

Hodo Katal

BOSANSKI JEZIK

sa elementima nacionalne kulture

za 5. razred osnovne škole

Centar za bošnjačke studije - Novi Pazar, 2007.

EDICIJA

Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture

UREDNIKA

Muratka Fetahović

IZDAVAČ

Centar za bošnjačke studije

ZA IZDAVAČA

Esad Džudžević

RECENZENTI

Mevluda Melajac

Kemal Džemić, prof.

Samir Šemsović, prof.

GRAFIČKI UREDNIK

Nedžad Smailagić

KOMPJUTERSKA PRIPREMA

DTP studio CBS-a

ŠTAMPA

DERSAN, Tutin

TIRAŽ

2.000

© Centar za bošnjačke studije - Tutin, 2007.

Ni jedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati niti na bilo koji način reproducirati bez izdavačevog pismenog odobrenja.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

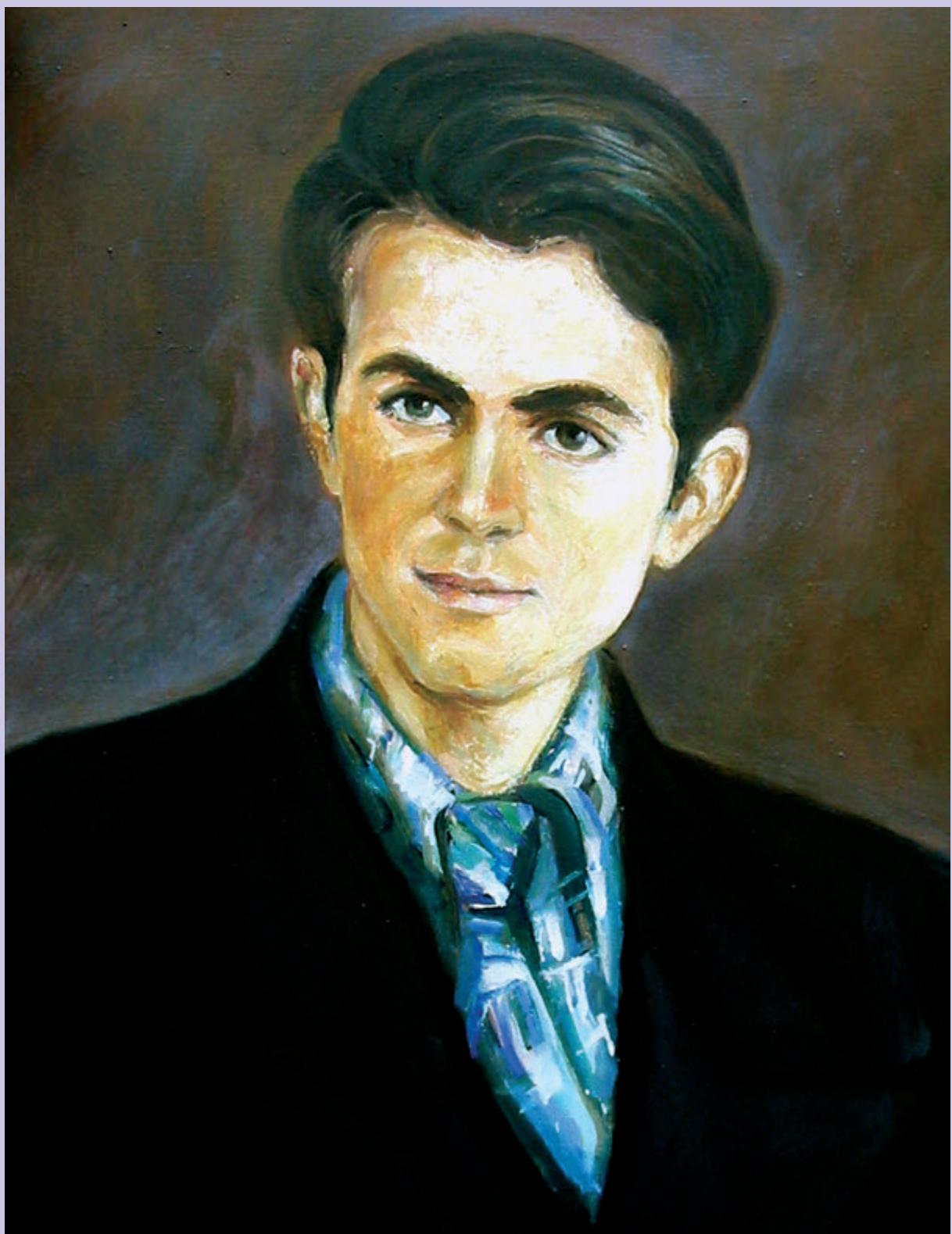
37.016:821.163.4(497.11) - 82(075.2)

**BOSANSKI jezik : sa elementima
nacionalne kulture za 5. razred osnovne
škole / [priredio] Hodo Katal. - Novi
Pazar : Centar za bošnjačke studije, 2007
(Tutin: Dersan), 131 str. : ilustr. ;
26 cm. - (Edicija Bosanski jezik sa
elementima nacionalne kulture)**

Tiraž 2.000. - Bilješke o piscima: str.
125-128.

ISBN 978-86-85599-13-2
1. Katal, Hodo

COBISS.SR-ID 143396364

Rifat Burdžović - Tršo (1913-1942)

RIFAT BURDŽOVIĆ - TRŠO

Utemeljivač političke ideje Sandžaka kao multietničke regije, borac za ljudska prava, humanista, intelektualac, pjesnik i političar, rođen je 11. februara 1913. godine u Bijelom Polju.

Likvidiran je pod čudnim okolnostima 3. oktobra 1942. godine, u vrijeme kada se pripremao za odlazak na zasjedanje AVNOJ-a gdje je trebao da predvodi delegaciju Sandžaka i da izloži svoje vizije Sandžaka i položaja Bošnjaka u budućoj jugoslovenskoj zajednici.

NARODNO BLAGO

„Najpoštovaniji su oni ljudi, koji svoj narod služe i srdačno ljube! Dakle, ko svoj narod ljubi, onda ljubi i narodne umotvorine, pak baš iste sabirajući, čini svome narodu veliku uslugu, a kroz to sebi pribavi lijep glas.“

Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak

PJESME KOJE SE SAME PJEVAJU

LIRSKA NARODNA PJESMA

Lirska pjesma je kratko, sažeto književno djelo u stihu u kome su iskazana lična osjećanja.

Lirske narodne pjesme stvarali su narodni umjetnici, pojedinci koji su ostali nepoznati. U lirskoj pjesmi su iskazana osjećanja i misli koja se neprestano prepliću.

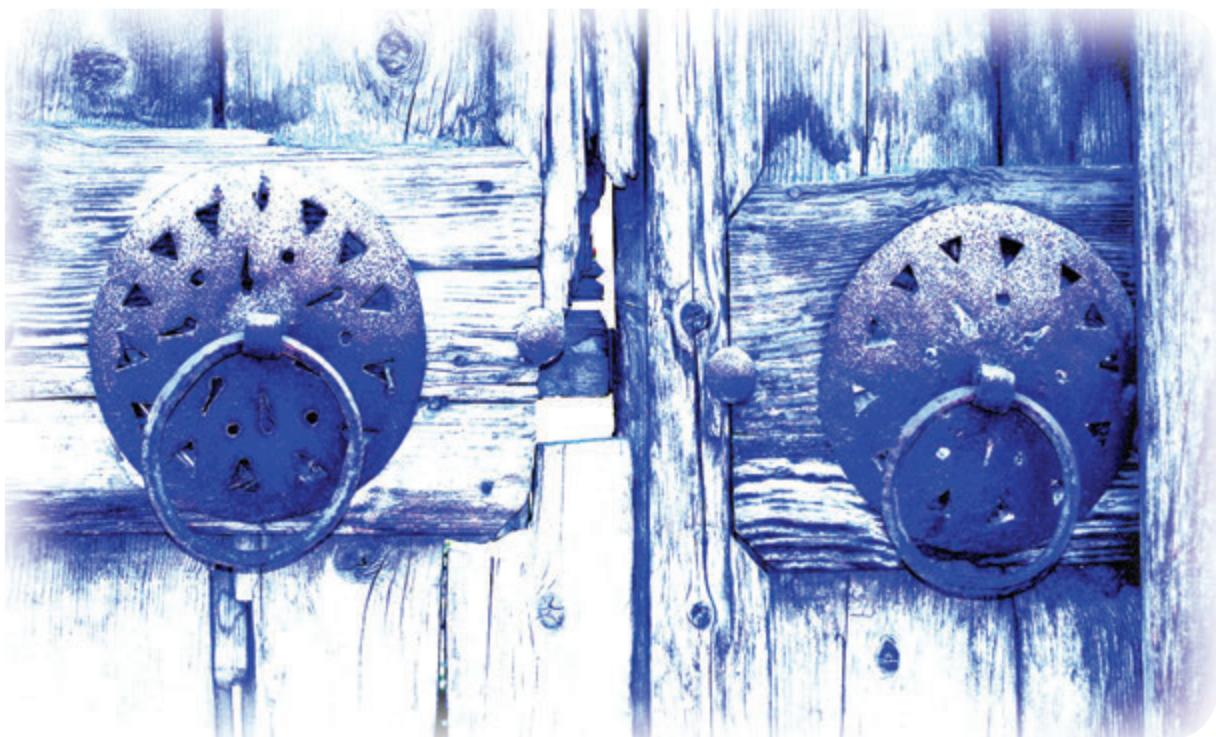
Za lirske narodne pjesme se obično kaže da ih je stvorio narod, ili da su nastale u narodu, to jest da ih je stvarao narodni umjetnik, daroviti pojedinac čije ime je ostalo nepoznato. Pjesme su živjele u narodu koji ih je prihvatio kao svoje, jer je u njima prepoznao svoj način govora, svoje misli, želje, svoja osjećanja.

Po nastanku, po tome ko im je autor, lirske pjesme se dijele na narodne i umjetničke.

Lirske narodne pjesme lahko se propoznaju po karakterističnom narodnom govoru, motivima, po vremenu i mjestu gdje su nastale, po pogledu na svijet, stilskim sredstvima i načinu na koji su ispjevane, to jest po stilu pjevača. Lirska narodna pjesma ima drugačiji stil, drugačiji način kazivanja od umjetničke lirske pjesme.

Lirske narodne pjesme su usmene tvorevine. Prenoseći se sa koljena na koljeno, dobijale su ponekad drugačiji oblik, mijenjane su, dopjevavane, sve dotle dok ih neko nije zapisao.

Lirske narodne pjesme možemo podijeliti na: sevdalinke (ljubavne pjesme), uspavanke, tužbalice, svatovske, žetelačke, šaljive i druge.

DJEVOJKA I BEHAR

Rodi gora na kite behara,
Ravno polje drobnjem biserom,
Tud prolaze kićeni svatovi.
Svi svatovi droban biser beru,
A djevojka i kite behara;
Govore joj kićeni svatovi:
„Oj boga ti, kićana djevojko,
Što ti bereš u kite behara,
Što ne bereš drobnoga bisera?“
Odgovara kićana djevojka:
„A boga mi, kićani svatovi,
U mom dvoru puno roda kažu,
Meni majka malo ruha slaže,
Ako meni ne doteče dara,
Dosta j' dara i kita behara.“

Lirska narodna pjesma

MANJE POZNATE RIJEČI

GORA – planina, šuma

DROBAN – sitan

RUHO – haljine, odjeća

INTERPRETACIJA

U lirskim narodnim pjesmama često nalazimo razgovor, to je jedna od osobina ovih pjesama.
Kako još nazivamo razgovor?
Ko u ovoj priči vodi razgovor, dijalog?
Kuda prolaze svatovi?
Šta se događa putem?
U kakvu porodicu dolazi djevojka?
Po čemu zaključujete da je djevojka siromašna?
Zašto djevojka bere behar?
Kojim riječima narodni pjesnik opisuje polje, svatove, djevojku i biser?
Kako se zove ta stilска figura?
Koje motive nalazimo u ovoj pjesmi?
Koliko u pjesmi ima slika?
Kojom vrstom stiha je opjevana ova pjesma.

ZADATAK

Pronađite u pjesmi riječi koje sadrže elemente boja.
Odredite te boje i zapишite ih u svoju radnu svesku.

PRAVOPISNA VJEŽBA

PISANJE GLASA **H**

U pjesmi smo primjetili riječ behar,

Napiši u svoju radnu svesku po pet riječi u kojima će biti glas **h**

- na početku riječi: hodam, hvala,
- u sredini riječi: behar, mehlem,
- na kraju riječi: strah, gluhi.

UPAMTI

U glasovnom sistemu bosanskog jezika postoji glas H. On je bezvučni suglasnik, nema svog zvučnog parnjaka. U nekim govorima ovaj glas se izgubio ili je zamjenjen drugim glasom. U bošnjačkoj govornoj tradiciji i u jeziku pisaca redovno se upotrebljava.

DJEVOJKA JE RUŽU BRALA

Ružu brala alkatmer djevojka,
Ružu brala, ruži govorila:
„Rasti, rasti, ružo čelebijo,
U mene je dragi šeherlija,
On ne nosi cv'jeća svakojaka,
Sem po jedan stručak bosioka,
Sinoć sam mu bosioka dala,
Nek' se znade da je neženjeno!“

Lirska narodna pjesma

MANJE POZNATE RIJEČI

ALKATMER – crveni karanfil (al – crveni; katmer – karanfil)

ČELEBIJA – gospodin, otmjen čovjek

ŠEHERLIJA – gradski čovjek, građanin

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u ovoj pjesmi?

Šta je djevojka govorila ruži koju je brala?

Šta kaže djevojka, kakav je njen dragi?

Zašto njen dragi nosi samo po jedan stručak bosioka?

Kakva su djevojačka osjećanja u ovoj pjesmi?

Na koji način djevojka govori u ovoj pjesmi o voljenom momku?

Koje vrijeme, običaje, kakvo shvatanje o ljubavi nalazimo u ovoj pjesmi?

Kako se nekada ašikovalo?

Kako su se i gdje sastajali momak i djevojka nekada?

Kojim stihovima je iis казана velika djevojačka ljubav prema momku?

Koliko slogova imaju stihovi u ovoj pjesmi?

Šta je deseterac?

UPAMTI

Književnost koja se prenosila usmenim putem naziva se narodna ili usmena književnost. U okviru usmene književnosti razlikujemo: lirske pjesme, epske pjesme, epsko-lirske pjesme, priče, pripovjetke, zagonetke, poslovice, pitalice.

ZADATAK

Često čujemo izreku: „Ljubav je slijepa“?
Pronađi još neke izreke o ljubavi i zapiši ih u svoju svesku.

SEVDALINKA

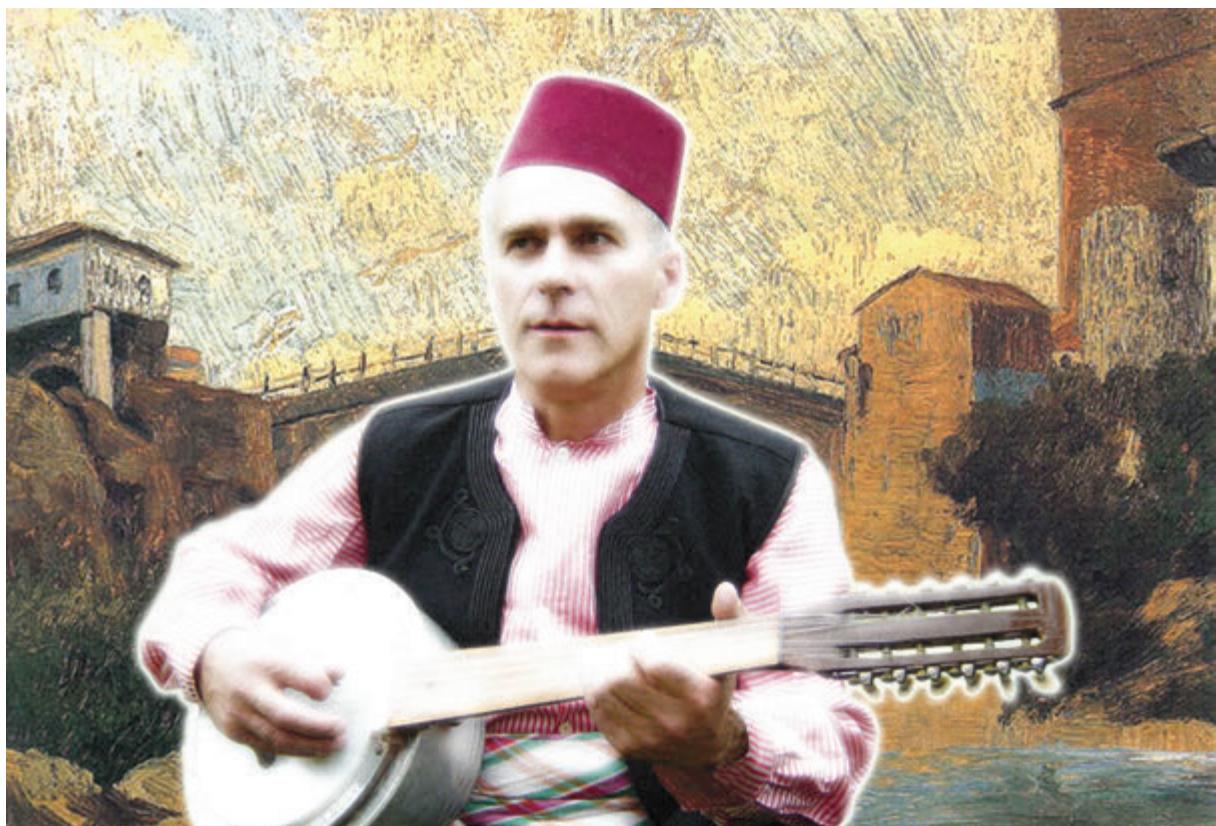
Naziv sevdalinka dolazi od turske riječi *sevdah* – *ljudav, uzdah*, a označava narodnu ljubavnu pjesmu. Sevdalinka se najčešće pjeva uz muzičku pratnju. Pjevaju je muškarci i žene, solo i u horu. I danas se sevdalinka pjeva i čuva u svom najlepšem izvornom obliku. U sevdalinkama se najčešće opjeva ljubav između dvoje mladih, opisuje se ljestvica momka i djevojke, želja za sastankom. Mnoge sevdalinke se vezuju za određene gradove: Sarajevo, Mostar, Banja Luku, Taslidžu (Pljevlja).

Sevdalinka je najčešće ispjivana u prvom licu, kao glas djevojke, glas momka ili u obliku dijaloga. Najčešće se opjeva nesretna ljubav, ljubavna čežnja, djevojačka ljestvica.

Tekst sevdalinke je vrlo melodičan i ritmičan. Zahvaljujući svojoj tematiki, one su uvek obojene snažnim emocijama.

Popularnosti i raširenosti sevdalinke naročito je doprinijelo njihovo izvođenje uz pratnju muzičkih instrumenta.

Sevdalinke najčešće imaju deset slogova. Od stilskih izražajnih sredstava u sevdalinkama su zastupljeni: metafora, poređenje, personifikacija, kontrast, hiperbola i druga izražajna sredstva.

PO TASLIDŽI PALA MAGLA

Po Taslidži pala magla,
U bećara nestalo je para,
Bećar curi uz tamburu pjeva:
„Moja draga, moja zlatna kruno,
Kad te vidim, srce mi je puno!
Kad sam tebe prvi put vidoš,
Ašik sam se na te učinio!
Nije mene što ja nemam para,
Para dođe i još brže prođe,
No je meni kad će proći draga,
Kad će proći – mome dvoru doći!“

Narodna sevdalinka

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u ovoj sevdalinki?
Šta bećar poručuje djevojki pjevajući uz tamburu?
Zbog čega bećar kaže da mu je srce puno?
Šta momak očekuje od njegove drage?
Da li će dolaskom drage biti ispunjene momačke želje?
Gdje se nalazi grad Taslidža (Pljevlja)?

MANJE POZNATE RIJEČI

TASLIDŽA – Pljevlja, (od turske riječi tas – kamen)
AŠIK – ljubavno osjećanje

PJEVANJE SEVDALINKE

Ljepotu sevdalinke, njen jezik, melodičnost i ritmičnost, najbolje ćete osjetiti ako je pjevate. Slušajte muziku ove sevdalinke, a potom pokušajte i sami da je pjevate. Pjevajte sami, pjevajte zajedno sa drugovima u razredu.

ZADATAK

Pokušaj zapisati bar jednu pjesmu koja se pjevala nekim prigodama u tvome kraju. Zapiši što više podataka o osobi koja ti je bila kazivač (ime, prezime, mjesto i godinu rođenja, od koga je i gdje prvi put čula pjesmu i slično).

USPAVANKA

Pod šljivom sam razapela ljuljašku.
U ljuljašci dobro je djetetu.
Kiša padne pa ga okupa,
Lišće sleti pa ga pokrije,
Koza prođe pa ga podoji,
Vjetar puhne pa ga poljulja.
Spavaj, sine, mirno majci spavaj,
Slušaj majku i ne plači.

Romska narodna pjesma

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u ovoj uspavanci?
Koji stihovi govore o životu i sudbini romske djece?
Kakav je život Roma?
Kako će se prirodne pojave koje se pominju u pjesmi brinuti o djetetu?

***Uspavanke su pjesme koje se pjevaju tiho, otegnutim uspavljujućim tonom.
Pokušajte i vi pjevušiti ovu pjesmu zamišljajući da uspavljujete dijete.***

ZADATAK

Dramatizujte stihove ove pjesme. To je vrlo lako. Međusobno podijelite uloge MAJKE, LJULJAŠKE, KIŠE, LIŠĆA, VJETRA i KOZE. Neka svaka od uloga kaže rečenicu ili dvije. Podignite od stiha u kojem se pominju majka, ljuljaška, kiša lišće, koza i vjetar. Dopustite da vas mašta povede i i sami ćete se iznenaditi uspjehu.

BALADE I ROMANSE

Balada je pjesma s naglašenim tužnim događajem ili tragičnim završetkom. Najčešći motivi balade su uskraćena ljubav i neostvarena sreća, neki događaj, tragična sudbina glavnog lika. Atmosfera u pjesmi je dramatična. U njoj preovlađuju jaka osjećanja i uzbudljivost. Iako se o baladi često govori kao o epsko-lirskoj pjesmi, u njoj nema epske širine, a o odrešenom događaju ili liku izneseno je samo ono najnužnije.

U baladi susrećemo i dramske elemente: dijalog i monolog pomoću kojih se postiže dinamičnost i dočaravaju sukobi strasti i naravi junaka.

Balade su pjesme, u kojima, za razliku od epskih pjesama u kojima se junaci mačem bore za čast, dolazi do izražaja prije svega moralna vrijednost glavnog junaka.

Kod nas se balade najprije javljaju u narodnoj, a kasnije i u pisanoj književnosti. Poznate narodne balade su: Smrt Omera i Merime, Hasanaginica itd.

Balade i romanse podjednako često pjevaju i žene i muškarci.

Scena iz operske predstave "Hasanaginica"

U SRID ŠEHERA, U SRID BAJNE LUKE

U srid šehera, u srid Bajne Luke,
bili dvori bega Omer-bega,
u njega je sestra Bisernaza.
Ja kakva je, radosna joj majka,
po šehera Naza primamila,
a najvećma Karaprohić Ibru.
Tome niko mani ne bijaše,
do l' nevista, Omerbegovica,
Ona kuha šekerli baklavu,
na nju meće boščaluk haljina,
pa je šalje Karaprohić Ibri,
po Lejliji, lijepoj robinji.
Ovako je njozzi govorila:
"Nosi ovo Karaprohić Ibri,
pa mu reci da mu Naza šalje."
Kad Lejlija baklavu donila,
na dućane Karaprohić Ibri,
tude bio beže Omer-beže.
To je njemu vrlo teško bilo,
većma kalpak na oči natišće,
pa on ide svomu bilom dvoru,
pa on pita svoje virne ljube:
"Što će naša kalajli tefsija,
na dućanu Karaprohić Ibri?"
Gоворила Omerbegovica:
"Pitaj svoje seke Bisernaze."
Podne biše, salle zaučiše,
siđe Omer avdest uzimati,
viš' njeg Naza vezen peškir drži,
na nju bratac prstom popričuje:
"Stan' pričekaj, draga sestro moja,
dok ti bratac iz džamije dođe!"
Ode bratac u Novu džamiju,
Naza ode majki u čardake,
pa se valja majci po krilašcu:
"Šta ču sada, mila majko moja,

ne smim sada brata dočekati,
dočekati iz Nove džamije,
na me bratac prstom popričuje!"
Stara majka kazaje klanjala,
stara majka govorit ne može.
Skočila je mlada Bisernaza,
otvorila sepetli sanduke,
uzimala jedan aršin platna.
Ona uze vidre pozlaćene,
ona ode na Vrbas, na vodu.
Vrbas vodu 'vako zaklinjala:
"Vrbas vodo, ime plemenito,
ne nosi me dugo ni široko,
donesi me do Hotića benta!"
Zavi oči pa u vodu skoči.
Ona mlila da niko ne vidi,
al' to vidi Karaprohić Ibro,
sa munare ezan davajući,
pa on skoči sa bile munare,
putem leti, a dolamu skida,
društvo mlide da je poludio.
Pa upliva u Vrbas u vodu,
traži Nazu po Vrbas po vodi,
nigdje Naze ne može pronaći,
nade Nazu pod Hotića bentom,
iznese je vodi na obalu.
Kad opazi Karaprohić Ibro,
da se Naza dušom rastavila,
ciknu Ibro kao guja ljutja!
Trže nože od mukadem pasa,
pa udari sebe u srdače!
Kako se je lahko udario,
na nožu je srce izvadio:
"Kada nije moje Bisernaze,
neka nije ni njezinog Ibre!"

MANJE POZNATE RIJEČI:

ŠEHER - veliki grad

SALLE - žalovito učenje mujezina na
munari povodom smrtnog slučaja,
tendže-dova

KALPAK - vojnička kapa kod koje je
obod od krvna

DOLAMA - vrsta kratkog kaputa

Narodna balada

INTERPRETACIJA BALADE

Ko su glavne ličnosti ove balade?
Kako je predstavljena ljubav između Bisernaze i Ibra?
Ko je jedini neprijatelj njihove ljubavi?
Kako nastaje osnovni problem ka koji nailazi njihova ljubav?
Zašto je poklanjanje tefsije baklave momku neki problem?
Zašto se brat "prstom popričuje" na Bisernazu?
Zašto majka ne pomaže Bisernazi?

PRAVOPISNA VJEŽBA

U tekstu smo primjetili riječi: čaršija, okićen, đerdan, burundžija,

Po načinu tvorbe glasovi **Č** i **Ć** su veoma slični i zato dolaze do njihovog miješanja i u govoru i u pisanju, zato je potrebno savladati pravila pisanja i izgovora u rijećima gdje im je mjesto po porijeklu. **Č** i **Ć** su sliveni glasovi, nastali stapanjem **T+J = Ć**; **K+J=Č**

Pogledajmo te razlike u primjerima:

ČAR - draž, ljestvica

SPAVAČICA - žena koja spava

ĆAR - korist, dobit

SPAVAĆICA - odjeća za spavanje

Glasovi **DŽ** i **Đ** su u nekim dijalektima i razgovornom jeziku veoma slični i zato dolazi do njihovog miješanja kako u govoru tako i u pisanju. Zato treba znati da je glas **DŽ** zvučni parnjak bezvučnom suglasniku **Č**, a **Đ** zvučni parnjak bezvučnom suglasniku **Ć**.

Pogledajmo te razlike u primjerima:

ĐAK - učenik

DEM - dio konjske opreme

DŽAK - vreća

DŽEM - sa šećerom ukuhano voće

ZADATAK

Napiši po pet riječi u kojima će glas **Č**, **Ć**, **DŽ**, **Đ** biti:

- na početku riječi: Čelebija, čemer, Džafer, đevrek,
- u sredini riječi: ovčar, kaćunica, odžačar, veđa.

EPSKA NARODNA PJESMA

U smene pjesme koje kazuju o događajima i ličnostima iz prošlosti, u kojima je u središtu neki događaj, nazivaju se epske narodne pjesme.

U epiku u stihu spadaju epske pjesme i epovi. Naša narodna epika je vrlo bogata i raznovrsna. U epskim pjesmama se najčešće opjevaju junački mejdani, bitke i veliki događaji. Nosioci radnje u epskim pjesmama su epski junaci, kao što su na primjer: Alija Đerzelez, Alija Bojičić, Mujo i Halil Hrnjica, Tale Ličanin i drugi. U epskim pjesmama ističe se snaga junaka, njegova plemenitost i borba na strani pravde, njegovo sjajno oružje, bogato ruho (odjeća), te konj od mejdana.

Epske pjesme se često zasnivaju na istinitim događajima i ličnostima, ali je i tada značajan uticaj umjetnikove mašte na opis događaja i junaka. Za epske pjesme možemo reći da predstavljaju usmenu istoriju jednog naroda onako kako je on pamtio i vido.

Epske pjesme su uglavnom opjevane u desetercu. Obično su ispjevane uz pratnju nekog instrumenta, najčešće gusala. Epska pjesma ima svečan, uvišen ton. Najčešće stilске figure u epskim pjesmama su: epitet, poređenje, hiperbola, gradacija, slovenska antiteza.

Autori epskih narodnih pjesama su epski pjevači. Najpoznatiji pjevači kod nas su: Avdo Međedović, Murataga Kurtagić, Kasum Rebronja, Salih Ugljanin i drugi.

MUJO HRNJICA ŽENI BRATA HALILA

„Ja sam bratu curu zamjerio,
A daleko buljugbaša Mujo,
Ima jedan mjesec putovanja,
Jer tri gore valja prehoditi,
Mrke Doce i Otres-planinu,
Pa izaci na Papuču ravnu.
U paše sam konak učinio,
Ima u njeg' Zlata neudata,
Al' djevojka stekla zatočnika
Od primorja odmetnik-IIiju.
Sedam se je puta isprosila,
I sedmori svati dolazilo,
Vazda, Mujo, po hiljadu svata,
Pa izvedi curu na Papuču.
Tude polja šest punih sahata,
A odmetnik silnu skupi vojsku,

Sve rastera kitu i svatove,
A posječe curi đuvegiju,
Pa pobegne do Bilića Zlata
Na babovu konju od mejdana.
Evo sada četiri godine,
Ne smije je niko zaprositi
Od silnoga odmetnik-Ilige.
Pa se mlada Zlata porušila.
Veziru sam curu prigovaro,
A Halilu n'jesama ugovaro,
Beli bi je dao za Halila.
De, Hrnjica, opremi đogata,
Pa ga goni do Bilića grada
B'jeloj kuli bilićkog vezira,
Pa zaišti curu za Halila.“
A Hrnjica bratu bjesedio:
„Hoćeš, brate, Zlatu vezirovu?“
„Hoću, brate, buljugbaša Mujo,
Al' ti nećeš ići do Bilića,
Ja se ženim, ja ču do Bilića,
Zaiskati curu od vezira“.
A Hrnjica na noge skočio,
Odmah brata poče opremati
Sve u srmu i u čisto zlato,
Najnatragu zlatne perjanice,
Pa Halilu meće oko glave.
Brata svoga opremi Halila,
Pa mu svoga sad đogata sprema.
On mu sedlo vrže ševerliju,
A po njemu sitnu abaiju,
Sve mletačkim zlatom izvezena.
Po njoj šite sad od svile baci,
Po šiltetu četiri kolana,
Pa svog brata svjetuje Halila:
„Usulane podi pred vezira
I zaišti curu od vezira.
A ko t' vezir pokloni djevojku,
Ugovori koliko ćeš svata,

Da ih svedeš do Bilića grada“.
To rekoše pa se rastadoše.
Osta Mujo kod visoke kule,
Ode Halil do Bilića grada.
Pravo kuli vezirovoj podje.
Ugleda ga sa pendžera Zlata,
Kad ugleda na konju junaka,
Od muke je zaboljela glava,
U veliku jadu govorila:
„Majko moja, roditelju dragi,
Nu junaka, vesela mu majka,
Blago ti joj što ga je rodila,
A djevojci kojoj suđen bude.
Bože mili, meni suđen bio!
Leti, mati, paši u odaju,
Pa ćeš ocu haber učiniti:
Ako meni bude mušterija,
Nek' me dade, nek' me ne upita.“

.....

Dok se svane i ogrije sunce,
Tale huče, a tokmakom tuče:
„Hazurola, kita i svatovi,
Hazur vam je na konju djevojka.“
Paša dare u avliji daje,
A punica oblači Halila.
Obuće mu pancirli košulju,
Niz košulju šipke od čelika,
Raspušća mu turu od perčina,
Sitni sindžir sa perčinom m'ješa.
Do po pleća smjeraju Halila.
A paša mu dimiskiju daje:
„Ta ti sine valja na Papući,
Jer je silan odmjetnik Ilija.“
Pa izvede široka putalja,
Da ga jaše Zlata plemenita.
Beg Mustaj-beg oko konja hoda,
Nesrećni mu nišan opazio,
Pa veziru tiho besjedio:

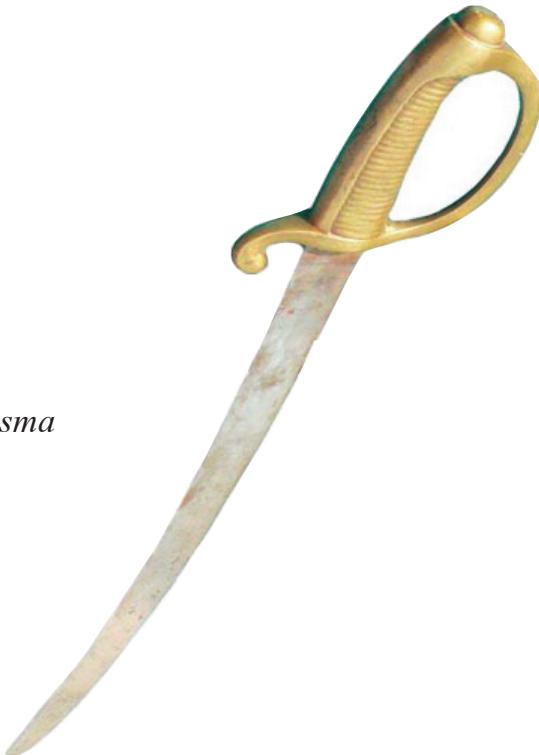
„Ovi parip u svatove neće,
A djevojka na paripa neće,
Svi će naši svati izginuti.“
Već dovede Mujova đogata,
A djever joj na doratu Mujo.
I odoše od Bilića grada,
Odvedoše pašinu djevojku.
Kud god išli, na Papuču sišli.
Al' izišo odmetnik Ilija
I izveo silovitu vojsku.
Pa zavika odmetnik Halila:
„Kako ćemo mejdan pod'jeliti,
Al' o ranu, al' o mrtvu glavu?“
Progovara gojeni Halile:
„Neću rane, veće mrtvu glavu?“
Pa odmetnik stane besjediti:
Sad nemamo koplja ubojita,
Već ćemo se čordom' okušati.“
To rekoše konje zaskočiše,
A za oštro gvožđe prihvatiše.
A Ilija krvopija stara,
I prije se krvit naučio,
Po plećima ujagmi Halila,
Iz Halila vatra poletjela.
Tada Halil baci svoju čordu
Po plećima odmetnik-Ilije
Oko njeg' se čorda obavila,
Ko šarena guja oko trna,
Ni od'jela prosjeći ne more.
Po sedam se puta udariše,
Ni jednomu fajde ne bijaše.
Onda vila iz oblaka viknu;
Posestrima Mujova Halila:
„Ne muči se ne udaraj čordom
Po plećima odmetnik-Ilije,
Već mu udri vranca od mejdana,
Ods'jeci mu glavu od vranina,
U grivi su moći Ilijine.“

D'jete mlado udarilo čordom,
Pa ods'ječe glavu u gavrana,
Pa padoše moći Ilijine.
Hitro baci na Iliju čordu,
Sa Ilijе odletjela glava.

.....
Počeli se svati sakupljati,
Najstrag Tale uz Halila sade
I on goni šezdeset sanduka.
Oženiše brata Hrnjičina.

Epska narodna pjesma

MANJE POZNATE RIJEČI

ĐUVEGIJA - mladoženja, muž

PANCIR - neprobojni, zaštitni dio odjeće

HAZUR - spremno, pripravno

SINDŽIR - lanac

PERČIN - dio duge kose na glavi

DIMISKIJA - vrsta sablje iz Damaska

CORDA - posjeklica, sablja

ŠEVERLIJA - predmet ili dio konjske opreme nakićen privjescima đindžuhama

INTERPRETACIJA

Šta je tema ove pjesme?

Šta saznajemo iz odlomaka ove pjesme?

Zašto Halil odlazi sam da zaprosi lijepu Zlatu?

Ko je Zlati sreću uskratio?

Kako se ponaša Zlata kad je ugledala Halila?

Šta naslućujemo iz Zlatinog i Halilovog ponašanja?

Šta se dogodilo sa predhodnim svatovima?

Ko pomaže Halilu na megdanu?

Koju ulogu imaju vile u epskim pjesmama?

Šta nam odlučnost Halilova kazuje o ishodu bitke?

Radnja u epskoj pjesmi je često uobličena

tako da se u njoj neki događaji više puta ponavljaju.

Koji se događaji u ovoj pjesmi ponavljaju?

INTERPRETACIJA

Kojim stilskim izražajnim sredstvima se poslužio narodni pjevač?
Kakva je uloga dijaloga u portretiranju ličnosti i opisivanju događaja?
Kako doživljavate Halila, a kako ostale junake u ovoj pjesmi?
Koliko slogova ima stih epske narodne pjesme?
Šta je deseterac?
Koje još vrste stihova znaš?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Ličnosti u epskoj narodnoj pjesmi su junaci, hrabri, snažni, pravedni. Narodni pjevač obično opisuje njihov izgled, držanje, svjetlo oružje i odijelo. Ženski likovi se obično pojavljuju kratko. One su najčešći uzrok sukoba u epskim pjesmama.

Glavni događaj u epskoj pjesmi jeste mejdan. U njemu junaci pokazuju svoju snagu, veštinu i lukavstvo. Mejdan se opisuje detaljno, nadugo i naširoko.

Skoro sve epske pjesme su opjevane u desetercu. Ton im je svečan i uzvišen, a najčešće stilske figure epiteti i hiperbole.

Da bi se istakla važnost nekih događaja ili situacija, u epskoj pjesmi se često susreću ponavljanja jednog ili više stihova. Ponavljanje može biti dvostruko ili trostruko. Narodni pjevač ponavljanjem zaustavlja radnju ili naglašava neke njene djelove. Ponavljanje se u epskoj pjesmi može smatrati i elementom stila.

VJEŽBA

Nastavi dalje popunjavati tabelu:

TEMA PJESME	PRVI MOTIV	DRUGI MOTIV	TREĆI MOTIV
Ženidba Halila	Zlatina sreća		

TALE LIČANIN DOLAZI U LIKU

Četu kupi Glumac Osman-aga
Po Udbini i širokoj Lici,
Bira aga po Lici junake:
Po oku momka po uhu hajvana.
Diže aga trideset Ličana,
Među njima Muju bajraktara
Od Bunića sa širake Like,
Diiže četu od vode Crvaća.

Kud će aga s četom okrenuti?
Hoće aga preko Vučijaka,
Na Kotare kuli Smiljanića,
Biloj kuli Smiljanić Tadije,
Na veselje Smiljanić Tadiji.
Vodi četu na Vučjak-planinu,
Na poljani četu zastavio,
Na poljani konje razjahaše
I za koplja konje privezaše,
Iz toraba ploske povadiše,
Na poljani tolu zametnuše,
Razložiše piće na poljani,
Redna čaša naokolo hoda.

Pogledaše niz duge poljane,
Niz poljane klancu knježičkome,
Al' iz klanca konjik iskočio,
Tiho konja jaše uz poljane,
Tiho jaše, konju ne kidiše.

Gledao ga Glumac Osman-aga,
Poznajel ga, poznat ga ne more,
Taj je momak vrlo ogolio,
Na njem ništa od odila nije.
Kad dojaha njima na poljane,
Međer jaše dorušu kobilu,
Na njoj sedlo od orahovine,
Kuskuni joj od mašljikovine,

A kolani od kore lipove,
Dva kajasa dva prez koča lika,
Sve na njemu od abe haljine,
Na glavi mu fesić kapa mala,
Kapa mala vrlo izderana,
Kroz kapu mu perčin ispa'nuo,
A za pasom samica kubura,
Na njoj dvan'est trišnjovih limova.
Kad dojaha momak na kobili,
Selam nazva, odjaha kobilu,
Zapeše joj od lika kajasi,
Niko primi, niko ne otprimi,
I taj momak side kod Ličana.
Diže glavu Bunićanin Mujo,
On se s njime za zdravlje upita:
- Jesi l' zdravo, turska golotinjo?
- Jesam, brate, milom bogu fala!
Viš' mu niko ni mukaet nije.

Redna čaša naokolo hoda,
Dode čaša Bunićanin Muji,
A on čašu pruži nalivenu:
- Eto t', brate, čaše od meneka!
Uze momak, pa je iskapiro:
- Fala tebi novi pobratime,
A na daru i poštenju tvome!
Niko više ne da golotinji.

Fala tebi, novi pobratime,
A na daru i poštenju tvome!
Ako budu u životu glave,
Ti si steko novog pabratima,
Zajam ēti ti zajmom pavratiti,
Što si mene žvako proštimaao.

„O ličani, moji sokolovi!
Nije l' majka rodila junaka

Da obuče kaursko odilo,
 Da uzjaše ata na poljani,
 Da prećera preko Vučijaka,
 Da se spusti kuli Smiljanića,
 Da uhodi kulu i avliju:
 Je l' mu šenluk kod kule kamene,
 Igra li mu kolo u avliji,
 Hodal kolo trijes djevojaka,
 Sve sestara kotorskih serdara,
 Je l' u kolu Ana Smiljanića,
 Piju l' piće kotarski serdari?
 Da se natrag na poljane vrati,
 Da m' iznese haber na poljane,
 Evo njemu pedeset dukata.“
 Turci muče, ni mukaet nisu,
 Stade vika momka golotinje:
 „Glumac-aga sa Udbine grada,
 Evo j' majka rodila junaka,
 Više nije, već mene jednoga,
 Ja ћu sići kuli Smiljanića!“
 Aga muči, ni mukaet nije,
 Neg Ličanim veli u koledi:
 „Ko će saći kuli Smiljanića?“
 Svaki muči ništa ne divani.
 Jope viknu momak na poljani:
 „Evo, aga, takvoga junaka!“
 U njeg aga ni da gleda neće,
 Neg Ličanim jope govorio:
 „Ko će sići kuli Smiljanića,
 Kršno ћega aga darivati!“
 Svi Ličani oči oborili,
 Svaki muči, ništa ne divani.
 Al' podviknu momak na poljani:
 „Evo, aga, takvoga junaka,
 Drugog danas uhodnika nejma!“
 Pa na noge skoči na poljani
 I pojaha dorušu kobilu,
 Pa povika Bunićanin - Muju:
 „Pobratime Bunićanin - Mujo,

Ovud nikad prohodio nisam,
Kaži meni pute na Kotare!“

(Momak golotinja silazi do kule Smiljanića, otima Lijepu Anu, pobjeđuje Tadiju na megdanu junačkom, i vraća se među Ličane. Anu poklanja pobratimu Bunićanin-Muju u znak zahvalnosti).

„Tako t’, sinko, Boga jedinoga,
Pravo m’ sada na poljani kaži
Oklen jesi, od kraja kojeg si,
Kog si soja, kakva si plemena,
Kako li te po imenu viču?“
Njemu veli momak na poljani:
„Glumac – aga sa Udbine grada,
S bliza nisam, ja sam izdaleka,
Izdaleka od Orašca grada,
Mene viču Tale od Orašja.
Imo nješto kuće na Basači,
Jasenovim opletena prućem,
A bujadi ona pokrivena,
Staru majku imo na odžaku,
Nješto koza imo u sebeka,
Ja sam koze po Basači čuvo;
Jutrom rano kad danak osvane,
Mene budi moja stara majka:
„Ustaj, sine, ustaj more Tale,
Pustaj koze da ti majka muze,
Da te hranim vrućom varenikom,
Vojevat ćeš s Ličkim Mustaj-begom!“
Viš’ su meni koze dodijale,
Odbio ih vuku i hajduku,
Ostavio ostarelju majku,
A ja pošo bega potražiti.
Pa te molim Glumac Osman-agu,
Dovedi me ličkom Mustaj - begu,
Da vam vidim ličkog Mustaj-bega,
Ima l’ Tale s kime vojevati.“

Epska narodna pjesma

MANJE POZNATE RIJEČI

KAUR – nevjernik

AT – konj

ŠENLUK – veselje, slavlje

SERDAR – vojni čin

HABER – glas, vijesti

DIVANITI – razgovarati, govoriti

KRŠNO – stasito, naočito, lijepo

UHODNIK – izviđač, uhoda

ODŽAK – kuća, dom

VARENika – slatko kuhanoo mlijeko

TOLA – trpeza sa pijankom, danas bi se reklo “piknik”

KIDISATI – navaljivati, nasrtati, (u ovom slučaju tjerati, forsirati konja)

MEĐER – dakle, bogme

KUSKUN – dio konjske opreme, kaiš koji se pdvlači konju ispod repa i pričvršćuje se za sedlo da sedlo nebi spadalo na vrat konju

KOLAN – kaiš

LIKA – dio kore drveta, unutrašnja strana kore koja je vlaknasta i može poslužiti kao kaiš

KUBURA – vrsta oružja, puška skraćene cijevi

INTERPRETACIJA

Kako na osnovu odlomka iz pjesme zamišljate Tala Ličanina?
Zašto ga narodni pjevač naziva golotinjom?
Kako je Tale odjeven, a kako mu je opremljen konj?
Kako se društvo odnosi prema Talu?
Kako se odnosi Bunićanin-Mujo prema Talu?
Zašto se svi prisutni podsmevaju Talu i njegovim pričama?
Zašto Tale nekoliko puta traži da siđe u Kotare?
U kojoj situaciji i na koji način upoznajemo pravi lik Tala od Orašja?
Zašto Tale poklanja lijepu Anu Bunićanin - Muju?
Šta saznajemo o Talu Ličaninu i njegovom životu?
Kako Tale opisuje svoje porijeklo?
U čemu se ogledaju razlike između Tala i ostalih likova u ovoj pjesmi?
Kako Tale shvata junačku čast?
Zašto Tale kaže: „Da vam vidim ličkog Mustaj-bega,
ima l' Tale s kime vojevati?“
U čemu je osnovna razlika između Tala i drugih junaka naših epskih pjesama?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Epska pjesma **Ličanin Tale dolazi u Liku** razlikuje se od ostalih epskih pjesama koje smo čitali. Tale Ličanin nije epski junak kakav nam je poznat iz drugih pjesama, kakvi su na primer Alija Đerzelez, Mujo Hrnjica. Tale nema ni junačko oružje, ni junačko odijelo, niti ima konja od megdana. Tale ličanin svojom pojmom nikoga ne plaši, naprotiv nasmijava, pa ipak je junak, jedan od najlepše naslikanih epskih junaka. U ovoj se pjesmi opisuje njegovo junaštvo, porijeklo, odlučnost. U ovoj pjesmi je sve realno. Nema preterivanja. Tale je običan čovjek sa svojim vrlinama i slabostima.

GRAMATIČKA VJEŽBA

U pjesmi se na više mesta susrećemo sa ikavicom. Ispiši u svesku sve takve slučajeve i uporedo njihov ijekavski i ekavski oblik.

IKAVSKI	IJEKAVSKI	EKAVSKI
odilo	odijelo	odelo

RIJEČ - ZNAČENJE, OBLIK I PORIJEKLO RIJEČI

Kada govorimo služimo se glasovima, riječima i rečenicama. Glas je najmanja jezička jedinica. Sam jedan glas nema nikakvog značenja, ali udružen sa drugim glasovima daje riječ koja nešto znači. Skup više riječi daje jednu rečenicu ili misao.

Svaki jezik ima svoje riječi. Skup svih riječi jednog jezika naziva se LEKSIKA. Sve riječi koje koristimo u našem jeziku nijesu nastale na našem tlu. Neke su preuzete iz tuđih jezika i nazivamo ih TUĐICE. Kako dolazi do uzimanja tuđih riječi? Objasni. Ljudi putuju, trguju, sarađuju. Koliko god putuje čovjek, putuje i riječ. Jednom preuzeta riječ iz tuđeg jezika saživljava se sa riječima drugog jezika, zadržavajući svoje predhodno značenje, ali se prilagođava, mijenja se i poprima gramatičke oblike riječi iz novog jezika.

U bosanskom jeziku ima mnogo takvih primjera. Riječi turskog, arapskog i persijskog jezika, koje nazivamo orijentalizmima, poprimile su gramatička svojstva riječi slavenskih jezika, potpuno se odomaćile i postale sastavni dio našeg maternjeg jezika.

Primjeri orijentalizama: šećer, sapun, čizma, džep, makaze, jorgan, dušek, jastuk, kašika, čaršav;

- Riječi iz njemačkog i engleskog jezika nazivaju germanizmi i angлизmi, a to su naprimjer: cigla, majstor, kofer, džemper, vikend, gol;

- Riječi iz talijanskog, francuskog i španskog, portugalskog jezika nazivamo romanizmi, a to su naprimjer: ekran, kamion, frižider, kolona, kasa, finale, koncert.

U našem jeziku ima, takođe, dosta riječi iz latinskog, grčkog i drugih jezika.

ZADATAK

Počni da praviš rječnik orijentalizama tako što ćeš u posebnu svesku upisivati riječi orijentalnog porijekla koje nalaziš u literaturi, ili ih čućeš od starijih, dajući i njihovo značenje. Neka ti u tome pomognu stariji ukućani i nastavnik.

UPAMTI

Stranim riječima bogatimo svoj jezik. Domaćim, izvornim riječima čuvamo svoj jezik. Tvoj jezik i tvoje riječi su osnova tvoga identiteta i to je nacionalne kulture. Upotrebljavaj tuđe riječi samo onda kada nemaš svoju odgovarajuću riječ.

Knjige u kojima se nalaze riječi jednog jezika nazivaju se RJEĆNICI.

NARODNA PROZA

Epika ili epska književnost ima dva oblika: stih i prozu. Po porijeklu, kao i lirika, epika može biti narodna i umjetnička (autorska).

U našoj epskoj narodnoj književnosti susrećemo: književne forme u stihu - epsku pjesmu i ep i prozne književne forme kao što su: priča, bajka, basna, anegdota, kao i izreke, pitalice, zagonetke, brzalice, razbrajalice.

U narodnoj prozi se opisuju događaji koji mogu biti stvarni i nestvarni, fantastični, odnosno, predstavljen je stvarni i izmišljeni svijet. Ličnosti kao nosioci radnje, takođe, mogu biti stvarne i izmišljene, iz ljudskog ili životinjskog svijeta: divovi, vile, krilati konji zmajevi, aždahe.

Iz narodne proze saznajemo puno toga o prošlom vremenu, o životu i običajima, o vjerovanjima, o kulturi i umjetnosti. Narodne priče, basne, anegdote krasiti ljestvica i zanimljivost priповijedanja. Narodna proza nas uči da volimo pravdu, poštovanje, iskrenost i čovjekoljublje.

Kao i narodna lirika, i epska narodna književnost ima svoj stil, prepoznatljiv po načinu priповijedanja, po opisu i karakterizaciji ličnosti, po narodnom jeziku i njegovim izražajnim sredstvima, po pogledu na svijet.

Narodna proza kao i narodna poezija, znatno se razlikuje od umjetničke.

BAJKA O PRSTENU

Bila jedna udovica sa jednjem malijem sinčićem. Nije imala nigdje ništa osim jedne male kućice i jedne bašče. Sirota udovica nije mogla ništa raditi jer je bila sakata, nego je od milostinje živjela i dijete hranila.

Pošto se mališa dokopa snage, reći će jedan dan materi:

- Vala, mati, sramota je da mi prosimo, kad sam ja, hvala Bogu, poodrastao; nego daj da mi prodamo ono malo baščice pa da kupimo konja, mogao bi ja već drva goniti, pa se oboje hraniti, a da drugome ne dodijavamo.

- E moj sinko – reći će mu mati – sada da ja prodam baščicu pa da kupim konja, ti, boj se, nećeš htjeti dobro konja čuvati, pa će ga vuk izjesti, te tako nećemo imati ni bašče ni konja.

Jest, ama bogme mališa neće da se okani, pa saleti otud, saleti odovud, dok jedva mati ukabuli i proda bašču te kupi konja.

Pošto se mališa dokopa konja, poče drva goniti i prodavati, te je nekako životario s materom. Iako nijesu imali da se presiplje, nijesu bili ni gladni ni bez vatre.

Jedno jutro naredi mati sinu da doćera kući suhovine, jer da će taj dan parati i prati haljine.

- Dobro! – reče mali, pa po običaju poljubi mater u ruku i ode u drva.

Kad je u šumu došao, pripe na jednoj poljani konja da pase, a on ode sabirati po šumi suhovinu. Ne potraja dugo, a on začuje neku jeku i pisku, pa skoči da vidi što je i kako je. Kad dođe nad jednu dolinu, ima što i vidjeti. Aždaha proždrila jelena, pa joj zapeli rogovi u čeljustima, pa ne može ni natrag ni naprijed, no se muči i ječi. Čim njega ugleda, reći će mu:

- Čuješ, momče! Kumim te Bogom i po Bogu da si mi brat, kad te je Bog namjerio sa tom sjekicom, osijeci ovom jelenu robove i kurtališi me belaja.

A jelen će mu:

- Nemoj ako znaš za Boga, nego ubi aždahu, ne bih li ja živ ostao.

Mališa se stade misliti, misli, misli: e da sad počne tući zmiju, može biti da će ona izbljuvati jelena, pa i njega proždrijeti, a na posljetku ona ga je prva Bogom zaklela i pobratimila, te misli da njoj pomaže. Brže bolje poleti tamo te sjekicom jelena po rogovima klep, klep, dok rogovi otpadoše, te ga aždaha serbez proždrije.

Pošto aždaha proždrije jelena, rećiće mu:

- E, pobratime, ti mene kurtalisa smrti, a sad je red na mene da ti se odužim. Moj je otac zmijski car, pa hajdemo njemu, on će te dobro darivati. Nego nemoj se prevariti, što ti god uzdaje nemoj mu uzeti, nego mu išti prsten.

Pa pođe pred njim. Mališa će te za njom, a ona ti ga uvede u nekakvu pećinu. Kada ga provede kroz pećinu, dođoše na jedno veliko polje, a nasred polja veliki sto, a na

njemu se zmjski car kurisao, a cijelo polje pritisle svakojake zmijurine. Bogme kada zmije ugledaše carsku kćer, načiniše poširoko put, te se mališa malo oslobođi, a bijaše se prepao kad je ugledao onoliku gamad.

Kad aždaha dođe do oca, sve mu ispriča šta je bilo i kako je bilo.

Kad to ču car, reći će odmah mlađima da se momku natovari pedeset tovara blaga i dade, ali nu to čuda, momak na to ni da pogleda, no će caru:

Hvala ti, care, na blagu. Ako ćeš mi dati što, daj mi prsten s ruke, a ako mi prsten nećeš dati, ja ti neću ništa drugo.

Car mu je davao što hoće drugo, samo ne prsten, ama on zapeo na jednu: prsten te prsten. Car mu napošljjetku odgovori da mu prsten ne može dati, a on se okrenu da podje i reče caru i carskoj kćeri zbogom.

Kada mali podje, a zmija, carska kći podje za njim.

- Kuda ćeš ti? – upita je otac.

- Kako kuda? Idem sa pobratimom glavom po svijetu, kad ga ti ne htjede darivati onako kako je zaslužio.

Caru bi žao kćeri, kan' ti kad mu je jedna, pa povrati mladića i dade mu traženi prsten. Tada ga zmija posestrima isprati do onog mjesta gdje su se prvi put sastali, pa će mu:

- Kad god ti što ustreba, prinesi prsten k vatri, pa ćeš svega imati.

* * *

Tu ti je on neko vrijeme s materom živio, pa se jednom prisjeti i reče:

- Što bi ja živio u ovakoj tijesnoj kućici?

Pa prinese prsten k vatri, a dva Arapa pa predaj nj:

- Zapovijedaj, gospodaru!

- Zapovijedam da mi na toj i toj meraji načinite saraj kao što je u cara, pa kad sve bude gotovo, da mene i mater tamo preselite.

Tu se oni poklone i odu, a on sa materom zanoći u svojoj maloj kućici, a kad se probudi, ima šta i vidjeti: kao što je god naredio, sve onako učinjeno, pa još i njega i mater mu prenijeli, a on niti je šta čuo ni video.

Jedne večeri onako sjedeći reći će sam sebi:

- Kad je meni ovako Bog dao, zašto se ja ne bih oženio, da nijesam sam?

Pa se misli, misli, dok nešto smisli, pa prsten te k svijeći, a Arapi kao i vazda:

- Zapovijedaj, gospodaru!

- Zapovijedam da mi donesete sultaniju, carsku najlepšu kćer.

Oni se pokloniše i nestade ih, a za tili čas evo ih gdje donesoše sultaniju. Tu je on lijepo dočeka i stade milovati, a bogme i ona kad se vidje u onakom istom dobru kao kod oca, pomisli da je on car, ja carević, pa stade i ona njega milovati, te ti se tu lijepo

po zakonu vjenčaše i lijepo živiše.

Kad car opazi da mu nema kćeri, stade je tražiti i raspitivati, ali je nigdje ne može pronaći, kao da je u vodu ili zemlju propala. Tada car stade obećavati veliko blago ko mu za kćer prozna.

A to ču jedna stara badža – vještica – pa od grada do grada, od vrata do vrata, dok je nade i pozna, pa se odmah vrati caru i pogodi se s njim za veliko blago da mu kćer živu dovede. Pošto to sve lijepo ugovori, uzme baka nekakvu kožu i šipku, pa opet od vrata do vrata, dok opet dode pred onaj dvor. Kada je bila blizu dvora, opazi je onaj bivši siromašak, pa će ženi:

- Eno nekakve sirote žene, gole i bose, no reci materi neka je svrati, pa neka je obuče, obuje i nahrani.

- Prodi se, Boga ti, starijeh babetina! – stade ga žena razbijati, a on joj veli:

- Neću ja da niko prođe mimo moju kuću gladan i go. Kad je meni Bog dao što ja ne bih sirotinji?

Žena kao žena, biva ono i treba da posluša muža, ode dolje pa svrati staru, a svekrvi reče da joj doneše zahire i haljine. Kad svekrrva ode da traži haljine, vještica će:

- Bogati, sultanija, miluje li te kako muž?

Sultanija se začudi, pa će joj:

- Bogami, miluje, ama mi je za čudo oklen ti znaš da sam ja sultanija?

- Kako ja ne bih znala, kad ja svašta znam? Ta ja sam i pripomogla da ti dodeš za nj. Nego, čuli me, hajde ti donesi oni njegov prsten da ja u njemu nešto proučim, pa će te deset puta više milovati nego do sada.

Kada se baba dokopa prstena, reći će joj:

- Hodi sjedi, dušo, za me na ovu kožu!

Ona sjede, a baka šipkom puc po koži, i obje odletiše.

Kad se siromašak probudi, zovnu ženu. Jest, ali nje nema. Zovnu mater, pa pita za ženu, ali mu ona odgovori:

- Bogme ja ne znam, ja odoh da potražim onoj babi što od odijela, a kada se vratih, ne nađoh ni jedne, te pomislih da nije tu s tobom u odaji.

E vala, gdje je da je, ja ču je dobaviti.

Pa brže bolje za prsten, a kad pogleda, kad njema njegova prstena no mu ženin na prstu.

* * *

Kud god je hodio, dode u Stanbol, ama kako će sad da se sastane sa sultanijom? Misli, misli, pa smisi pa ode pravo pred carski dvor i prisloni se uz vrata. Pa onda ponajlak privuče se babi koja spavaše na prsa i bradu, pa joj onako mokar i prašnjiv rep suknu u nos. Baba kihnu, a iz usta joj izleće prsten.

Sad on rahat uze prsten pa podje blizu Stanbola i zanoći u jednoj kahvici. Uveče pošto svi pospu, primače prsten k vatri, a kad Arapi iskočiše, naredi im te ga odmah prenesu sultaniji u odaju.

Kad ga ona vidje, i obeseli mu se i ožalosti. Obeseli što ga opet vidi živa, a ožalosti bojeći se da će saznati car, pa da će ih oboje posjeći.

- Ne boj se ništa više – reče joj on – ja sam opet prsten kurtalisao!

Pa joj poče pričati šta je sve pretrpio, i do prstena opet došao. Tu se oni rahat učiniše, a kad ujutru svanu, on neće da ide, te ga sluge pripoznaše i javiše caru. Car odmah uze dva dželata pa podje da ih oboje pogubi.

Kad on opazi cara i dželate, brže bolje prikresa pa prinese prsten k vatri. Arapi iskočiše, a on naredi te njegova četiri dželata spram dva careva stadoše. Kad car vidje to čudo, zavika mu:

- Ustavi ti tvoje dželate, a ja ču svoje, da se malo porazgovaramo.

On to jedva dočeka, te ustavi dželate, a car ga upita ko je i oklen je. On caru sve ispriča po redu ko je i oklen je i šta je doživio – ovako kao ja vama – pa mu najposlijе reče:

- Čestiti gospodaru, mene je Bog do sada čuvao, a tvoja kći koliko je meni mila, toliko sam i ja njoj, nego da mi i ti dadneš dovu pa da se uzmem

Car se malo promisli, pa će mu:

- Tako je suđeno. Dajem ti je, samo po tijem ugovorom da ostaneš uza me.

Lijepo, čestiti gospodaru, samo ćeš mi dati izun da odem po mater da je obradujem i ovamo dovedem

Car mu to dopusti, te on dovede mater, pa car učini veliki šenluk i vjenča ih.

Ako su živi i danas su dobro.

Narodna bajka

MANJE POZNATE RIJEČI

UKABULITI – prihvati, pristati na nešto

KURTALISATI – spasiti, oslobođiti

BELAJ – problem, nevolja

SERBEZ – lijepo, slobodno, polako, temeljno, na tenane

SULTANIJA – sultanova kćer

BADŽA – babetina, vještica, zla žena

ŠENLUK – radost, veselje

AŽDAHA – neman, velika zmija.

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u ovoj bajci?
Ko je glavni junak?
Kako je mladić pomogao aždahi?
Kako i na koji način se aždaha odužila mladiću?
Šta je stvarno, a šta nestvarno u ovoj bajci?
Kakav je dječak koji želi da živi od svog rada, a ne od milostinje?
Kako je nagrađen zbog takve želje?
Čime je zaslужio čarobni prsten?
Da li je dječak zaboravio na svoju majku?
Ko je najveći dječakov protivnik?
Osim aždaha i vještica, koja još čudesa srećemo u bajkama?
Kada bi imao čarobni prsten, šta bi poželio?

BAJKA je priča o fantastičnim dogadjajima u kojima se dodiruju i međusobno prožimaju stvarni i nestvarni svijet.

Najčešće ličnosti u bajkama su kraljevi, carevi i njihovi sinovi i kćeri, ali se pojavljuju i obični ljudi, zatim vile, zmajevi, divovi, životinje iz stvarnog svijeta koje imaju natprirodne moći. U bajkama se bore dobro i zlo. Dobro uvijek pobjeđuje pa bajke imaju sretan završetak.

Vrijeme zbivanja radnje u bajkama je prošlost, koja nije tačno određena, kao ni mjesto gdje se radnja događa.

PRAVOPISNA VJEŽBA

Primijetili ste rečenicu:

Bogme ja ne znam dijete.

Odrična rječca **NE** piše se:

- odvojeno od glagola: ne žuri
- zajedno sa imenicom: neradnik
- uz pridjeve: nejasan

ZADATAK

Napiši i ti u svoju radnu savesku još nekoliko primjera uz koje stoji rječca **NE**.

LISICA I GAVRAN

Ugrabio gavran veliki komad lijepog žutog sira i ponio ga u gniazdo da ga na miru pojede. Leteći se umori i sletje na granu velikog drveta. Sir je mirisao i miris je privukao gladnu lisicu. Sjedne lisica ispod drveta, gleda u gavrana i misli kako da se dočepa sira.

- Kako ti je lijepo i sjajno perje, dragi gavrane! – reče lisica umiljatim glasom. Gavran šuti.
- Još kad bi imao tako lijep glas kao što imaš lijepo perje, gdje bi ti bio kraj, - veli lisica gledajući jednako u sir.

Gavran je i dalje šutio.

- Poznajem tvoju familiju. Svi u njoj imaju lijep glas. Ali ti, dragi gavrane, imaš sigurno najlepši glas. Ko ima tako lijepo i tako sjajno perje mora imati još ljepši glas.

Prevari se gavran pa otvori kljun i graknu. Sir mu ispadne iz kljuna pa pade pred lisicu i ova ga pojede.

Narodna basna

INTERPRETACIJA BASNE

- Koje su osobine pripisane lisici?
- Čime se služi lisica da dođe do sira?
- Šta je zajedničko pravoj lisici i lisici iz ove basne?
- Koju gavranovu osobinu je istakao narodni umjetnik?
- Zašto gavrana ne žalimo, nego se smijemo njegovom postupku?
- Da li kod ljudi možemo pronaći osobina gavrana i lisice?
- Koja pouka iz ove basne može biti korisna u životu?

BASNA je kratka poučna priča u kojoj se govori o svijetu životinja, a misli se na svijet ljudi. U manama životinja otkrivaju se ljudske mane. Basna najčešće ima jasno izrečenu poruku ili iz nje možemo izvući određenu pouku.

PUTNIK I GOSTIONIČAR

(Šaljiva narodna priča)

Uđe nekakav putnik gladan u neku gostionicu a nije pri sebi imao ništa do deset-petnaest para, pa zaviče gostioničaru:

- Hej gazda! Daj da dobro ručam za moje pare!

Ovi mu iznese dobar ručak, što je najboljega u ovi mah imao, a putnik, kad se dobro najede i napi, opet zove:

- Hej gazda! Hodi, da ti poštено platim.

Izvadi mu one pare pa reče:

- Ovo su moje pare, ja, duše mi moje, kod sebe više nemam!

Gostioničar vide da ga je putnik prevario, pa mu polako reče:

- Hajde, nek ti je prosto što si me prevario, a halal ti što si izjeo i popio, ali te molim hajde doveće u onu prema meni (pokaže mu prstom) gostionicu, pa to isto uradi i onom drugom gostioničaru.

A putnik mu odgovori:

- Duše mi neću, jer sam kod njega ovako sinoć večerao, pa me on naučio da kod tebe dođem ručati.

Šaljiva narodna priča

INTERPRETACIJA

Ova kratka šaljiva narodna priča te je:

- nasmejala,
- navela na razmišljanje,
- ostavila ravnodušnim?

Obrazloži svoj odgovor.

Koja osobina kralji putnika iz ove priče?

Da li je ručak uzeo prevarom ili dovitljivošću?

Kako je gostioničar prihvatio saznanje da je nadmudren?

Zašto je gostioničar želio da putnik na isti način jede kod njegovog susjeda?

Da li je gostioničar, na kraju priče, postupio korektno?

UPAMTI

Narodna priča u čijem središtu je neka smiješna (komična) situacija, proistekla iz nesporazuma naziva se **šaljiva narodna priča**. Šaljiva priča uvijek opisuje jedan događaj ili osobinu (mudrost, lukavstvo, glupost).

ZADATAK

Ispiši u svesci neki šaljivi sadržaj koji te je nasmijao (anegdotu, šalu, vic i sl.)

NARODNE POSLOVICE (Iz knjige: *Narodno blago M. K. Ljubušak*)

Ne čini drugom ono što tebi nije drago.
Na dobro se нико потуžio nije.
Dobar savjet cijene nejma.
Čuvaj se ti i Bog ćeće čuvati.
Pokislu čovjeku ogrtač ne treba.

NARODNE ZAGONETKE (Iz knjige: *Narodno blago M. K. Ljubušak*)

Nikada ga nije bilo, niti će ga biti, a sada je.
(Dan današnji)

Otac je svih stvari. Sve dočeka i preživi.
(Vrijeme)

Svakom zlo čini, nikog se ne boji, cijelom svijetu nad glavom stoji.
(Smrt)

POSLOVICE I ZAGONETKE

spadaju u kraće oblike usmenih narodnih umotvorina.
Riječ poslovica vodi porijeklo iz ruskog jezika. Umjesto termina poslovica koristi se i riječ gnoma, a ona vodi porijeklo iz grčkog jezika.

Narodna poslovica je potpun izraz, zaokružena, cjelovita misao u kojoj nalazimo:

- slikovit prikaz neke pojave.
- zaključak,
- ocjenu,
- poruku.

To je zapravo sažeta, duhovita i oštromorna izreka, misao zasnovana na iskustvu i potvrđena u životu.

Narodne zagonetke su kraće izreke u kojima se neka misao, predmet, radnja ili događaj prikazuju uvijeno, u obliku prenesene ili zamijenjene slike.

ZADATAK

Pronađite u vašem kraju narodne poslovice i zagonetke, zapišite ih i odredite njihovo značenje.

SLOVO O NEBU I ZEMLJI

MAJKA

Stoji iza mene daleko, petnaest i više godina daleko, prigušeno bosansko djetinjstvo.

Da li se sjećam?... Bila je to jedna kutija-soba, i po njoj išlo nezapamćeno mršavo lice, noge u papučama, izblijedele dimije i blag predan pogled. Majka! Od zida do zida, od vrata do peći, od ručka do večere, od jeseni do proljeća, u zidovima, među četiri zida, uzidan, tekao je nelijep ženski život.

Sjećam se: bilo je sunce, mnogo sunca oko nas kad su dječje igre i crne poderane seoske košulje prolazile avlijom i ispred prozora. U polumraku „zelene odaje“ čamila je mati i krpila. Duvarevi tamni, u sjenci pili su krv iz ženskih obraza.

Sjećam se: jurili smo po vršajevima za konjima, preko trave i kamenja, kroz dječje razigrane prostore, zaboravljujući otici pet puta dnevno u džamiju i – poslije očeve batine bile svršetak radosti. Mati je sumorno poslušna i prigušena kao i mi, suzila: „Svoj je otac, kad malo i udari... poljubi ga u ruku, pa klanjaj, sinko“, a na svaki udarac i jauk lice joj se trzalo i glavu okretala.

Isprebijano, polomljeno djetinjstvo, nedoigrane igre, žena sakrivena u tami i očev nemilosrdni pogled. Stražarska sablja što nas je goropadno gonila kroz sokake... Rasli smo.

- Da mi se nijesi maknuo ispred kuće. Jes čuo. Nemoj da te ja špruljom pitam đe si bio! A sad – abdest pa namaz.

Zid pred sitnim dječjim željama.

Učiteljeva šipka bila je duža od očeve, a djeca su u školi zaplašeno čutala. Moj plač... Sjećam se majke. Blijedila je.

Sakrivena iza žalosnog crnog vela, „vale“, uvijena u široko platno, „zar“, krila se od ljudi kad je u rijetke dane trebalo proći ulicom. Kroz naš „halavat“ prolazile su tetke, daidžinice, nane, babe, žene i žene, donosile na licu mrke vale, u zjenicama pokornost. Ispijale su kahve, razgovarale o košuljama i smjerno zaklanjale lice kada bi otac naišao.

Čudah se: jesu li imale oca. Jesu li ikad bose skakale po livadama. Tada smo smjeli, da ne smetamo po kući, izići na sokak. Igrali smo se pred kućom i čežnjivo zurili u daleke vrhove brda što se miluju sa oblacima.

I rasli smo.

Svake druge godine po jedno dijete došlo bi među nas. Majka bi tada obično ležala. Samo neznam zašto sam sve češće bivao mlaćen, zašto majčine oči postajahu dublje i zašto smo izjutra suh hljeb jeli...

Žene su ipak dolazile. I igre s njima. Igre: klis „top“, giza, prašina. Bježali smo iz odaja na sokak i od kamenja pravili snove. Zaborave. Da! Četiri su jabuke u našoj avlji, petnaet puta su odonda cvale, a ja neznam pravo je li se tada pretrnulo moje djetinjstvo. Sjećam se: bijaše ljeto. Na prozoru, iznad prašine u kojoj smo sajedjeli bila je majka. Savijena ulica u suncu, žuta, opustjela, zabavljala se s nama. Jedan stari zid nagnuo se nad kulu od kamenčića koju je Fikret lijepio okvašenom prašinom. Tiho i vruće.

Onda nešto snažno i otegnuto dreknu. Čudno! Čekali smo da ponovo počne. I čusmo: tu-tu-tu!; dva puta.

- Baš k'o truba u Ante Micinog – otkrio je Bajro.
- Nije, vala, veg' k'o kad Mješin pjeva. Eno...
- Tu-tu-tu!

Zabavljalo nas je, a bilo je sve bliže. Kao iza našeg avlijskog zida. Sjedeći u prašini okretali smo glave prema zvuku.

Zašto je mati tako uporno udarala na prozor.

... Fikret je imao zelene, kratke, otrcane hlačice...

A odjednom je pred nama ogromno crno tijelo aždahe. Ili nemani. Sunce je bljeskal iza staklenih očiju koje su išle na nas. Sasvim blizu... bliže. Očajno brzo! Tuu!

- Tonobil! – prestrašeno je skočio Bajro.

Ne znam da li se iza prozora čuo silan i beznadan urlik. Ni šta je bilo sa kilom od kamenja. Jesu li Fikret i Bajro bili samnom ili nisu. Tek kad se pribih uza zid i kad ga osjetih pod noktima zgrčene ruke, sjetih se...

Sve je to bilo brzo kao tren. Okrenuo sam se. Vidjeh još samo kako malaksalo ručica mahnu ispod točka. Kao da je u očima odjekivao rezak slomljen krik.

Guši u grlu. Čije je to srce onako lupalo.

Auto je pregazio Fikreta i zaustavio se. U prašini sam nazirao zelene... nešto zeleno. Ljudi i djeca. Žagor. Užas.

Iskrivljenih poluotvorenih usta bez vale i zara izjurila je mati i stala podignutih ruku nad zgrčeno tijelo koje se prestalo trzati. Ja ne znam... gledao sam samo nju, nisam se micao i htio sam, očajno sam htio da pobjegnem od tog strahovitog trenutka i duboko, duboko začinjala se luda misao: možda sve ovo i nije ovako... nije istina.

A majka je imala široko razrogačene oči. Okamenjen pogled bio je visoko nad krvavom prašnjavom zemljom i sve oko mene, i ja, svi smo se utopili u taj bolan pogled. Ja se ne sjećam da li je, najzad, bilo sunca i prašine i auta i ljudi, ali znam da je bila, i u meni još uvijek kao teret da počiva beskrajno rječita ukočenost majčinih očiju.

Zatim je došao otac. Stajao je zaprepašten, malo čutao, onda videvši majku nepokrivenu namrgodio se:

- Zar ne vidiš da te vas dunjaluk gleda. Što si izlazila bez vale. Unilazi.

Sjećam se: polazio sam „na škole.“ Mati je grcala ispraćajući me:

- Pripazi, sinko, grad je dušmanin. Ne idи sredinom džade, satrće te štogod, ama nemoj ni plaho uz kraj – da te, boj se ne udari nešto s krova, vego hajde 'nako, 'nako...

Dalje nije znala. Ili nije mogla?...

Zija Dizdarević

MANJE POZNATE RIJEČI

VALE - mahrama, veo

ZAR - ženski dio odjeće, prekrivač za glavu, veo

HALAVAT - prostrana soba u prizemlju bošnjačke kuće, intimna zaštićena prostorija

DUVAR - zid

ŠPRULJA - prut

KLIS, TOP, GIZA - vrste dječjih igara

TONOBIL - automobil

VAS DUNJALUK - sav, cio svijet

UNILAZITI - ulaziti

DŽADA - put

INTERPRETACIJA

Kakav osjećaje je probudila u tebi ova priča?

Kako je pisac u ovoj priči opisao majku?

Pročitaj pažljivo početak priče u kojem je opisana majka i reci koje si detalje uočio?

Pronađi rečenice u kojima pisac slika odjeću majke.

Kako tumačiš majčine postupke pred očevom ljutnjom?

Da li postoji opravdanje za takve očeve postupke?

Šta se dogodilo jednog dana na ulici dok su se dječaci igrali?

Bez čega je izšla majka na ulicu?

Zašto je tada otac uzviknuo majci da je gleda cio svijet?

Kakva su osjećanja u tebi izazvale riječi i postupci majke u ovoj priči?

KULTURA IZRAŽAVANJA Opis lika (PORTRET)

Pokušaj saznati što više o životu tvoje nane i djeda. Zamoli ih da ti ispričaju o običajima o nekadašnjoj nošnji. Pokušaj da opišeš likove i nošnju o kojoj si slušao. **Karakterizacija lika u nekom književnom djelu postiže se opisivanjem njegovih postupaka, govora, izgleda.** Da bi opisivanje bilo uspješno prvo moramo dati opštu sliku neke ličnosti, a onda opisivati pojedinosti izgleda. Biramo i opisujemo samo one pojedinosti koje su karakteristične za osobu koju opisujemo (oči, nos, visinu, hod, odjeću, pokrete, dijelove tijela).

UPAMTI

Portret je opis lika. Mogu se opisivati karakterne osobine lika, njegova unutrašnja preživljavanja, njegovo ponašanje i postupci, ili njegov spoljašnji izgled i fizičke osobnosti.

ZADATAK

Napiši zadatak na temu: Lik moje majke.

GRAMATIČKA VJEŽBA

Pročitali ste tekst. Izdvojte nekoliko imenica iz teksta koje imaju neki svoj dodatak.

Na primjer:

- majka (blijeda, zabrinuta)
- dan (lijep, sunčan)
- otac (ljut, namršten)

Sada od toga napravi rečenice.

Dan je bio lijep, sunčan.

Šta primjećuješ?

Riječi koje stoje uz imenicu i označavaju neku osobinu te imenice zovu se ATRIBUTI.

Uočite imeničke dodatke u sljedećim rečenicama:

Majka, stub kuće, kretala se polako po sobi.

Gdje se nalaze riječi koje su dodaci u rečenici? Koju službu vrše?

Riječi koje stoje uz imenicu i označavaju isto što i imenica nazivaju se APOZICIJA.

Apozicija se slaže sa imenicom u rodu, broju i padežu.

Ako se apozicija nalazi iza imenice, onda se uvijek odvaja zarezom.

Primijetili smo rečenicu:

Auto je udario Fikreta.

Koga je udario auto?

Ko je bio predmet glagolske radnje?

Riječ koja određuje predmet glagolske radnje, odnosno na kojoj se vrši, ili nad kojom se vrši radnja naziva se OBJEK(A)T.

ZEMLJA

Mjesto u koje sam iznenada došao ličilo je više na kraj svijeta nego na selo u kojem žive ljudi.

Kamena vjeda zagradiila ga od sunca, mora i vjetra, ne možeš je ni glasom doseći, ni okom preskočiti. Iz tamne špilje zuri krajičak sela, dijelić okamenjenog svijeta koji je, po svemu sudeći, davno trajao i nestao.

Starac mi priđe sigurnim korakom čovjeka koji zna da je na svojoj zemlji, da ja samo mogu biti ta sjenka, nikako on, razvuče tanke pljesnjive usne, progovori kroz modre, neravne škrbine:

- Ti si! – procijedi zbunjeno, kao da nije očekivao živa čovjeka.
- Ja sam! – rekoh umjesto pozdrava.
- Ti si? – reče on još jedanput, malo jače, pruži mi ruku da dopuni te škte riječi koje su snovale među nama.

I njegova ruka zapuči moju, čvrsto, prijateljski. Kroz naše sjenke zaigra srdačan tresak ruku, kao kod ljudi koji su se nekad davno voljeli i rastali, pa se iznenada našli i prepoznali.

Na njegovom zemljastom licu još su samo bile žive oči i gnjila usta kroz koja su već prošle te dvije istovjetne riječi.

- Šta tražiš ovdje? – upita on promuklim glasom kad izvukoh ruku iz njegove tuguljive suhe i tvrde šake.

- Ništa – slegoh ramenima kao čovjek koji stvarno ne zna šta radi.

Šta radiš ovdje? – ponovi starac nešto jače, da čuje samoga sebe. Ovo je moje selo – reče i rukom zaokruži groblje ispred sebe.

- A ono? – pokazah selo.
- Ono je proklet.
- Kako proklet?
- Proklet. Prokleo bog. Digao ruke od njega.
- Ovo je vaše groblje?
- Moje... Ovdje se kopamo.
- Ovdje su svi koji nijesu mogli preći planinu.

Tu se starac uspravi kao da mu na jednom nešto popusti sapeta krsta. Okrenu se oko mene, razgleda naokolo, sva mu brda stadoše u mutnim kapljama vida.

- Ovu planinu što dijeli dva svijeta. Iza nje je zemlja, more i sunce. Iza nje je život, sve moje što nije u ovom groblju.

Prvi je do nje došao moj predak Gorčilo, propeo se na nju, rekao: „Ovo je zemlja mojih sinova“.

Umrije od radosti. Ubi ga ljepota neviđene zemlje. Mrtav je pao na onu stranu, u susret moru, suncu, rodnoj zemlji.

S vrha se samo vratila Stamena, žena mu, tužna i bremenita, skrhana bolom, zgranuta i omađijana ljepotom zemlje koja je njima namijenjena. Pobola je kolac u dolinu, da ostane tu dok rodi i podigne čedo.

Ne smije mu je otkriti prije no što poraste, što sam zaželi, uzmogne da je traži i pronade. Ne smije, sve i kad bi mogla propet se još jednom pod samu nebesku sohu, na kamenu gredu ispod sunca.

Kazaće mu samo put, i ništa više. Sve drugo treba sam da otkrije, da osvoji. Biće mu milije, draže, ljepše. Biće mu život koji je sam pronašao.

Od tada je devet pojaseva išlo uz ovaj kameni hrbat, uz ovu goru mramorovu, niko je ne osvoji, niko joj ne dohvati grivu, niko je ne zajaha kao naš predak Gorčilo.

Ni Momčilo, ni Dojčilo, ni Borčilo. Niko.

Niko ne viđe zemlju, sunce i more koje je nama obećano.

Devet je koljena hranila ova mrvaja, pojila ova tanka izvorska žila, grijao san o neviđenoj zemlji preko brda.

Lani su je pregazili moji sinovi: Gorčilo, Borčilo, Dojčilo, Momčilo...

One koji su pali dočekao sam i sahranio.

Ovdje.

(Odlomak iz priče **Legenda o neviđenoj zemlji**)
Husein Bašić

MANJE POZNATE RIJEČI

ŠPILJA - pećina

SAPETA KRSTA - ukočena kičma

BREMENITA - trudna

OMAĐIJAN - zanijet ljepotom,

SOHA - podupirač

MRAMOR - vrsta kamena

MRTVAJA - slabo rodna zemlja

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u ovom odlomku iz priče Huseina Bašića?

Kojom stilskom figurom pisac počinje priču?

Šta je zagradiло selo od sunca i vjetra?

Ko je prvi došao u selo?

Gdje žive oni koji nijesu mogli preći planinu?
Zašto je uvijek sreća sa druge strane planine?
Kakva je to obećana zemlja?
Ko je lani pregazio planinu, šta kaže pisac?
Šta saznajemo iz dijaloga junaka u ovoj priči?
Zašto je ono drugo selo proklet?

NAČIN KARAKTERIZACIJE LIKA

Radnja u ovoj priči je uzbudljiva i događa se u neobičnom okruženju, a dijalog vrlo živ i dinamičan. Koliko pažnje pisac posvećuje događaju u priči, toliko, nekad i više, pažnje posvećuje likovima. To je slučaj i sa pričom *Zemlja*. Dijalogram junaka, njihovim razmišljanjem, preživljavanjem, osjećanjem, unutrašnjim portretom, pisac dočarava njihove likove i karaktere. Svaku navedenu osobinu potvrdite navođenjem mesta u priči u kojoj je ta osobina pokazana. Likove je moguće predstaviti na više načina:

- opisom njihovog izgleda, odjeće,
- opisom njihovog ponašanja,
- navođenje njihovog govora,

Govor likova, dijalog, ponekad nam pokazuje odakle su junaci priče i gdje se radnja događa. A to je zbog toga što naš jezik nije svugdje ujednačen, jer u njemu postoje neke razlike. Zato možemo govoriti o:

- narodnom govoru,
- književnom jeziku.

Narodni govor podrazumijeva govor ljudi u jednom mjestu ili kraju. Takav govor u sebi ima nepravilnosti.

Književnim jezikom se govori na radiju, televiziji, u školi, njime se pišu knjige. Književni jezik ima svoja pravila kojavaže za cijelu teritoriju jednog jezika.

UPAMTI

U književnom djelu lik je govorno obilježen ako se služi dijalektom, odnosno zavičajnom leksikom.

ZADATAK

Oslušni svakodnevni govor u svojoj okolini. Da li se on razlikuje od književnog? Da li govor tvoga kraja ima nekih posebnosti? Uz pomoć svojih roditelja ili starijih članova porodice prisjeti se zaboravljene zavičajne leksike. Ima dosta lijepih riječi koje su skoro sasvim nestale ili se vrlo malo upotrebljavaju. Zapiši nekoliko karakterističnih izraza iz tog govora u svesci.

O PERO

O pero,
Iako si nemoćno i naoko nijemo,
Bez jezika,
Kad prođeš u ruke učitelju,
Od tebe načini slavuja;
Istoga časa počneš izvijati pjesme,
U svakom napjevu otkrivaš hiljadu tajna,
Hodi sada,
Otpočni pjesmu
I složi glas sa slavujem moje naravi!

Nerkesi

INTERPRETACIJA

Kome se obraća pjesnik u ovoj pjesmi?
Šta pero čini kada se jezik razveže?
Kako to pero može da postane slavuj?
Kakve tajne pjesnikove naravi otkriva pero sa
glasom slavuja?
Kakav utisak na tebe je ostavila ova pjesma?
Koju stilsku figuru uočavate u ovoj pjesmi?
Šta je personifikacija?

UPAMTI

Stilska figura u kojoj se neživim bićima, životinjama, biljkama ili predmetima daju osobine živih bića naziva se personifikacija.

IZ KULTURNE PROŠLOSTI

Pjesnik **Nerkesi Muhamed** živio je i stvarao u XVI vijeku na turskom i persijskom jeziku. Njegove kratke lirske pjesme prepune su lirske mašte i mirisu, kako su govorili njegovi savremenici, na širaske ružice. Osim pjesama pisao je i prozu. Bošnjačka književnost na orijentalnim jezicima trajala je čitavih pet stoljeća. Osim ove književnosti postoji i takozvana alhamijado književnost, to jest, književnost koja je pisana arapskim pismom, a bosanskim jezikom.

ZADATAK

Naučite ovu pjesmu napamet.

NEKA NAM OPROSTE TRAVE

Trave će nas moliti da ih darujemo nježnim sonetima.
Trave će nas moliti da ih darujemo nježnim sonetima.

Mi ćemo ih gaziti zakasneli i gorki i pjevaćemo im
O nepovratnim odlascima, o uskraćenim uspomenama.

I molićemo trave da nam oproste za mnoge riječi,
Za mnoge gorke riječi, koje nećemo znati prečutati.

Izet Sarajlić

INTERPRETACIJA

Koliko cjelina ste uočili u ovoj pjesmi?
O čemu će trave moliti pjesnika?
Čega će se sjećati pjesnik i o čemu će pjevati?
Šta pjesnik neće znati da prečuti?
Zašto će moliti trave da mu oproste?
Izet Sarajlić iskazuje svoje želje, čežnje i uspomjene.
Pokušaj odgonetnuti i dublji, preneseni, smisao ove pjesme.
Kako se zovu strofe od dva stiha?
Koje strofe još poznaješ?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Pjesnik u ovoj pjesmi razmišlja o životu, o prolaznosti, o nestalnosti svijeta i pojava koje nas okružuju. Zato ova pjesma predstavlja jednu misao ili refleksiju, odnosno razmišljanje o prolaznosti svijeta i života. Ta misao bila je izazvana sjećanjima na susrete, odlaske i uspomene, ali je bila izazvana i pjesnikovom čežnjom i samoćom, njegovim ličnim intimnim osjećanjima i raspoloženjima.

Sarajlić je u ovoj pjesmi izradio životno iskustvo, stavove i razmišljanja putem prenesenog ili figurativnog značenja.

UPAMTI

Lirske pjesme u kojima pjesnik iznosi svoja razmišljanja o životu, smrti, prolaznosti, nazivaju se misaone pjesme ili refleksivne.

Stilska figura kojom se iskazuje misao koja je suprotna ustaljenom i očekivanom, naziva se paradoks.

ZADATAK

Naučite ovu pjesmu napamet i recitujte je u odeljenju.

SELMANOVA KRUŠKA

Donese Selman odnekuda sjeme kruške. I posadi na Pasjem Tancu. Niče mala bijela stabljika. I poče da raste. Na jesen gotovo da dohvati Nebo. Djeca kao djeca ispeše se na krušku da naberi voćaka. A baš su se gore žutjele kao da su zlatne. I doniješe djeca kruške svojim očevima, majkama i sestrama. Kad imаш šta vidjeti. To nisu kruške već zvijezde. Gore kao žar a ne mogu da sagore dlanove. I mudri Vodušani rekoše: „Vraćajte, djeco, zvijezde na Selmanovu krušku. Nismo mi još stasali da jedemo zvijezde već nam je određeno da pijemo vodušku vodu“.

Ismet Rebronja

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u ovoj kratkoj priči?
Šta je Selman donio u Vodušu?
Zašto je Selman posadio krušku baš na Pasjem Tancu?
Na koji način je pisac opisao rast kruške?
U šta su se pretvorile ubrane kruške?
Zašto Vodušani nijesu stasali da jedu zvijezde, već im je određeno da piju vodušku vodu.
Šta si saznao o životu Vodušana?
Da li su oni složni, plemeniti, pismeni?
Zbog čega su se uplašili zvjezdanih krušaka?
Da li priča ima radnju u pravom smislu riječi?
Koju stilsku figuru je koristio pisac u ovoj priči?
Šta je alegorija?

UPAMTI

Parabola je vrlo kratak i jezgrovit prozni književni tekst u kojem je težište na mislima, a ne na dogadaju. U paraboli, kao književnoj vrsti, pisac svu pažnju usredsređuje na odabranu temu i to u prenosnom značenju. Priča pisana u alegoriji nastoji da na nekom pogodnom primjeru ukaže na neku moralnu istinu, odnosno kako treba da se postupi u određenoj situaciji.

ZADATAK

Opiši i ti drvo u svojoj bašći i njegove plodove.

PRVI SNIJEG

Noć se krila tavna, oblačine guste
Po nebu se nižu k'o valovi mora.
N'jemo leže polja, dubrave puste
Mrtvi sanak vlada, nema živog stvora.

Ne trepjeri mjesec, nit' zvjezdice sjaju
Niti slavuj svoju slatku pjesmu vije.
Pustoš vlada svuda: u brdu, u gaju,
Ljuta bura cići – prvi snijeg vije.

Osman Đikić

MANJE POZNATE RIJEČI

DUBRAVE - šume

VIJE - pjeva

TAVNA - mračna, tamna

UPAMTI

Strofa od četiri stiha naziva se kateren.

Kada se u strofi rimuju prvi i treći, a drugi i četvrti stih, onda se ta rima zove obgrljena rima.

INTERPRETACIJA

Kako pjesnik opisuje noć u ovoj pjesmi?

Kakvi su to valovi što se nižu po nebu?

Zašto pjesnik kaže: *N'jemo leže polja...*

...nema živog stvora?

Zbog čega mjesec ne treperi, nit' zvijezde sjaju?

Šta se to događa u prirodi, koje pojave?

Zbog čega je pustoš svuda, u brdima i u šumama?

Kako pjesnik opisuje prvi snijeg u ovoj pjesmi?

Osim vjetra, šta još prati prvi snijeg?

Koliko strofa ima ova pjesma?

Kako se zove strofa od četiri stiha?

Kakav je raspored rime u pjesmi *Prvi snijeg*?

Šta je to obgrljena rima?

ZADATAK

Naučite ovu pjesmu napamet.

HRT

Poklonio je Elmaz Dolićanin svome zetu u Bihor, Šaranu Lipovcu, hrta. Neka mu pod njega, uz čerku, ode i hrt.

Doveli su ga deset dana poslije neveste, i svijet, koji je prije dolazio da vidi nevjesta, sada je dolazio da vidi i hrta.

Gledali su ga - i nijesu umjeli ništa da kažu, do da je to ono što prije nijesu vidjeli - da je hrt. Stajao je na svojim tankim nogama, a tanak i sav, tako da je ličio na živ, zategnut luk, koji se nema kuda odapeti, jer je svuda tijesno. Nešto carsko, što mogu da imaju samo dobri konji, lavovi i hrtovi, imao je u svome držanju, ali i nešto što imaju i nevjeste kad se tek dovedu. Široka polja i beskrajne doline bile su i tada u njegovim očima, i za njima tuga, jer je to ostalo u Dolićima. Da je govorio, rekao bi: Nijesam više onaj koji lovi, nego ulovljeni. I činio je ono što je dato i hrtovima: pustio bi suzu; kao što i hoće to biti sa strancem kad se nađe u tuđini.

Bio je bijel. Drake kratke toliko da se činilo da je go. I po tome je - po golotinji, od svega što se vratima i vratnicama pred kućom njegovog gospodara zatvaralo, on jedini bio kao kakav ljuti siromah: bez gunja, bez runa, bez kočeti. I sve čim se pokrivaо, i to samo dio svoje glave, bile su njegove duge i tanke uši, gotovo providne, oborene dolje; dizao ih je samo kad trči, i to ne uvis, nego duž vrata, i tada se činilo da ušiju i nema. A ono što se najviše, kod tog golog stvorenja isticalo, bile su oči; bile su mu crne, i iznad njih, za čudo, crne obrve, iako je sav bio bijel. Tim crnim, krupnim, i ponekad kao staklo sjajnim očima gledao je mudro kao kakav starac. Nijesu to bile gladne pseće oči stvorene da ištu; bile su stvorene da gledaju, a na svijetu se ima šta gledati. Stoga se – kad čučne na svoje stražnje noge, a na prednje visoko se osloni, činilo da je na nekakvom svom prijestolu, sa kojeg, upravo svojim gledanjem, ne ište nego daje. Leđa su mu tada jedna kosa ravan, koja odozdo, od repa i zemlje, ide gore prema glavi sve više i više, kao da bi ka nebu, ka kojem, a najviše noću, i inače idu oči hrtove... Ako se ta linija njegovih leđa dotakne, ona će zadrhtati kao kakva napeta žica, i nešto što više nije dodir, nego zvuk i glas, odzvoniće kroz cijelo njegovo tijelo, kao kakva svirka... I ne od mesa i kostiju, jer toga je u njemu bilo malo, nego od nekakvih tankih i zvučnih žica bio je sačinjen, i zbog toga i tanak, i lak, i zvučan...

(*Odlomak iz istoimene priče*)
Ćamil Sijarić

MANJE POZNATE RIJEČI

HRT - vrsta lovačkog psa

VRATNICE - drvena taraba na kapiji

GUNJ - vrsta bunde

KOČET - dlaka

STRAŽNJE - zadnje

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u ovoj priči?

Kome je Elmaz poklonio hrta?

Kad je hrt odveden Šaranu Lipovcu?

„Svijet, koji je prije dolazio da vidi nevjестu
sada je dolazio da vidi i hrta“. Kaže pisac. Zašto?

Kako pisac opisuje hrata?

Zašto pisac kaže da je hrt golotinja, bez gunja, bez runa, bez kočeti?

Gdje inače hrtovi žive, u kakvim krajevima?

Šta pisac nagoveštava kad opisuje crne hrtove oči:

- da je hrt u surovom predjelu,
- da je začuđen slikom novog kraja,
- da mudro osluškuje i posmatra svijet,
- da ne ište, no da daje?

Zašto pisac kaže da je hrt, kad čučne, na nekakvom prijestolu?

Ćamil Sijarić opisuje hrta kao spomenik, a ne kao živog, brzog lovačkog psa. Zašto?

Koju stilsku figur najčešće pisac koristi pri opisu hrta?

Šta je poređenje?

ZADATAK

Čitali smo razne priče i bajke o životinjama. Sve životinje koje se pojavljuju kao junaci u pričama imaju neku osobinu ili moć, koja je ljudima prirodna. Koja je to osobina? U priči *Hrt*, Ćamila Sijarića opisani pas, kao i čovjek, osjeća, naslućuje. To vidimo iz opisa pasjih očiju. Kakva se osjećanja javljaju kod hrta? Koje plemenite ideje znaš o odnosu između ljudi i životinja?

Napiši zadatok na temu: Životinja koju volim. Pri opisivanju životinje koristi se stilskim sredstvima kojima se koristio i Ćamil Sijarić u priči *Hrt*. Pazi da tvoj rad ima humanu poruku kada je u pitanju opis životinja.

GRAMATIČKA VJEŽBA

U našem jeziku glasovi se dijele na:

- **SAMOGLASNIKE (VOKALE)**
- **SUGLASNIKE (KONSONANTE)**

Vokala ima pet i to su: **A, O, U, E, I**, a ostali dvadeset pet su konsonanti.

Konsonanti se dijele po mjestu izgovora, i to:

zadnjonepčani: **K, G, H**

prednjonepčani: **J, LJ, NJ, Ć, Đ, Š, Ž, Č, DŽ**

nadzubni: **L, R, N**

zubni: **T, D, C, Z, S**

usneni: **P, B, V, F, M**

Izgovaraj otegnuto i pjevušeći grupe riječi: *livada, potoci*. Šta primjećuješ? Koji se glasovi mogu pjevati? Da li se pri izgovoru vokala otvor usta nešto povećava? Kako se kreću govorne struje i zvučanja pojedinih glasova?

Pokušaj da pjevaš glasove koji se nalaze na početku riječi *L, P*. Da li pri njihovom izgovoru glasovana struja slobodno prolazi kroz usnu duplju? Gdje ona nailazi na prepreke? Čuju li se pri tome tonovi ili šumovi?

Osim po mjestu tvorbe suglasnici se mogu dijeliti i po zvučnosti. Mogu biti zvučni i bezvučni.

Zvučni suglasnici su: **B G D Đ Ž Z DŽ**

Bezvučni suglasnici su: **P K T Ć Š C Č F H C**

Pronađi riječi i objasni primjerom na koji način se dogodilo **jednačenje po zvučnosti**.

Šapući zvučne suglasnike. Šta primjećuješ?

Umiri glasne žice. Zbog čega su glasne žice dobile zvuk?

Koje si suglasnike dobio? Uvjeri se da su to bezvučni suglasnici.

Izgovaraj pojedine parnjake **B - P, G - K**, itd. i određuj im mjesto izgovora. Šta primjećuješ?

Ispišite na tabli riječi u kojima je izvršena glasovna promjena po zvučnosti, kao na primjer:

Oblici u postanku

odkucavanje	-
odkrivati	-
izpuštati	-
iztopiti	-

Sadašnji oblici

otkucavanje
otkrivati
ispuštati
istopiti

Šta primjećuješ?

Na kakve oblike nas upućuje njihovo nastajanje, a na kakve njihov izgovor i pisanje danas?

Kakvi su po zvučnosti suglasnici **D** i **Z**? A kakvi su iza njih suglasnici **K,P,T**?

Šta zapažaš u sadašnjim oblicima? U koji glas je prešlo **D**, a u koji **Z**?

Pokaži njihove bezvučne parnjake kao naprimjer:

rob – **robstvo** – **ropstvo**

svat – **svatba** – **svadba**

Obrati pažnju na oblike

imenica: zubac, vrabac, stubac

pridjeva: gladak, gibak, mrzak

UPAMTI

Kada se suglasnik D (zvučni) nađe ispred C i Š (bezučni) onda nema jednačenja po zvučnosti: gradski, ljudski, odsetati, podšišati.

Stara čaršija u Novom Pazaru

SREBRENA ČESMA

Pod orahom, na kraju avlige,
Slap iz duga grla lije.
Niko ko ona ne dariva.
Grle je bršljani i kopriva.
Grli je čovjek žednih usta
Kad s njive dođe, kada susta.
Prhne i skvazi krila ptiče,
Bumbar napuni svoje zembiljče.

Navečer, kada odem da spavam,
Česma se sa mnom došaptava.
Kroz prozor slušam kako klopari;
Ona se nikad ne odmara.
U noći piju vile i more,
Igraju kolo sve do zore,
Kad jež se češlja i miju lice
Raspjevane golubice.
Česma se puši, od srebra sva je.
Voda otiče, kamen ostaje.

Džemaludin Latić

MANJE POZNATE RIJEČI

MORA - mitsko biće (po narodnom vjerovanju, pritska ljude pri spavanju)

ZEMBILJ, ZEMBILJČE - torba za nošenje namirnica

INTERPRETACIJA

Pjesma očarava ljestvom koju pjesnik nosi u sebi cijelog života kao svoje najveće blago.

Pjesma ima dva dijela: prvi govori o česmi danju, a drugi o česmi noću.

Koja osjećanja u pjesniku izaziva česma?

Kojim slikama pjesnik slika česmu u prvom dijelu pjesme?

Koje se slike javljaju u drugom dijelu pjesme?

Pronađite ih i uporedite.

INTERPRETACIJA

Šta se događa s česmom i pjesnikom noću, dok on ne utone u san?
Zašto su pjesnik i česma bliski noću?
Ko noću dolazi na česmu?
Zašto pjesnik na česmu dovodi bića iz mašte?
Kojim stilskim figurama se pjesnik služio pri opisu česme?
Kojim riječima se može još dočarati žubor česme?
Zašto pjesnik kaže: *Ona se nikad ne odmara?*
Objasnite smisao stihova: *Niko ko ona ne dariva.*
Voda otice, kamen ostaje.
U koju vrstu pjesama možemo svrstati uvu pjesmu?
Ko se sve na česmi osvježava, kome sve voda daje snagu, kome sve gasi žeđ?
Da li u vašem gradu, selu postoji česma?
Ko je sagradio i čemu služi?
U posljednja dva stiha pjesnik je dao završetak, poruku čitaocu. Objasni kako si shvatio tu poruku? Šta u pjesnikovoj predstavi simbolizuje voda koja otice, a šta kamen koji ostaje?

UPAMTI

*Stilska figura koja se zasniva na prenosnom značenju riječi, gdje se jedna riječ upotrebjava umjesto druge naziva se **metafora**.*

*Pjesničke slike koje se doživljavaju čulom vida nazivaju se **vizuelnim**, a one koje se doživljavaju čulom sluha nazivaju se **akustičkim** (zvučnim).*

KULTURA IZRAŽAVANJA

Opišite česmu na kojoj ste gasili žeđ, na kojoj ste gledali kako ptice piju ili neka druga živa bića. Služite se riječima koje dočaravaju zvuk i one iz kojih možemo naslutiti zvuk. Na primjer u riječi **otice** u mašti možemo čuti zvuk oticanja. Ako nemate česmu u svom kraju zamislite je lijepu kakva samo u mašti može biti.

ZADATAK

Nauči recitovati i slušati recitovanje pjesme „Srebrena česma“, pazеći pri tome na izgovor naglašenih i nenaglašenih cijelina.

IZ RAZGOVORA SA PISCEM

Sreli ste se sa pjesnikom na književnoj večeri u biblioteci ili na nekom drugom mjestu. Čitali ste njegovu poeziju, prozu ili intervju. Pjesnici su oduvijek, znate, pjevali o vodi, prirodi, ljubavi. Te teme, na neki način, spajaju pjesnike svih razdoblja, iako svaki od njih ima različitu sposobnost uočavanja, odabiranja motiva i realizaciju doživljene inspiracije. Stoga želite postaviti pjesniku pitanje u vezi njegove pjesme **SREBRENA ČESMA**.

Niko u našoj poeziji nije stvorio tako lijep ugođaj, sa karakterističnim živim detaljima, koji su dio prirode, života, životne istine, a ujedno lirski toplo, kao vi u pjesmi Srebrena česma. Šta Vama znači vaša Česma i njen žubor u tihim večernjim satima?

Za mene je ta pjesma rijetko ostvarenje nekih mojih doživljaja. Srebrena česma mi je, rekao bih, zadovoljstvo, a isto tako mi je važno šta ona znači za druge, čitaoce i sve one koji vole poeziju. U poeziji nije važan samo glas nego i njegov odjek, šum, ritam i slika koja čitaocu prvo pada u oči.

Ispričajte nam nešto o svojim doživljajima i inspiraciji?

Svoj doživlj, inspiraciju, najčešće prenosim na papiru. Koliko to uspijevam da uradim dobro na književnoj kritici je da ocijeni, a posebno mi je zadovoljstvo kada čujem da su čitaoci privatili i da rado čitaju moju poeziju. To je za pisca, prije svega, dar, nagrada i smisao stvaranja.

SLOVO O LJUBAVI I PRIJATELJSTVU

OTAC S KIŠOBRANOM

Kada, popodne, iznenada,
kiša zapljuje ulice grada,
mnoga se kola pred školu sjate
da djecu što prije kući vrate.

I moj otac dođe po mene
s kišobranom, ručke drvene.

Ne zavidim djeci u kolima,
na mekim udobnim sjedištima,
jer u onom gradskom metežu
s ocem tek poneku riječ svežu.

I ruke su u kolima zauzete
ne mogu djeci da polete.

A moji prsti odmah se uvuku
u dobru, veliku očevu ruku,
i tu osjete da ih grijе
ljubav mog oca koji se smije.

I tako idemo kao dva druga,
a riječ nam svaka topla, duga.

Ismet Bekrić

MANJE POZNATE RIJEČI

SJATITI SE - skupiti se na jednom mjestu
METEŽ - gužva, ljudska vreva

ZADATAK

Pronađite epitete u ovoj pjesmi. Razlikujte epitete koji ukrašavaju od epiteta koji samo opisuju ili kazuju nešto o pojmu uz kojeg stoje.

INTERPRETACIJA

U pjesmi *Otac s kišobranom* izrečena su topla i duboka osjećanja dječaka i njegovog oca. Pronađi te trenutke i slike u kojima se ta osjećanja javljaju.

Kako je na vas djelovala pjesma *Otac s kišobranom*?

Kakva su osjećanja izrečena u ovoj pjesmi?

Šta je to što vas je najviše dirnulo?

Kakav je otac u ovoj pjesmi?

Kakav je dječak?

Šta je to što ih zbljižava i povezuje?

U kojim trenucima, u kojim pjesničkim slikama su otac i sin najbliži jedan drugom?

Pjesničkim slikama i jezičkim sredstvima pjesnik dočarava nježni odnos između dječaka i njegovog oca. Objasnite to na primjerima stihova:

...ruke su u kolima zauzete,
ne mogu djeci da polete.

A moji prsti odmah se uvuku
u dobru, veliku očevu ruku,
i tu osjeti da ih grije
ljubav mog oca koji se smije.

Kako to ruke polete, kako to ruka može biti dobra,
kako to ruke osjećaju toplinu ljubavi?

Šta pjesnik misli kad kaže da je riječ *duga*?

Kako nazivamo strofu koja ima dva stiha?

Kako se zove strofa od četiri stiha?

Šta je tercina?

PRAVOPISNA VJEŽBA

Svaka strofa u pjesmi sastoji se iz više motiva. Obilježi ih i prenesi u sljedeću tabelu.

MOTIVI

Prva strofa	Druga strofa	Treća strofa

SIJELO MUDRACA

Nađu ti se jednom neki pa stanu govoriti koje su ljudske osobine ponajbolje.

Prvi reče da je najveća ljudska osobina hrabrost, ali, reče ničim se hrabrost ne da opisati i jedino što se uz hrabrost može reći i dodati jeste to da hrubre sreća prati.

Te ti taj stane hrabrost uzdizati što je gd mogao i znao bolje i više.

Drugi, opet, da je najbolja ljudska osobina biti dobar. Da se samo dobrim zlo može pobijediti.

Te dobro uzdigne do neba, a da je mogao, i više bi.

Treći reče da je najbolja ljudska osobina težnja za ljepotom, da je ljepota nešto amaha, i da će svi ljudi, kad-tad, pred ljepotom, što od svoje volje, što onako – nikom poniknuti.

Te ti taj stane ljepotu u visine uzdizati. Uzdizo, uzdizo, pa stao.

Četvrti reče da je najbolja ljudska osobina prijateljstvo, a peti reče da nije prijateljstvo nego drugarstvo.

Šesti, opet, reče da je najbolja i najpoželjnija ljudska osobina junaštvo, pa stane kitići priče o junacima i junačkim djelima da ga je milina bilo slušati.

Sedmi reče da je najbolja ljudska osobina darežljivost.

Osmi da je to poštenje.

Deveti da je to ljubav. Da je ljubav nenađmašna ljudska vrlina koju pjesnici svih naroda hvale od davnina i da će je hvaliti dokle je svijeta i vijeka. Jer ljubav prožima sve i bilje i životinje i sav ljudski rod.

Deseti reče da je za njega domoljublje najbolja čovjekova osobina. I njega je bilo milina slušati.

Jedanaesti, opet, poteže čast i ponos, pa to dvoje stane u zvijezde okivati, mnogi mu riječju priskočiše u pomoć.

Dvanaesi reče da sve pomenute osobine zaslužuju svaku hvalu i podršku, ali da je za njega najvrednija ljudska osobina – vedra narav.

A trinaesti među njima bio nekakav dedo, te on reče da je za njega navrednija ljudska osobina – skromnost.

- Šta bi to ko bila skromnost? - upitaše ga, a dedo tiho otpovrnu:

- Skromnost je znati gdje ti je mjesto, jer jedan pored drugog mogu stajati i car i prosjak, pa ih obojicu resi ista ta vrlina.

Ali se sa dedom niko nije mogao složiti te nastane takva graja da su i sjelo morali obataliti.

Nedžad Ibrišimović

MANJE POZNATE RIJEČI

RESITI - krasiti, uljepšavati

BATALITI, OBATALITI - prekinuti, prestati se baviti nečim, razvaliti, pokvariti

AMA-HA - bosanska uzrečica sa promjnljivim i neodređenim značenjem

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u ovoj priči?

Šta je tema ove Ibrišimovićeve priče?

Ima li ova priča nešto zajedničko sa narodnim pričama i bajkama?

O kojem vemenu i mjestu se radi u ovoj priči?

Ko su ličnosti ove priče i šta znamo o njima?

Kako se završava priča *Sijelo mudraca*, a kako se završavaju bajke?

Šta saznajemo o ljudskoj naravi čitajući ovu priču?

Zašto su se mudraci kod skromnosti zavadili?

Koje su pišćeve poruke na kraju ove priče?

Sahat kula u Prijepolju

KULTURA IZRAŽAVANJA

Zamislite da ste sijelo mudraca i podijelite se po ljudskim osobinama koje nam je pisac dao u priči. Koliko je pomenuto osobina u priči toliko neka bude i mudraca. Umjesto kazivanja u trećem licu koristite prvo lice. Svako od mudraca neka kaže o pojedinoj osobini ono što je o njoj u priči rečeno ili neka još doda i nakititi. Na taj način od ove priče napravite dramski tekst. Nastavnik neka odluči kada je neko dovoljno rekao o jednoj osobini pa neka riječ dade drugom učesniku sijela. Oni učenici koji iz odeljenja nemaju ulogu neka svojim glasovima odluče koji je mudrac najbolje i nauverljivije govorio o nekoj osobini. Kazivanje se može završiti tako što će se kod skromnosti prekinuti sijelo, kao u priči.

Razgovor predstavlja najčešći, najpotpuniji i najsavršeniji način sporazumijevanja. Razgovor između dvije ili više osoba naziva se DIJALOG. U toku razgovora se služimo riječima, skupovima riječi i rečenicama.

Privatni i poslovni razgovori mogu se voditi i preko telefona. Danas je to vrlo česta pojava.

Pored riječi u razgovoru se služimo i:

- pokretima dijelova tijela,
- različitom intonacijom glasa (njegova boja, jačina, visina),
- mimika (izraz lica),
- brzina pri govoru (kraće ili duže pauze pri govoru),
- akcentovanjem i naglašavanjem pojedinih riječi ili rečenice.

Dakle, pri razgovoru ili pričanju, na raspolaganju su nam mnoga govorna, usmena izražajna sredstva.

Koja ćemo sredstva upotrijebiti i na koji način zavisi od toga:

- s kim razgovaramo (s drugom, nastavnikom, ljekarom),
- gdje razgovaramo (na ulici u školi),
- o čemu i sa kojim povodom razgovaramo (slučajni, poslovni, službeni, zvanični razgovor).

Razgovor može biti:

- privatni, familijarni,
- poslovni, službeni.

UPAMTI

Privatni ili familijarni razgovor je onaj u kojem se osjeća bliskost između sagovornika. To je razgovor sa drugovima, prijateljima, porodicom, ponekad prožet emocijama.

Poslovni ili službeni razgovor je onaj koji se vodi sa ciljem da se postigne dogovor o nekom poslu ili problemu. Učsnici u ovom razgovoru iznose svoja mišljenja i prijedloge.

GRAMATIČKA VJEŽBA

Napiši na tabli nekoliko prostih, proširenih i složenih rečenica iz ove priče i analiziraj ih. Odredi subjekat i predikat, a onda i ostale djelove u rečenici kao na primjer:

Aida pjeva.

Ko vrši radnju u ovoj rečenici? O kome se u ovoj rečenici govori? (Aida, Aidi).

Subjekat je dio rečenice i označava onoga ko vrši radnju i o kome se u rečenici govori. Najčešće je to imenica ili zamenica u nominativu.

Aida pjeva.

Kojom vrstom riječi je iskazana radnja u ovoj rečenici? Šta je glagol u ovoj rečenici? (pjeva)

Predikat je riječ koja označava radnju koju vrši subjekat u rečenici. Predikat je glavni rečenički član, jer rečenica može biti jasna i bez subjekta, ali bez predikta nemože.

KOMUNIKACIJSKI CILJ

Aida pjeva.

Pjeva li Aida?

O Aida, pjevaj!

|

|

|

da se prenese obavijest

da se zatraži obavijest

da se sagovornik potakne na nešto

|

|

|

IZJAVNE REČENICE

UPITNE REČENICE

UZVIČNE REČENICE

(.)

(?)

(!)

Izjavne rečenice su one rečenice kojima prenosimo neku obavijest ili izjavu. Na kraju ovih rečenica pišemo tačku.

Upitne rečenice su one koje imaju za cilj da zatraže neku obavijest ili da pitaju. Na kraju ovih rečenica pišemo upitnik.

Uzvične rečenice su one rečenice kojima iskazujemo želju, osjećanja ili potičemo nekoga na radnju. Na kraju ovih rečenica pišemo uzvičnik.

TRI LICA MOGA OCA

Često sam pokušavao shvatiti koje je bilo pravo lice moga oca.

A imao je tri: jedno, kad je radio neki težak posao; drugo, za nas u kući; a treće, samo za sebe. Pokazivalo se kad je otac bio sam.

Vidjećete!

Kad je radio neki posao, moj otac je bio snažan div koji je sve podređivao svojoj volji i snazi. Kad je orao, rasipao je oko sebe zemlju, pa je ona pristala i otvarala duboke prolaze krupnom oraču. Kad je kosio, bacao je visoko otkose i oblaci trave su letjeli oko njega kao nemirni slapovi, pa se ravnomjerno slagali iza njegovih leđ. A kad je cijepao drva, prštalo je iverje kao nemirne osice i letjelo daleko oko klade, dok je gomila iscijepanog drveća rasla pored oca i zaklanjala vidik. Kad je radio neki težak posao, kao da je pred sobom imao moćnog protivnika kog je trebalo potpuno savladati. Bio je čitavo vrijeme rada napet i napregnut, pa bi tek navečer popustilo njegovo tijelo kao opuštene strune i vratilo se u svakodnevni, pogureni položaj.

Divio sam se njegovoj upornosti, spretnosti i snazi kad sam ga gledao kako radi.

- Bravo, tata! – sa divljenjem sam ga gledao i oduševljeno pljeskao rukama.

Mada je bio bolestan, posao kao da je ulivao u njega neku novu snagu. Čim bi uzeo kosu ili sjekiru, postajao je drugi čovjek: buknula bi krv u obrazima, a obrazi bi se zarumjeneli. Oči bi bljesnule mlađačkim žarom.

- Bravo, tata!

- Tako to treba, Baćko. Oštro i bez straha navaliti na posao. Samo se tako može uspjeti. Uvijek moraš biti siguran u sebe, uvijek raditi ono što si isplanirao... Ne može to polako. Hoću i neću. Malo danas, malo sutra. Kad uradiš šta moraš, onda se odmaraj koliko hoćeš...

U kući je bio veseo i nježan otac. Uvijek je imao osmijeh na licu i uvijek je bio spreman na šalu i razgovor. Pjevuo je

nešto tiho, izlazio na dvorište i radio neke sitne poslove.

- Ovo me odmara od napornog rada – govorio je otac.

Ako duže vremena ne bi našao kakav posao u selu, bio je zamišljen, ali nije dozvoljavao da to mi djeca osjetimo.

- A ko može ovo, a, Baćko? Pa ovo, pa ovo... – izveo bi nešto sa štapom, preskočio kakav grm ili uradio nešto sa našom starom krpenjačom. Tako nas je izazivao da smo kasnije satima pokušavali uraditi to što nam je pokazao, ali najčešće bez uspjeha.

Kad smo se igrali krpenjačom po dvorištu, otac se iznenada odnekud pojавio i uskočio u igru:

- Igram i ja, Baćko. Daj meni, pa da vam ja nešto pokažem...

A onda, jednog dana, kad sam sjedio u svom tajnom skrovištu i igrao se sa mačićima, video sam i treće lice moga oca.

Išao je puteljkom sporo. Bio je poguren, kašljao je jako i nakon svakih pet-šest koraka naslanjao se na neko drvo. Onda bi nakon kraćeg odmaranja ponovo krenuo, pa se ponovo odmarao. Lice mu je bilo blijedo i izmučeno, a oči utonule pod čeone kosti. Na čelu mu se isplela gusta mreža debelih bora koje su poigravale kao nemirne životinjice.

- Oče...- iskočio sam iz zaklona i pošao mu u susret. Htio sam da mu pomognem, da uzmem torbu ili sjekiru, da mu olakšam tih nekoliko koraka do kuće, šta li. Možda da ga obradujem svojom pojavom...

- Ti si, Baćko? – trgnuo se otac. – Šta mi radiš, druškane moj... – pomilovao me pokušavajući dati licu onaj vedar izraz. Uzalud. Kao da je znao da je ulovljen, pa se smeškoljio u svojoj zbumjenosti.

Rizo Džafić

INTERPRETACIJA

O koja tri očeva lica nam priča pisac u ovoj priči?

Koje su očeve osobine dolazile do izražaja pri poslu?

Kakav je otac bio u kuću sa porodicom?

Kakav je bio njegov odnos prema sinu?

Po čemu se razlikuje treće očeve lice od lica dok je radio težak fizički posao i lica koje je imao u kući?

Za koga je otac čuvao treće lice?

Koja očeva osobina je na kraju došla do izražaja?

Šta je dječak iskazivao prema ocu: ljubav, strahopoštovanje, divljenje?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Poslovica kaže: „Lice je ogledalo duše.“ Napiši sastav na temu: *Lice moga oca ili Lice moje majke*, ili neke druge drage osobe. Nastoj da uz opis fizičkog izgleda, daš i unutrašnji portret koji se oslikava na licu. Pri pisanju koristi se datom poslovicom i djelovima iz ovog teksta. Nastoj pri opisu da uporijebiš što više sintagmi.

GRAMATIČKA VJEŽBA

Izdvojite iz teksta riječi i izraze (sintagme) koje ste posebno zapazili, a koji najljepše odslikavaju piščevu ljubav prema ocu, kao na primjer:

Moji roditelji i ja živimo od prošlog ljeta u velikoj kući.

U priči smo primjetili sljedeće opise:

...rasipao je zemlju, letjeli oblaci trave, prštalo je iverje...

Sintagma je skup dvije ili više riječi koje u rečenici čine spoj za sebe. Sintagma ima ustaljeno značenje. Može se upotrijebiti i uz subjekat i uz predikat kao i uz njihove dodatke.

Primjer:

Mali dječak; zanimljiva knjiga; naporan rad; pažljivo gledati; tušta i tma; svila i kadifa;

UPAMTI

Književna djela u kojima pisci opisuju nečiji život nazivaju se biografska književna djela. Književna djela u kojima pisci opisuju vlastiti život nazivaju se autobiografska književna djela.

HIMNA CVIJETA

Ja sam riječ koju priroda izgovara, zatim je u sebe vraća, u dubinama svoga srca je skriva pa je opet izgovara.

Zvijezda sam što sa plavog šatora pada na sag zeleni.

Ja sam čedo prirodnih elemenata koje zima skriva, proljeće ih rađa, ljeto užgaja, a jesen uspavljuje.

Dar sam zaljubljenih, vijenac svadbeni, posljednje uzdarje što ga život smrti daje.

Ujutro, ja i vjetar pomažemo pohod svjetlosti, a uveče je ispraćam sa pticama.,

Šetam livadama kiteći ih i u vazduh izdišem mirise. Dok spokojno snivam gledaju me nebrojene oči noći, a jutrom se budim da pogledam blistavo oko danje.

Pijem vino rose, slušam raspjevane kosove i treperim uz šaputanje trave. Uvijek gledam naviše da se nagledam svjetlosti vlastitu sjenku neopažajući – to je mudrost koju niko još naučio nije.

Halil Džubran

INTERPRETACIJA

U kojem licu je pisac dao pjesmu *Himna cvijeta*?

Zašto je pjesnik dao cvijetu sposobnost govora, umjesto da sam govorim?

Šta je za pjesnika cvijet u prirodi, a šta u ljudskom životu?

Pronađi metafore i personifikacije u pjesmi i odredi na šta se odnose.

Koje su ljudske sposobnosti date prirodi u ovoj pjesmi?

U kojim životnim dobima cvijet prati čovjeka? Zašto?

Šta su i koje su to "nebrojene oči noći"?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Pjesma u prozi mogu biti kao i pjesme u stihu: misaone, opisne, rodoljubive... Pjesme u prozi nemaju rime niti strofe. To je kratka prozna forma koja ima lirska sredstva izražavanja, motive, lirske slike... To su slikoviti zapisi poetskim jezikom iskazani, pa stoga spadaju u skupinu pjesama.

ZADATAK

Opiši neko svoje putovanje kroz prirodu.

PET ZRELIH KRUŠAKA

Bilo je to zbog proljećnih krušaka.

Drveće je raslo u dvorištu koje je ograđeno tarabom sa šiljcima, ali su neke grane rasle preko tarabe. Bilo mi je šest godina, no bio sam mudar. Taraba može, razmišljao sam, da zaštitи samo ono što je iza nje. Prema tome, mislio sam, kruške koje rastu na granama preko tarabe moje su - ako mogu da ih dokučim.

A nisam mogao. Međutim, želja za kruškama posticala je napor. Mogao sam da vidim kruške i znao sam da ih želim. Nisam ih želio samo zato da ih jedem, to bi bilo divljački. Želio sam ih najviše zato što sam ih želio. Želio sam kruške, one koje su bile najbliže i najpoželjnije...

Bilo je to za vrijeme školskog odmora. Drveće se nalazilo dva bloka kuća daleko od škole. Bio sam željan slatkog soka iz ploda u sazrijevanju, željan svega onoga što je teško dokučivo. To nije krađa, zaključio sam.

Bila je to pustolovina...

Rekao sam Isaku, dječaku Jevrejinu, da će se popeti na krušku, a on reče da je to krađa. To ništa nije značilo, ali je značilo to da nije smio poći samnom. Onda se nisam mučio oko toga šta to znači, istrčao sam iz školskog dvorišta na ulicu... Nisam znao koliko će minuta trajati odmor, ali sam znao da nikad ne traje dugو. Trebalo je da odmor vječno traje, mislio sam... Stigao sam do kruške zaduhan, ali veseo i nasmijan.

Kruške su bile mesnate...

Bile su dobre...

Moje su ako ih dokučim, ali nisam mogao. Bilo je sasvim lijepo gledati ih, a ja sam ih nedeljama gledao. Vidio sam drvo kad na njemu nije bilo lišća. Vidio sam kad je listalo, kad je beharalo. Vidio sam kad behar opada pod pritiskom tvrdih zelenih oblika nezrelih krušaka. Sada su kruške bile zrele i dobre i ja sam bio spremjan da ih uberem. Kruške su bile moje od Boga...

Smijao sam se stojeći ispod kruškinih grana, ali to nije bio smijeh onoga koji ruši i upropasćuje, bio je to smijeh onoga koji stvara i čuva... Vidio sam kruške. Prvo sam ih video očima, a onda malo po malo video sam ih svakim dijelom tijela, cijelom svojom dušom. Prema tome, bile su moje. Također i zbog toga što su bile na granama koje rastu preko tarabe...

Otresao sam pet krušaka služeći se suhom odlomljenom granom. Bilo ih je tamo mnogo više, ali sam odabrao samo pet, one koje su bile najzrelije. Jednu sam pojeo.

Četiri sam ponio u razred i stigao sa deset minuta zakašnjenja.

To je prouzrokovalo trenutni nesporazum i bilo mi je jasno da su u meni vidjeli lopova, što je zbunjivalo i uznemirivalo. Nisam imao šta reći jer sam imao kruške. One su bile i opravdanje i dokaz i bio sam, smeten jer su kruške za gospodicu Larkin bile samo dokaz...

Bila je stroga i rekla je štošta. Razumio sam samo da je ljuta da navija da budem kažnjen.

Pojedinosti su zastrte maglom, ali se sjećam kako sam sedio u školskoj kancelariji, osjećajući se pomalo, kao lopov, i očekivao gospodina Polarda, našeg upravitelja.

Kruške su ležale na njegovom stolu, sad očigledno samo kao dokaz. Nisam znao šta će te pojedem jednu krušku. Bila je slatka, slada od one koju sam pojeo kod drveta. Ogrizak mi ostade u ruci. Nisam, mogao da smislim ništa pametno što da uradim s ogriskom. Trebalo je da ga bacim, ali svuda oko mene bili su zidovi i prozori. Pojeo sam ogrizak, a u ruci mi ostade dosta sjemenki. Strpao sam ih u džep s mišljem da odgajim kruške. Kruške su nestajale jedna za drugom jer sam bio uplašen i nisam volio da se osjećam kao lopov.

Najzad je došao gospodin Polard. Njegov dolazak je nalikovao na dolazak strašnog suda. Kada se zakašljao, činilo se da se cio svijet trese. Zakašljao se više puta, pogledao me strogo više puta i onda rekao:

- Čujem da si krao kruške. Gdje su one?

Bio sam uobrazio da on želi pojesti jednu krušku i zbog toga sam se osjećao jako postiđen, jer mu nisam mogao nijednu dati, ali mislim da je on to shvatio drukčije i vjerovao da sam se zastidio zato što sam bio lopov kojeg su uhvatili.

Nije bilo prijatno čuti kako kaže da sam ukrao kruške, jer ih nisam ukrao.

Vidio sam kruške prije nego što su bile kruške. Vidio sam ogoljele grane drveća. Vidio sam lišće i behar i gledao sam kruške sve dok nisu sazrele. Ja sam ih napravio. Zrele meni pripadaju.

Rekao sam da sam ih pojeo.

- Ti si pojeo kruške? – upitao je on. Činilo mi se da je bio ljut.

Ipak sam rekao: - Da, gospodine.

- Koliko krušaka? – upitao je.

- Četiri - rekao sam.

- Ukrao si četiri kruške i onda si ih pojeo?

- Ne, gospodine. Pet. Jednu sam pojeo kod drveta...

Pošteno me izbatinao kožnim kaišem i ja sam plakao iz sveg glasa. Nije me toliko boljelo koliko je izgledalo po mome deranju, ali ja sam morao plakati, jer mi je izgledalo vrlo čudno da nko ne može ni malo razumjeti zašto sam ubrao pet krušaka i četiri od njih donio u razred, kad sam mogao pojesti svih pet i slagati da sam zakasnio jer sam nekom pomogao da nađe ulicu i tome slično.

Znam da je gospodica Larkin umrla, ali ako je stari Polard još živ, nadam se da će ovo pročitati, jer ovo pišem za njega, i kažem sada da nisam ukrao kruške, ja sam ih stvorio i ponio četiri u razred, jer su bile lijepo i želio sam da ih drugi vide kao što sam ih ja vidi. Ne ljutite se, gospodine Polard, ali mislio sam da treba da vam kažem kako sam se stvarno osjećao onog dana.

*(Odlomak iz istoimene priče)
Vilijam Sarojan*

INTERPRETACIJA

Zašto dječak misli da nije lopov i da nije ukrao kruške?

Šta vi mislite: Da li je dječak bio lopov?

Da li je dječak zaslužio kaznu?

JESTE,

NIJE?

Zašto?

Šta vam se najviše dopalo u priči?

Koji djelovi priče su kod vas izazvali smijeh, a koji zabrinutost?

KULTURA IZRAŽAVANJA - prepričavanje

Prepričavanje je jedan od oblika naracije. Prepričati film, priču ili pročitanu knjigu naizgled je vrlo lahko i jednostavno. Nije svaki tekst jednostavno prepričati, a da istovremeno, sadrži svoju idejno-umjetničku sadržinu. Za prepričavanje se obično uzima onaj tekst koji su učenici shvatili i doživjeli, tekst sa živo razvijenom radnjom, u kojem se zapaža početak, tok i završetak radnje. Prije svega, prepričavaju se samo zanimljivi tekstovi.

Motiv je najmanja tematska jedinica u književnom djelu. Motivi mogu biti **dinamički** i **statički**. Dinamički motivi pokreću radnju, a statički da radnju uspore ili zaustave. Način na koji su motivi povezani u jednom književnom djelu, zavisi od vrste književnog djela (roman, pripovjetka, pjesma).

UPAMTI

*Događaji koji su uzajamno povezani u književnom djelu određenim redom i u određenom vremenskom okviru naziva se **fabula**.*

ZADATAK

Prepričajte priču *Pet zrelih krušaka*. Prilikom prepričavanja teksta potrudi se:

- da događaje prepričaš određenim redom,
- da uočiš bitne pojedinosti,
- da prepričavaš svojim riječima i rečenicama,
- da ti pričanje bude slobodno, kratko i povezano,
- da pričaš koristeći se kratkim rečenicama,
- da pričaš pravilno, jasno, razgovijetno,
- da se ne služiš poštalicama.

KIŠA

Iz vedra neba
Iz šuplja vedra
Srebrn tuš
U doboš zagrominja.

Ko bobe grožđa
Osu se kiša,
Zadaždi,
Zarominja.

Zabuča oblak kroz oluk
Pod zemljom zašumi slap.

I eno
Već sunce mlaku
Ispija naiskap.

Enes Kišević

MANJE POZNATE RIJEČI

VEDRO - vrsta suda

DAŽD - kiša, **ZADAŽDITI** - zapljuštati

MLAKA - bara, voda nakupljena poslije kiše

INTERPRETACIJA

Kako pjesnik opisuje kišu u ovoj pjesmi?
U kakav doboš je kiša zarominjala?
Kako se ponašaju oluci?
Pjesnik kaže: *Ko bobe grožđa*
Osu se kiša,
Šta je time pjesnik postigao?
Čime je pjesnik dočarao bruhanje kiše?
Pjesma je izrazito ritmična. Čime je postignuta ritmičnost?

INTERPRETACIJA

Da li si doživio pljusak kiše na prozoru?
Kojoj skupini lirskih pjesama spada ova pjesma?
Šta znače stihovi: Već sunce *mlaku*
Ispija naiskap?
Šta je metafora?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Osnovne odlike pjesničkog jezika su osjećajnost, slikovitost i ritmičnost. Osim rime, ritmičnosti pjesme doprinose i drugi činioci kao što su red riječi u stihu, dužina stiha, smenjivanje naglašenih i nenaglašenih slogova, način pisanja stihova, raspored strofa.

ZADATAK

Opiši neku pojavu iz prirode: dugu, munju, vjetar.
Neka ti pjesma Enesa Kiševića posluži kao primjer.

NIKO-I-NIŠTA

(Otac priča sinovima, dječacima Adiju i Fariju)

Ujedan dečiji dom dovedoše novog dječaka koji reče pravnici da se zove Niko-i-Ništa. Bio je vaših godina, nešto mlađi od Adija i nešto stariji od Farija. Sve domaće iznenadi njegovo ime, ali od svega više iznenadi ih njegovo ponašanje, njegovo držanje. Bio je onizak, čvrstih ramena, poveće glave, ošišan s bijelim ožiljcima na glavi, poderanog džempera, prljav. Svi su ga pažljivo gledali. On je bio neobično miran. Nije se bojao djece i nije se radovao što ih vidi. Izgledalo je da ih nije osobito zarezivao. I to je bilo prvo što se nije domcima dopalo.

Ručavalо se u dugačkom hodnikу, i hrana se uvijek dijelila s čela stola. Takav je običaj u domovima. Na čelu stola su sjedeli najjači dječaci, te redom – slabiji i slabiji, do kraja stola. Kad je Niko-i-Ništa došao, bila je nedelja i bilo je vrijeme ručku. Nedeljni ručak je dobar i ima kolača, na kraju ručka. Pošto su domaći posjedali po svome redu, svi su očekivali da će i novajlja: prvo stati sa strane, odmjeriti red i izabrati sebi mjesto koje mu pripada po jačini. Biranje mjesta za stolom je prirodni red stvari i svi su to znali, i svi su to već činili.

- Kako zna svoje mjesto? – vi ćete pitati.

Novajlja najčešće pogriješi u odabiranju mjesta i tada mora da se tuče sa onim ispred koga je sjeo. Ko pobijedi, bit će za jedno mjesto unaprijed, prema čelu stola, prema masnijoj čorbi i većem komadu kruha. To se ponavlja sve dok nekoga ne pobijedi i zaustavi se ispred pobijedenog.

* * *

To je to, reče tata. Tako je i u sportu. Prva savezna nogometna liga i onaj sto u dečjem domu – ista je stvar. To je odabiranje vrste i to sam već spominjao i to je prvi zapazio onaj bradati Englez koji se zove Darvin. Ko pobijedi protivnike bude prvi. I kad podemo na selu mome prijatelju Čvori, i kad kupimo kokoš i donešemo je među njegove kokoši, isto će se dogoditi. Same ne u odnosu na vrh stola ili u odnosu ko će prvi piškiti, već u odnosu na pijevca.

* * *

- I šta je bilo s Nikom? – pitat ćete.

Niko-i-Ništa jednostavno nije htio da se tuče za mjesto, sjeo je posljednji i strpljivo čekao da jelo dobiju svi prije njega. Tako je izgubio važnost i počeli su neki posle ručka da ga tuku, čak i neki koji su bili manji od njega. Jedan drzak dječak oteo mu je i kolač koji je Niko držao u ruci, zagledao ga i pomalo grickao, kao da mu je bilo žao kolača ili kao da je želio da što dulje uživa u jedenju.

I?

Tako je bilo i ponedeljkom, i utorkom, i srijedom...

Jednog ponedeljka dođe u dom hitna pomoć i ljekar pripremi igle za davanje vakcine. Svi domci su se manje više pribojavali injekcije, i oni najjači, neki su bježali u zahod pa ih je upravnica zvala, a oni najbliži očigledno su se ustezali. Niko-i-Ništa se zadesio blizu, ljekar ga pozva i Niko primi injekciju tako jednostavno kao da mu je tračak svjetlosti pao na mišicu. Niko se izmakao ustranu i samo je držao prst na komadiću vate koja je zauštavljala krvarenje. Domci su to vidjeli.

U petak je nestalo vode u domu i upravnica izvede domce da se umiju hladnom vodom i zube operu. Tada je bio kraj novembra, studena voda, a Niko skinuo košulju, izuo cipele, zagazio u rijeku i oprao se ledenom vodom.

Poslije ovakvih događaja neki domci, koji sjede pri kraju stola, nudili su da Niko sjedne ispred njih. On reče: "Samo vi sjedite na svojim mjestima". Ništa više nije govorio. Takvih ponuda bilo je i za večerom. Nekim dječacima nije bilo pravo što Niko sjedi na kraju. Željeli su da poštaju pravila domskog ponašanja, da svako bude na mjestu koje mu pripada, ali Niko-i-Ništa ostade miran.

Iduće nedelje trojica su ga udarila šakama po glavi i plećima, jedan mu je potrgao spavaču košulju, a Niko je samo povio svoje tijelo, stavio krupne šake uz lice i mirno trpio sve udarce i ponižavanja koja su nastavljena i posle tuče. Bacili su mu četkicu za zube u kantu za smeće i papuče kroz prozor.

Najviše zla u tome učinio je dječak sa čela stola, zvani Krakonoš. Dok nije došao nikо on je tukao druge dječake. Prvo je tukao svakog novajliju i tražio da mu daju dio svoje hrane, a kolač obavezno. To se saznalo i upravnica je nedeljom nadgledala jedenje kolača, ali slabiji dječaci su folirali da jedu, krili su kolač i krišom stavljali u male kesice vezane oko pasa. U tim kesicama skrivenim među nogama, ti jadni dječaci su iznosili kolače i davali ih Krakonošu ili nekome drugom koga on odredi. Dječaci koji su uredno donosili kolače mogli su se nadati da Krakonoš ponekad ostavi po neku mrvu i njima, tek toliko da probaju. Krakonoš je mogao pojesti stotinu kolača.

Kad je opet bila nedelja i kad su podijeljeni kolači, Niko je odmah svoj smazao u dva zalogaja. Krakonoš ga je gledao s vrha stola kako jede i zaprijetio mu. To su bile domske grimase i sitne, nevidljive, ali značajne domske pretnje. Svi su znali da će Krakonoš poslije ručka isprebijati neposlušnog Niku.

Krakonoš nije odmah krenuo. Sačekao je spavanje, sačekao je da upravnica pogasi svjetla u sobama i tada je ustao i rekao Niku da ustane. Prije toga su dekama zastrli prozore da se ne vidi svjetlo i počela je tuča među krevetima. Krakonoš i Niko tukli su se šakama i mogli su upotrebljavati samo tijelo protiv tijela. U okršaju su poderali jedan drugom pidžame i nastavili tuču sasvim goli. Niko nije spavao. Svi su sjedeli na krevetima i gledali. Niko nije izustio ni jednu riječ. Samo se čulo stenjanje dvojice boraca u hrvačkim

zahvatima i potmuli jauci od bolova. Poslije borbe koja je trajala neodređeno dugo, možda i čitav sat i po, Niko-i-Ništa je oborio Krakonoša, i to plećima na pod, i sjeo mu na prsa. Krakonošu je tekla krv iz usta a Niki je krvarilo uho od ujeda. Bili su još umazani krvavim pljuvačkama i znojem.

To je bio kraj borbe i kraj Krakonošove vladavine.

Sutradan se to pročulo u domu i domci su tada saznali da je Niko-i-Ništa došao iz doma za bezprizorne u njihov dom da se popravi i da bude kao ostali dječaci.

Još nekoliko dana je hrana dijeljena kao ranije, a onda, u nedelju – kad je kuhanica potegla prvu kutlaču nad prvim tanjirom u dugačkom redu – dječaci sa vrha stola i sam Krakonoš, prevrnuli su svoje tanjire i to je bio znak da se od tog trenutka hrana počinje dijeliti s drugog kraja stola.

Od tada je Niko prvi dobijao jelo, slabiji dječaci oko njega ostali su na svojim mjestima i niko više nije tražio, nije smio tražiti, da mu drugi daje svoj kolač ili dio svoje hrane.

Tako čelo stola nije bilo tamo gdje je bilo nego tamo gdje je sjedio Niko-i-Ništa

Alija Isaković

MANJE POZNATE RIJEČI

OKRŠAJ - borba, bitka

PRSA - grudi

BESPRIZORAN - onaj koji je problematičnog ponašanja

ČELO STOLA - vrh stola, prvi za stolom

INTERPRETACIJA

Primjetili ste da je priča ispričana u trećem licu. Ovakav način pričanja je češći nego pričanje u prvom licu. U ovoj priči pripovjedač, otac, priča svojim sinovima koji ga slušaju.

O čemu se govori u ovoj priči?

O kakvoj radnji se priča u trećem licu:

- radnji koja se upravo događa,
- radnji koja se već dogodila,
- radnji koja će se tek dogoditi?

Gdje se događa radnja ove priče?

Ko je glavni junak Isakovićeve priče?

Zašto se domcima već u prvom susretu nije dopao novajlja?

INTERPRETACIJA

Kako je opisan spoljašnji, a kako unutrašnji portret Niko-i-Ništa?
Sad možemo vidjeti kako se razvija radnja priče:

- kako započinje,
- kako se zapliće,
- kako postaje zanimljiva,
- kako se kreće prema završetku,
- kako se raspliće.

Šta saznajemo iz uvodnih rečenica ove priče o mjestu radnje i o ličnostima koje će učestvovati u radnji?

Da li je Niko prihvatio „kućni red“ u domu?

Po čemu možemo pretpostaviti da će se u nastavku radnje ličnosti sukobiti?

Iz kojih postupaka dječaka to možemo zaključiti?

Kada i kojim događajem počinje sukob, odnosno zaplitanje radnje?

Koji je događaj u prići vrhunac sukoba?

Kako je došlo do tog događaja i kako se razvijao?

Šta se po završetku sukoba promijenulo među domcima?

Na koji način se priča završava?

Zašto je pisac glavnom junaku dao ime Niko-i-Ništa?

Zašto je dječaku to ime odgovaralo na početku priče?

Koje su Nikove karakterne osobine došle do izražaja u toku pričanja ove priče?

Ko je Krakonoš? Kakve karakterne osobine on ima?

Da li se Krakonoš promjenio pošto je pobijeđen?

Zašto je Niko, kao najači, postupao drugačije od svog predhodnika?

Kakva su nepisana pravila među dječacima koja su svi poštovali:

- uobičajena,
- ispravna,
- surova?

Šta bi bila tema i ideja ove Isakovićeve priče?

Pored glavne radnje u ovoj prići postoje i sporedni događaji. Da li bi i bez njih priča bila kompletna?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Sa drugovima u razredu utvrди redoslijed događaja u prići. Zapišite to na nekoliko papirica i označite strelicama redoslijede zbivanja. Složite događaje tako da budu poredani od kraja ka početku. Šta primjećujete? Kako bi tada tekla radnja u prići.

UPAMTI

Pripovjetka je kraće prozno djelo u kojem se prikazuje više likova i zahvata duži period njihovog života.

Epizoda je tematski zaokruženi dio priče, koji se može i izostaviti, a da se pri tome ne naruši cjelina djela.

ZADATAK

Pričanjem u trećem licu opisuju se ličnosti u priči, daje se njihov portret, njihove fizičke osobine, dakle, izgled, ali i njihove karakterne osobine. Saznajemo jesu li dobri, spremni da pomognu drugovima, jesu li veseljaci, ili su povučeni u sebe, prgavi, tuku slabije od sebe... Opišite izgled glavnog junaka ove priče. Pri opisivanju navedite dijelove priče koji potkrepljuju njegove karakterne osobine.

Pešterska visoravan

SAN

Znam jednog konja bijela,
Sjajne dlake vitkog tijela,
Prošetam ga svake noći,
Po livadi ljetnjoj, po livadi cvjetnoj.
Ne pojim ga vodom, ne hranim ga travom.
Ponekad ga nacrtam na nebu plavom,
Ali tako loše da me bude sram.
Imam jednog konja ime mu je SAN.

Bisera Alikadić

INTERPRETACIJA

Šta je pjesnikinju nadahnulo da napiše pjesmu o bijelom konju?
Otkud bijeli konj u snovima pjesnjikinje?
Koje nas slike upućuju na ljepotu bijelog konja?
Zašto je pjesnjikinja oduševljena njegovom ljepotom.
Na šta nas podsjećaju snovi pjesnjikinje, na koje pojave?
Jesi li ikada vidio bijele oblake slične konjima?
Koja osjećanja su vladala dušom pjesnikinje?
Kako pjesma djeluje na vas?
Koja osjećanja u vama izaziva ova pjesma?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Priredite u razredu „čas snova“. Od svih ispričanih odaberite najsmešniji, najstrašniji ili najzanimljiviji san.

UPAMTI

Stilska figura koja počiva na poređenju dva ili više predmeta na osnovu nekih zajedničkih osobina naziva se poređenje ili komparacija.

ZADATAK

U obliku proznog zapisa opišite kako vjetar raznosi bijele oblake na nebu.

Potrudite se da vaš opis bude što osjećajniji, neka dočara bogatstvo boja i zvukova.

LADARSKI PUT

Čamac je teretan. I teško ga vučem. Bos sam. U čamcu sjedi otac i upravlja teškim veslom da čamac ne udari u obalu, ili da se ne nasuče na šljunkoviti pljićak. Iz Broda vučemo sanduke piva za dubočku gostonicu. Sinoć je došao gostoničar Fiko, dogovorio se s ocem, i rekao dobro platiti. Otac će moći smiriti neke račune, a ostaće nešto i za moje knjige. Ali, Dubočac je daleko gore uz vodu. Nisam znao da i one naše pjeskovite obale i gusti vrbaci mogu biti daleko. Niz vodu, od njih se s lakoćom udaljavamo, a povratak je spor i tvrd, pun znoja i misli koje naviru iz savskih dubina. Sunce je visoko. Udara pravo u tjeme. Biće dobro ako stignemo prije zalaska sunca. Grlo mi se stalno suši, dahćem, ali nemogu svaki čas prekidati vuču i trčati do čamca da se napijem vode.

Kad smo se otisnuli s kamenite brodske obale, otac je obrisao svoja kosmata sijeda prsa, i uzdahnuvši rekao:

- E, moj Hune! Ja star, a ti nejak.

Kad je veseo i kad nam je kuća puna, otac nije star. A najmlađi je bio onda kad je meni i sestri napravio mali čamčić. Lak. I pokretljiv. Možeš ga veslati jednom rukom. I jučer je otac bio mlađi. I on i majka su se smijali.

Na vrhu visoke katarke učvršćena je metalna halka i za nju je vezan konopac. Na drugom kraju konopca, dugog oko pedeset metara, vješto je upletena široka traka od jakog kanapa. Ta traka se sada usijeca u moja znojava prsa. Vučem. Svu noć sam proveo u čudnom bunilu plašeći se da me otac neće povesti. Sestra je starija. Do sada je uvijek nju vodio. Napinjem se kao da cio brod vučem za sobom sa mostom i svim kućama. Ali, okrenem li se pašću, jer vučem nevješto, trzajući, vidim samo vrh katarke. Učini mi se da jo to vrh dugačke zašiljene olovke koja po plavom papiru neba ispisi svoj put. Taj put ima oblik svake obale. Na brzacima i plićacima čamac se izmiče na vodu, pa katarka pravi širi potez po beskrajnom plavetnilu. Htio je otac da ja upravljam, a on da vuče. Ne ide. Nekoliko puta čamac se umalo nije potopio. Vučem sve pravilnije. Ne trzam. Samo da ne nagazim na zmiju. Na ovoj lijevoj strani Save, okrenutoj prema suncu, ima ih mnogo. A ja ne volim zmije. Pio sam puno vode. Ne vrijeti. Opet se uvuku i prestrave me. A nikada ni jednu nisam ubio. Eno ga. Siknu kroz travu. I on se mene prepao. Krupan. Kao da je na trzanju i povijanju katarke osjetio da se plašim, otac viknu:

- Možeš li, Hune!
- Mogu... mogu...
- Jesi li gladan?
- Nisam...
- Vikni kad ti dosadi!

Jednom, bila je teška zima, ni prst se nije moga promoliti napolje, otac je sjedio s nama cijelo veče, i pričao nam kako je nekad radio na lađi. Ovaj put kojim ja sada gazim zvao se lađarski put. Od Broda pa gore do Gradiške lađe su vukli konji. Uz Savu tada nije bilo vrbaka. Sasijecali su vrbe i topole, i rijetke jasenove, kako nebi za njih konopci zapinjali. Napinjem se, glava mi je stalno savijena, gledam pred sebe, gdje ću stati, i osjetim da se u mene napreže jedan takav konj, mršav i neuhranjen, vuče lađu punu kamena i drvene građe. I gdje je sada taj konj? Jeli bio potkovani ili su mu se u meso zasijecali oštiri komadi šljunka kao sada meni. I mi gore imamo jednog konja. Nije naš. Arifov je. On nikad nije vukao lađu. Ali vukao je svašta. I mi smo ga pokušali jahati. Ne da. Uzaludno smo se cijelo ljeto zaskakivali na njegova povijena leđa. Padali smo svi od reda. I Dženis je padao. I na našim licima mnogo je tragova njegovih potkovica. Nekoliko razbijenih noseva, teških dubotaka, čvoruga na ošišanim glavama, jedan lom noge, sve je to došlo u igri s tim nerazumnim konjem.

Lađarski put zarastao je u gustu vrbini.

Približavamo se Zbjegu. U imenu tog sela ima starog straha.

Cijeli kraj se prolomi od strašnog trubljenja. Brod. Vuče šlepove. To je „Zeta“. Jedan od posljednjih parobroda na Savi. Kao gusarska zastava nad njim se vije široka traka crnog dima. S broda su ugledali našu katarku. Mašu nam. Zovu da se zakačimo. Ali, znam da nećemo. Sa ovako teretnim čamcem opasno se navesti na šlepove. Zadnji dio čamca sigurno bi legao u vodu. Da je čamac prazan to bi za oca bila šala. Ovako, valja mi vući. Vući. Titra mi pred očima. Kao da su i vrbe počele koračati sa mnom. Bijele svjetlosne pjage pucaju mi u ušima.

Zaustavili smo se u hladu vrbe nadnesene nad toplu Savu. Otac je razmotao novinsku hartiju i zamirisao je bijeli hljeb. I dva komada brodske kobasicice. I glavica crnog luka. I komad sira sušenog na dimu. Jeli smo ćuteći. U zelenoj tišini čulo se struganje naših gladnih zuba. Otac me gledao s nadom. A ja sam osjetio da mi kroz tanke kosti struji voda. Obična savska voda.

Opet vučem.

Alija H. Dubočanin

MANJE POZNATE RIJEĆI

PLIĆAK - plitka voda

KATARKA - jarbol, stub za koji se pričvršćuju jedra

HALKA - metalni obruč

ČVORUGA - otok nakon udarca

ŠLEP - zakačen čamac za drugi čamac

INTERPRETACIJA

U priči razlikujemo dvije vrste motiva: **dinamičke i statičke**.

Dinamički motivi su motivi kretanja radnje, razvoja radnje i događaja.

Dok čitate tekst pratite razvoj radnje u priči i otkrijte pojedine dinamičke motive. Fabula priče je vrlo jednostavna. Dok prepričavate priču nastojte da motive prikazujete po redu.

Statički motivi su motivi kojima se usporava kretanje radnje. Sjećanje u priči je statički motiv. Statički motivi su i opisi, razmišljanje o nečemu što je prošlo.

Kakva je uloga statičkih motiva u priči?

Šta iz statičkih motiva saznajemo o junacima ove priče?

Da li nam statički motivi pomažu da razumijemo priču i događaje u njoj?

Šta saznajemo iz statičkih motiva ove priče: kakve misli, slike, opise, sjećanja?

Pronađite u ovoj priči jednu lirsку sliku i ispričajte šta je to u njoj što se dječaku koji vuče čamac toliko svida, što mu dušu veseli.

Šta san o zmijama govori o dječaku?

Koje dječakovo osjećanje nalazite u priči o sanjanju zmija?

Rečenica se obično ne počinje sa „I“, a u ovom tekstu je ovo vrlo često. Šta se time postiže?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Priča *Lađarski put* puna je stilskih izražajnih sredstava: poređenja i epiteta. Epitetima se u priči postiže slikovitost. Pronađi poređenja u priči i pokaži šta se s čime poredi. Uporedite epitete i recite šta koji označava. Pokušajte uz imenicu staviti neki drugi pridjev koji bi mogao uz nju stajati.

UPAMTI

*Stilska figura u kojoj se riječ ili grupa riječi i to najčešće pridjevi dodaju glavnoj riječi da bi je što slikovitije prikazali naziva se **epitet**. Epiteti su jedno od odličje pjesničkog izražavanja.*

ZADATAK

Napiši rad na temu: „Moje prvo putovanje brodom“.

SVICI

Zapale tiho fenjer od zlata
U ljetne sutone plave.
I lete svijetli,
Dobili i mali,
Iznad trave.

I lete tako iznad šuma,
Iznad druma.
U prozirnoj mjesecini
Svijetle kao suze meke-
I nestaju u daljini
Iznad voda rodne rijeke.

I tako uvijek noći juna
Iskrama svijetlim krase,
A kada zora istočna dode
tužni se gase.

A sutra opet u sutor plavi
blistaće negdje
u travi.

Kasim Deraković

MANJE POZNATE RIJEČI

SUTON - veče
DRUM - put

INTERPRETACIJA

Pjesnik, Kasim Deraković još iz djetinjstva nosi očaravajuću sliku večeri, kad bi svici upalili svoje male fenjere, a on trčao za njima, držao ih na dlani da im se lampe ne utrnu. Pjesnik je sačuvao u sjećanju tu ljetoput iz djetinjstva i kao odrastao čovjek napisao pjesmu o svicima. Pjesma sadrži ne samo slike stvarnog svica, nego i svica iz pjesnikove duše.

Šta saznajemo iz pjesme *Svici*?
Kada se svici javljaju?
Kakvi su svici?
Gdje ih možemo vidjeti?
Kako pjesnik doživjava svice?

Objasni pjesnikova osjećanja na sljedećim stihovima:

*Zapale tiho fenjer od zlata...

*...Svijetle kao suze meke...
a kad zora istočna dode
tužni se gase.*

Kakva su pjesnikova osjećanja i emocije u ovoj pjesmi?
Čime je pjesnik dočarao takve emocije?
Kakvu nadu nam uliva svojim fenjerom dobri svitac?

ZADATAK

Napiši zadatak na temu: Posmatrao sam svice noću.

ROMAN O NOVČIĆU

Posve čudan džep

Ne znam koliko sam bio kod Jevrejina – u onoj čudnoj pećini, punoj mirisa i zvukova koje, dok god sam živ, neću moći zaboraviti niti sebi objasniti. Ponovo kažem: čudan je, čudan ovaj svijet!

U nečijem sam džepu.

Ne znam čiji je džep.

Samo to znam da je svijetao i mirišljav; odiše na sunce kad ono zalazi za rumene hume i ljetnja predvečerja, kad se ptice gnijezde za noćni san, a sve tamnije vode žubore pijevom ljubavi i noćne tuge.

Kakav li je to džep, tvoje novo sklonište, u kojem se sad – posle Jevrejinove kase nalaziš? – vjerovatno se pitate svi vi koji me pratite.

Čovjek je ušao u radnju. Kupio ovo i ono. Pazario, kao što se to kaže. Kilo sapuna, šećera, kahve, žilette, i još koješta. Tiho, smirenno, šireći oko sebe krug tajanstvenosti, Samuel je poslužio mušteriju, zapakovao mu sve kupljeno, tintanom olovkom sve izračunao, primio novac i vratio kusur – jednu papirnatu novčanici i nešto sitnježa, među kojima sam bio i ja.

Zbogom moji slučajni drugari! – nijemo sam prošaputao dok sam, već u džepu novog vlasnika, napuštao dućan Jevrejina Samuela. I vi ćete, neko prije a neko kasnije, rasuti se po svijetu kao lagana pljeva na vjetru!

Al' ovo je ipak čudan, posve čudan džep, a njegov vlasnik, čije lice, u žurbi, nisam mogao vidjeti, bio mi je još čudniji.

Zamislite, on je pjevao, zanosno i glasno, koračajući nekim putevima, gore, dolje, lijevo, desno, pa kroz šume, preko livada, potoka, pored ogromnih, šutljivih stijena, ispod oblaka, vedrog neba kojim je plovilo vječno sunce, nasmijano njegovom pjesmom. Razumijete, moj novi gazda je pjevao, baš kao da je van sebe od neke neobjašnjive radosti. I bilo da je noć, i bilo da je jutro ili podne, kiša ili vjetar, on je jednak pjevao – kome ili zašto to i ja vas hoću da pitam.

I ta njegova pjesma izvirući iz njegovih usta, pokrenuta njegovom dušom i srcem, dopirala je i do njegovog, da ne kažem mog, džepa koji je, kao i ino što je bio svijetao i radostan, mirisao nekom beskrajnom, nekom nezaustavlјivom radošću i vedrinom.

Bio sam van sebe od uzbuđenja slušajući njegovu pjesmu. Samo kakva razlika između šutljive atmosvere u Jevrejinovom dućanu, tom carstvu brojki i računa gdje se sve i zauvijek zna šta je šta i čemu služi, i ove svečanosti u kojoj pjesma, nada i radost obećaju i pružaju ono što mnogi u ovom šarolikom svijetu ne mogu ni sanjati! Dobro je, ipak i nadasve, biti novčić, ma koliko bezvrijedan i čemu služio, pa ići od ruke do

ruke, od radosti do tuge, od svijetlih visova do ledenih dubina rijeke, od kasa škrtica do džepova veseljaka kojima je čitav svijet mali i pod njihovim je stopalom.

Stotine, hiljade pjesama, smionih popjevki, zanosnih refrena naučio sam na ovom svome novom putu. I nisam se pitao kud idem i kome će sljedećem pripasti. Bilo mi je svejedno. I sam sam počeo pjevati, iz svog rajskog džepa pratiti onoga gore čije sam lice, usne i oči, mogao samo zamišljati.

I gledaj čuda: pokrenuto pjesmom, sve oko nas je počelo da se kreće, i zvijeri, i mravi i uz stabla prilijepljene gljive, i kamenje iz svoje nepomičnosti; zatim kuće, ljudi, stoka, najsitniji predmeti, i istok, i zapad, i sjever, i jug, i ono što je pod zemljom, i ono što je na njoj, i ono što je u zraku, na nebu, sve i viđeno i zamišljeno, sve je to skupa treperilo, igralo i nezaustavljivo nastojalo da promijeni mjesto, da bude više, bolje, radosnije i svjetlijije nego što je bilo prije ove pjesme.

*(Odlomak iz istoimenog romana)
Kemal Mahmutfendić*

MANJE POZNATE RIJEČI

TINTANA OLOVKA - mastiljava olovka, koja da bi pisala mora da se navlaži

KUSUR - ostatak novca koji vraća prodavac

REFREN - stihovi koji se ponavljaju u pjesmi

INI, INA - drugi, ostali

INTERPRETACIJA

Novčić, u ulozi pripovjedača priča priču u prvom licu, ide iz ruke u ruku, iz džepa u džep, i priča svoje doživljaje. Novčić slika ljudi koje je upoznao na svom čudesnom putovanju.

Kojim se stilskim izražajnim sredstvom pisac poslužio učinivši novčić „glavnim junakom romana“?

Videli smo iz priče da novčić ima moć zapažanje, osjećanja, govora, razmišljanja. Nađite u tekstu rečenice u kojima se pokazuju te moći novčića.

Zašto pisac posebno voli novčićevu moć osjećanja i razmišljanja?

Koja još osjećanja se još u novčiću javljaju?

Šta ta osjećanja izaziva?

Pronađite u tekstu rečenice u kojima je novčić izrekao neku lijepu i pametnu misao o ljudima i životu i objasnite njihovo značenje?

Šta je izvor takvih misli?

Šta ste saznali o ljudima, njihovom načinu života iz novčićevog pričanja?

Novčić je dio svog života proveo u džepovima, rukama, kasama vlasnika.

Koje ste ludske osobine vlasnika saznali iz novčićevog pričanja?

Zbog čega je novčiću posebno drag čovjek koji pjeva?
Kakva je osjećanja kod novčića izazvala čovjekova vesela pjesma?
Šta ustvari predstavlja pjesma?
Kakva je i kolika moć pjesme u ljudskom životu?
Sa kakvim lirskim opisima se još susrećemo u ovom tekstu?
Pronađite ta poetična mesta u tekstu.
Koje stilske figure pisac koristi da bi ti opisi bili lijepi i vedri?

Stilska figura kojom se predmetima i pojavama daju osobine živih bića, najčešće ljudske osobine, kao što je u ovom odlomku novčić ozivljen – naziva se personifikacija.

KULTURA IZRAŽAVANJA - Čitanje

Ovo je umjetnički tekst. U njemu uočavamo sva pisana izražajna sredstva: veliko i malo slovo, znakove interpukcije i sl. Pri čitanju, obratite pažnju na riječi ovog teksta. Svaka riječ je odvojena jedna od druge. Ali mi tekst čitamo drugačije nego što je napisan. Neke riječi ili skupove riječi čitamo (tj. izgovaramo) kao jednu riječ.

Pri čitanju teksta primijetili ste dosta pisanih znakova. Kojih? (tačka, zarez, dvije tačke, upitnik, uzvičnik) To su rečenički znaci ili interpukcijski znaci.

Upotrebom znakova interpukcije postigli smo:

- tekst nam je jasniji,
- razumljiviji,
- dijelovi teksta su uočljiviji,
- tekst ljepše zvuči.

Pri čitanju trebamo paziti na:

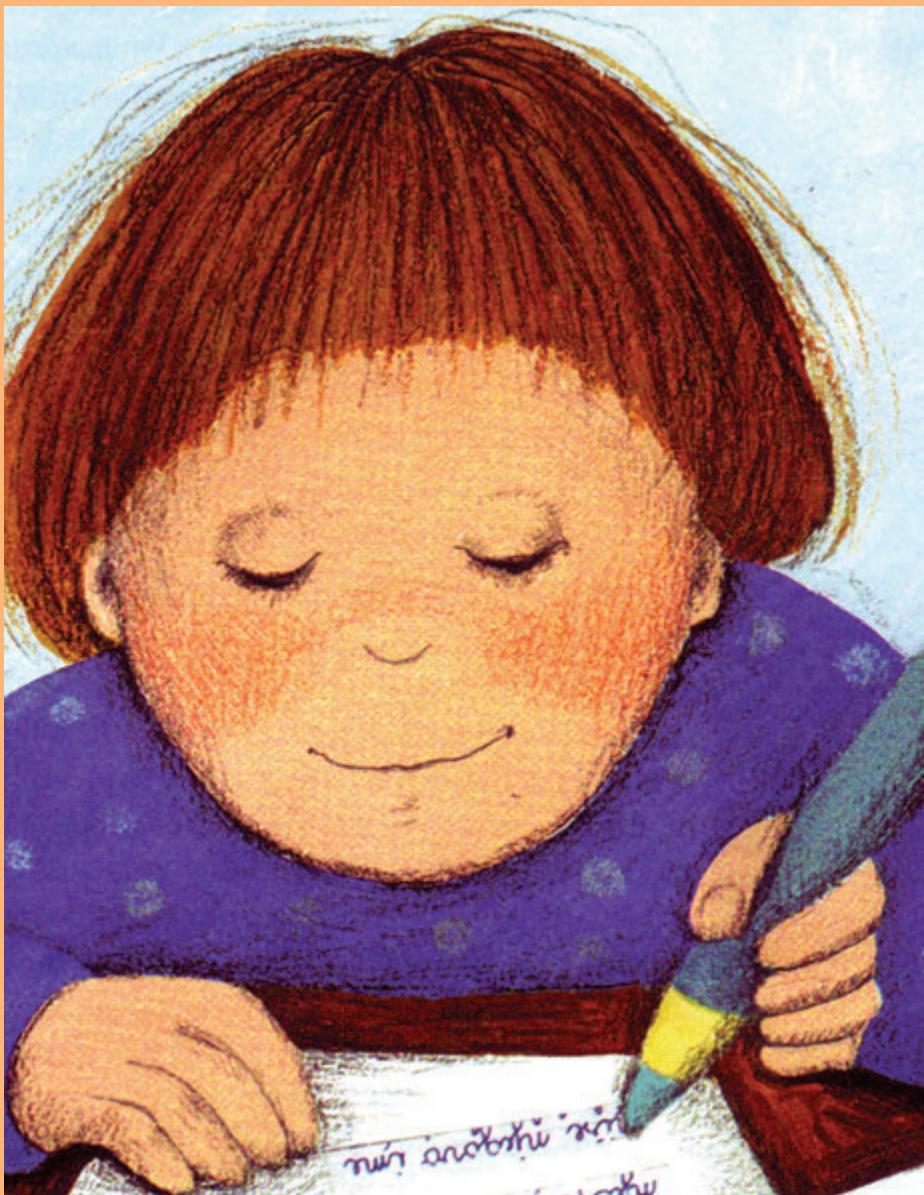
- boju, jačinu i visinu glasa,
- dužu ili kraću pauzu pri čitanju riječi,
- akcenat i sl.

ZADATAK

1. Zamisli da si knjiga, lopta, lutka... Pokušaj ispričati svoju priču onako kako je to učinio i ovaj novčić iz romana Kemala Mahmutefendića. Pri pisanju možeš se slobodno služiti postupkom kojim se služio i naš pisac.

2. Pitaj svoga djeda i saznaj koji je novac i kada bio u upotrebi u našoj zemlji. Ako imaš neku staru novčanicu preslikaj je kao ilustraciju.

SLOVO O LIJEPIM RIJEČIMA

RAZLIČAK

Srce,
Plavi plamičak,
Oko,
Neba pramičak,
Košulja,
Mora kraičak.
Zavidi mu
I čičak,
I plićak
I dragi kamičak,
Čak i pjesmičak.
Od svih je
Najrazličitiji
- ičak.

Enisa Osmančević – Ćurić

INTERPRETACIJA

Pjesnikinja u ovoj pjesmi nije naslikala riječima cvijet, ona tek nagoveštava kakav je to cvijet.
Kako je pjesnikinja naslikala cvijet u ovoj pjesmi?
Šta u pjesmi otkriva plavu boju cvijeta?
Šta otkriva nežnost cvijeta i njegovu veličinu?
Zbog čega je –ičak različitiji od svih cvjetova?
Čime i kako pjesnikinja iskazuje ljepotu cvijeta?

Zašto pjesnikinja kaže:
*Od svih je
najrazličitiji
ičak?*

Ova pjesma je dobar primjer za objašnjavanje tvorbe riječi. Pogledajte kako je pjesnikinja gradila riječi pa vi nastavite niz.

korijen + dodatak = novi oblik riječi
plamen - plam+ičak= plamičak
kamen - kam+ ičak=kamičak
pramen -pram+ičak=pramičak

VELIKI PLJUSAK

Po cesti počeše prskati prve kaplje.

Pošli smo nešto žurnije iako je bilo uzbrdo. Zviždali smo štapovima neumorno.

Arselja je tu desno odveo Ticana po kruh.

Kiša je postepeno pljuštala gušće.

Ja sam svoj komad raspolovio i jednu polovicu metnuo u lončić i okrenuo ga dnu torbe da ne pokisne. Drugu sam polovicu halapljivo grizao.

Onda je nenadno strašno zasvijetlilo.

Goveda su postala kao zabezeknuta.

Mi smo brojali: jedan, dva, tr...

Tican je pomodrio i suze mu navrle curkom niz lice.

Čuli smo šuštanje kapljica u zraku, prije nego su se sručile na cestu i na nas. Bile su mlake i odmah su nas promocile. Bilo je ugodno ići pod njihovim mlazovima. Ali kad je ponovo počelo sijevati i praskati: i za nama, i pred nama, i nad nama, i pod nama, mi smo izgubili sva ugodna osjećanja. Kiša se poslije svakog praska strašno prolila. U valovima, i ne više u kapljama, nego u nekim debelim vodenim šipkama koje dube i izlokavaju.

Mi smo zviždali štapovima, pod svakim štapom je prskala voda i zalijevala ponovo trag na govedim leđima.

Niz nas se slijevalo.

Onda je opet sijevnulo žuto i zasljepljujuće.

Goveda su se sklupčala i pognula glave turajući ih jedno drugom pod trbuhe Više nije padale nego se izlijevalo. Niz leđa je curilo kao niz žlijeb. Iz nogavica je liptalo kao iz česama. Pod nogama je tekao mutnobijeli potok dubok do članaka. Na bubnjićima je šumilo. Stajali smo u lopti nekog gustog tijesta. Zraka je bilo posve malo. Voda je navirala na usta. Gušili smo se kao na dnu strašne vodene provalije.

(*Odlomak iz priče*)
Hasan Kikić

MANJE POZNATE RIJEČI

BUBNJIĆI - bubne opne u ušima

INTERPRETACIJA

Šta je tema ovog odlomka iz pripovjetke Hasana Kikića?

Kako dječaci doživljavaju pljusak?

Zašto se njihov doživljaj kiše mijenja?

U kojim rečenicama se odslikava strah goveda pred nevremenom?

Koju prirodnu pojavu i koji doživljaj pisac opisuje u ovom odlomku?

Osim vizuelnih, koje je još elemente pisac uključio da bi dočarao snagu pljuska?

Izdvoj primjere iz teksta.

KULTURA IZRAŽAVANJA

Pronađi u tekstu riječi koje posjeduju onomatopejsko značenje i zapiši ih.

UPAMTI

Stilska figura kojom se oponašaju zvukovi iz prirode naziva se onomatopeja.

ZADATAK

Napiši zadatak na temu: Jedan moj doživljaj u prirodi.

KUĆU KUĆOM ČINE DJECA

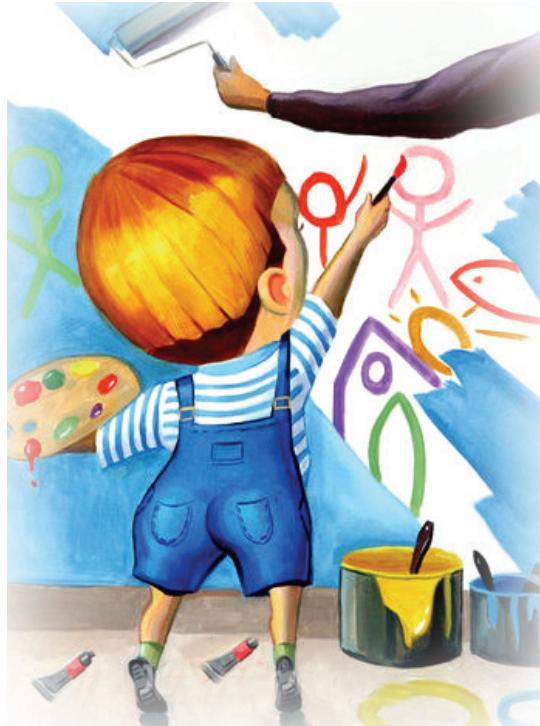
Svaka kuća, čim se rodi,
Nije kuća,
Ako ne da glijezdo rodi!

Svaka kuća, čim poraste,
Nije kuća,
Ako nema svoje laste!

Svaka kuća, čim procvjeta,
Nije kuća,
Ako cvjeta bez djeteta!

Dok se oko neba plavi,
Dok je ljudi i ljubavi,
Dok je sunca i mjeseca,
Kuću kućom čine djeca!

Muhidin Šarić

INTERPRETACIJA

Već u naslovu pjesme pjesnik nam izražava misao o kući kao ličnom pogledu na svijet.
Kako pjesma djeluje na vas?
Koja osjećanja vladaju u pjesnikovoj duši?
Koja osjećanja u vama izaziva ova pjesma?
Zašto pjesnik negira postojanje kuće ako u njoj nema mjesta za druge?
Kakvu ulogu u našem životu čine susjedi?
Može li čovjek da živi sam?
Da li ptice i druge životinje čine naš život bogatijim?
Koju ideju pjesnik ističe u zadnjoj strofi?
Zašto pjesnik kaže: *Kuću kućom čine djeca?*

Protumačite sljedeće izreke:

Drvo se na drvo naslanja, a čovjek na čovjeka.
Bolji je bližnji komšija, no daljni brat.
Gostu su vrata uvijek otvorena.

MAJSTORIJA

Iz posljednje klupe do prozora digao se najviši učenik. Ustao je pognuto, lijeno, umorno, opušteno, tužno, jadno, kao najteži bolesnik na svijetu. Svi ostali su se kao po komandi okrenuli da ga vide. Andrija Suknar, zvani Suk, bio je u neku ruku razredni šef, glavni za svađe i tuče s drugim razredima, majstor nad majstorima za sve osim za učenje.

Suknar je skoro stenući vukao noge između klupa, idući prema tabli, a po njemu su pljuštali pogledi. U tim pogledima bilo je mnoštvo pitanja. Šta je to sa Sukom, što se tako predvostručio i presamitio kao da je prebijen? Kakvu sad majstoriju sprema Golubu? (Golub je ime nastavnika). Mangupčina jedna, pretvara se kao da jedva stoji na nogama, kao da mu je smrt za vratom, a sve do početka časa hrvao se s drugovima i skakao po klupama kao divojarac!

„Sad će Suk da podvali Golubu!“ mislili su đaci.

I, razumije se, navijali su za svog Suka.

On je bio ne samo najviši rastom među njima već je bio kao šipak pun vragolija, koje drugi ne bi nikad bili u stanju ni da zamisle. Znao je da zviždi u prste, znao je da neopazeno prepisuje zadaće, znao je da se tuče sa starijim đacima i da podmuklo udara, a znao je i da petlja i laže kao niko. To mu je i diglo ugled ne samo u razredu već i u cijeloj školi. O njegovim majstorijama uveliko se pričalo. Jednom se Suk podvukao pored nogu bozadžiji, koji je na kolicima prodavao sladoled, tako da nije ni osjetio da mu je Suk na dnu kolica otvorio pipu iz koje je tekla boza i napio se do mile volje. To su mnogi vidieli. Njega nije moglo ništa zbuniti toliko da se ne bi snašao. Kad bi ga neko bacio

naglavce, on bi se dočekao na noge. Posebno je bio veliki majstor u pričanju. Znao je da govori kao da u sebi nosi skriven gramofon pa samo stavi ploču i otvara usta, veze i veze, ne može da stane. To mu je najviše pomagalo, jer je pričajući izvlačio prolazne ocjene, stalno uspijevajući da zamaže oči nastavnicima svojim velikim govorancijama. A svi su u razredu znali da je malo učio, ako je uopšte ikada učio.

(Odlomak iz istoimene priče)
Advan Hozić

MANJE POZNATE RIJEČI

BOZA - napitak koji se pravi od kukuruzna brašna i kvasca

BOZADŽIJA - čovjek koji priprema i prodaje bozu

GRAMOFON - muzički aparat za reprodukciju zvuka sa gramofonske ploče

ŠIP, ŠIPAK - nar, južno voće

KULTURA IZRAŽAVANJA - Opis bića

ANALIZA OPISA

- Spoljašnji izgled: uočiti karakteristične pojedinosti, opšti izgled, držanje, ponašanje,
- Karakterne osobine: izdvojiti osobine koje je pisac odredio, iz postupka i ponašanja ličnosti odrediti i druge karakterne osobine,
- Odrediti piščev odnos prema ličnosti koju opisuje,
- Formirati lični odnos prema ličnosti koju je pisac opisao, naročito prema moralnim svojstvima ličnosti,
- Pri zauzimanju svog stava, koristite citate iz teksta kao ilustraciju,
- Uočiti vezu između redoslijeda opisivanja izgleda i karakternih osobina ličnosti, kao i događaja u određenim momentima.

ZADATAK

Sastavi plan opisa neke ličnosti po slobodnom izboru koristeći se primjerom našeg pisca.

ODIJELO

Odijelo, kada je samo,
Mrtvo je – zacijelo.

A s tobom kad je, na tebi,
Ono kao iz nesvjesti dolazi – k sebi.

I: hlače šetaju, trče, zastajkuju;
Sako se smije, nadimlje, rukavi se rukuju,

Odijelo voli sunce, čisti zrak.
Zatvoreno u ormaru, drhti, jer je mrak.

Tako je to:
Kao i čovjek, odijelo,
Kad je samo,
Mrtvi je mrtvac, zacijelo.

Ibrahim Kajan

MANJE POZNATE RIJEČI

HLAČE - pantalone

RUHO - odjeća

INTERPRETACIJA

Na koji način pjesnik opisuje odijelo?
Koji zaključak pjesnik iznosi na početku pjesme?
Šta uočavaš u prvoj i posljednjoj strofi ove pjesme?
U kakvom stihu je ispjevana ova pjesma: slobodnom ili vezanom?
Kako se zove strofa od dva stiha, a kako od tri?
Posljednja strofa ujedno je i poenta pjesme:
- čovjek čini odijelo,
- da je odijelo „živo“ jedino dok se nosi,
- da čovjek postoji samo u društvu s drugim ljudima.
Obrazloži odgovor koji si odabral.
Koju stilsku figuru je upotrijebio pjesnik u ovoj pjesmi?

*Za ovu pjesmu se može reći da je cijela pjesma jedna stilska figura - **personifikacija**. Potkrijepi to stihovima iz pjesme.*

UPAMTI

*Stilska figura kojom se životinjama, biljkama ili stvarima pridaju osobine čovjeka naziva se **personifikacija**.*

*Pjesme čiji su stihovi međusobno povezani rimom kažemo da su **ispjevane u vezanom stihu**. Ako stihovi u pjesmi imaju nejednak broj slogova i međusobno se ne rimuju, pjesma je **ispjevana u slobodnom stihu**.*

ZADATAK

Objasni narodnu izreku: Ruho rezil, ruho vezir.

Unutrašnjost stare bošnjačke kuće

ZA OBRAZ

Tako je zimus ušao u ovu kafanicu Bećir Đuliman, visok i plećat starac.

Na odjeći mu se vidjelo da je imućniji seljak, sav u domaćem tkalu osim košulje od čaršijskog platna i traboloza oko fesa. Crne suknene čakšire bile su mu do koljena, gdje su se završavale obrubom od crvena gajtana, a na nožnim listovima su mu bijeli tozluci s mjedenim kukicama i sponama. Preko bijele košulje je draga od kutije, nekakve mrkovijaste boje sa žutim prutovima, a preko ove je fermen od crna sukna postavljen crvenom čohom. Oko vrata mu visi debeo srebrn lanac, kojemu je na prsima neka mala rozeta, kroz koju su provučena oba kraja lanca, na dnu koga je sahat, golem i s više poklopaca, utisnut u džep od fermena. Na obrijanoj koščatoj glavi je fes, oko njega je omotan svileni troboloz, a na nogama opanci oputnjaci i bijele čarape do pola listova.

Kahvedžija mu primi pozdrav i ponudi ga da skine debelu suknenu crvenu kabanicu, jer bi mu bilo studeno kad izide iz kafane. Ustade Bećir i skide kabanicu, pa je objesi na klinčanicu za vrata i opet sjede na prijašnje mjesto.

- Hoćeš li kahvu, ili ćeš čaj?
- Daj mi kahvu!

Počeo je polahko srkati, a cijela kafana šutjela. Niko da započne razgovor. Tek u neko doba Selim-beg otpoče:

- Vala, ovih muhadžira svakud. Ne možeš se nikud maknuti, a da ne nabasaš na kojeg.

- I sve slijeye u Sarajevo. Kao da nemaju gdje drugdje, nego baš u Sarajevo! – ljuti se jedan kriomičar, valjda jedini Sarajlija u čitavoj kafani.

- E, šta ćeš, sinko, nevolja natjerala. Niko nije od objesti napustio svoj krov, da se potuca od nemila do nedraga – prozbori Bećir.

- A možebit si ti muhadžir?
- Jesam, nažalost. Evo ima dva mjeseca kako sam došao u Sarajevo.
- Pa gdje si bio toliko vremena, dva mjeseca, da te nigdje ne vidim. A ja svukud hodam. – dobaci jedan iz čoška.

- Otkud si ti, prijatelju? – pita Bećira jedan zanatlija, kojemu ne ide posao, pa veći dio dana provede u kafani i badava se grije.

- Od Hercegovine.
- Eto – dočeka slavodobitno Selim-beg. – Na moju dušu sam odmah pomislio, da je Hercegovac.

*(Odlomak iz istoimene priče)
Alija Nametak*

MANJE POZNATE RIJEČI

TKALO - tkanina

FES - vrsta kape,

TROBOLOZ - šarena tkanina sa resama na krajevima, služila kao pojas ili kao šal koji se omotavao oko fesa

ČAKŠIRE - pantalone

GAJTAN - svileni, ukrasni kanap

FERMEN - prsluk od čohe, kadife ili šajaka, okrašen gajtanima, ne zakopčava se

ČOHA – vrsta platna

OPUTNJAK - opanak od opute, goveđe kože

TOZLUCI, TOZLUKE - potkolenice, nekad zasebno skrojene kao dio čakšira, izrađene od čohe ili sukna, kopčajuse sa strane

MUHADŽIR - izbjeglica, doseljenik

INTERPRETACIJA

O čemu se govori u odlomku ove priče?

Kako izgleda odjeća Bećira Đulemana?

Ko je započeo razgovor o muhadžerima?

Osim na času maternjeg jezika o ovom tekstu razgovarajte i na času istorije. Neka nastavnik objasni šta su mauhadžeri, zbog čega su se i kada dešavala iseljavanja Bošnjaka.

KULTURA IZRAŽAVANJA

ENTERIJER: Opis prostorije

PLAN OPISA

- Slika unutrašnjosti, opis predmeta,
- Raspored stvari, ambijent,
- Opis unutrašnjosti, porodičnog ambijenta.

ZADATAK

Opišite neku staru kuću koju ste vidjeli dajući njen spoljašnji izgled i izgled unutrašnjih prostorija. Opišite stari namještaj. Ako niste bili u prilici da vidite takvu kuću posjetite neki muzej ili potrežite u biblioteci literaturu koja iz koje će te saznati o kulturi stanovanja vaših predača ili na internetu potražite podatke vezane za ovu oblast.

VODENI CVJETOVI

Jednom davno, tako davno da je teško pogoditi kada, poletjelo je s juga jato labudova. Letjeli su visoko, čas iznad oblaka, čas ispod oblaka, kroz prostrano nebesko more, i nigdje se nisu zaustavili dok ne doletješe do bistrog jezera na vrhu planine. I tek tu se spustiše u dubinu vode koja se bljeskala na jutarnjem suncu, u kojoj su se ogledali crni borovi koji su rasli na obali. I voda i šuma dočekaše ih tišinom, a uzne-miriše i poplašiše samo sitnije ptice na granama i sitne ribe u vodi.

Još je bilo jutro.

Još su s borovih iglica opadale kapi rose, a mnogi planinski cvjetovi još su spavalii.

Labudovi su plivali jezerom polako i bez šuma. A sa obala, iz trave, iza panjeva i kamenja, iza borovih krošanja i iza grmova, pratrile su ih oči znatijeljnog i šarolikog šumskog cvijeća. Gledale su ih zlatne i crne, vesele vjeverice. Gledala ih je lisica koja se šunjala po obali i tetrijeb sakriven u gustoj krošnji bora. I ko zna kakve ih još zvjeri i zvjerčice, ptice i ptičice nisu gledale.

Labudovi su plivali.

Labudovi su se igrali i niko ih nije ometao, niko ih nije plašio. I kasnije niko možda, ne bi to ni pominjao da se nije dogodilo nešto što na jezeru dotad niko nije ni vidio ni upamlio. Iz vode su na jednom iznikli čudni cvjetovi. Stotine cvjetova. Hiljade cvjetova. Svi jednaki i svi crveni kao krv. Pokriše jezero i voda pocrvenje i bijeli labudovi se pretvorile u crvene. I biljke i žabe koje su uplašeno izvirivale iz svojih skrovišta.

Ali ni to ne bi sve.

Iz jezera se podiže crvena magla, opasa obalu, oboji crvenom bojom borove i grmove, travu i kamenje, ptice i zvijere koje se tu zatekoše.

I zateče se: mrki medvjed koji je spavao u hladu borova, vjeverica koja je skakutala s grane na granu, stado srna i srndača koji su se spustili s pašnjaka da se rashlade i napiju vode, jato golubova koji su doletjeli da se okupaju.

Tada nastala prva bajka o vodenim cvjetovima, na vrhu nepoznate planine, na nepoznatom jezeru.

Tako nastala bajka koja je trajala samo jedan dan, jer pred noć, kad zađe sunce, sklopiše vodenici cvjetovi i latice potonuše na dno jezera. I sve se opet promijeni, sve dobi stari izgled. I labudovi podigoše se s vode i odletješe preko planine. Onda pada mrak, upališe se zvijezde i u šumi zavlada mrtva tišina.

Sutradan, u isto vrijeme, opet se labudovi spustiše na jezero. I opet, dok su plivali, dok su se igrali, po vodi se rascveta cvijeće. Samo, ono sad nije bilo crveno, ono je bilo plavo. I, kao što je prošlog dana sve u jezeru i oko jezera postalo crveno, sad postalo plavo.

Tako se rodi i druga bajka.

Ali i ona potraja samo jedan dan i prođe, jer pred noć cvijeće potonu, i labudovi odletješe s jezera, ne plavi, već opet bijeli, kakvi su i doletjeli.

Trećeg dana procvjeta na vodi žuto cvijeće.

Tako se rodi i treća bajka.

Sedam puta su slijetali i odlijetali labudovi i sedam puta se rascvjetavalo vodeno cvijeće i svakog dana ono je bilo druge boje. I svakog dana se rađala po jedna bajka.

Tek posljednjeg dana je otkrivena tajna vodenih svjetova. Labudovi su svakog dana u kljunovima donosili sjeme cvijeća i sijali ga po jezeru. Otkud su ga donosili, nije nikad niko saznao, a neće ni saznati, jer labudovi više ne dolijeću na jezero.

Ahmet Hromadžić

INTERPRETACIJA

Bajka *Vodenici* nastala je po ugledu na narodne bajke. Iako ova bajka ima svog autora, u njoj ima po nešto i od narodne bajke. Da vidimo po čemu je ova bajka slična, a po čemu drugačija od narodne bajke.

U koje vrijeme se dešava radnja narodne bajke?

Kako počinje svaka bajka?

Kada i gdje se dešava radnja u ovoj Hromadžićevoj bajci?

Gdje se dešava radnja *Vodenih cvjetova*?

Ko su najčešće junaci u narodnim bajkama, a ko su junaci u *Vodenim cvjetovima*?

Kakvu ulogu imaju labudovi u nastajanju i nestajanju vodenih cvjetova?

Zašto su cvjetovi svakog dana mijenjali boje?

Koliko je bajki rođeno na jezeru?

Zašto nam pisac nije otkrio tanju cvjetova?

Koji utisak je na tebe ostavila ljepota boja u Hromadžićevoj bajci?

ZADATAK

Posadite cvijet ili drvo, jer da bi ste bili stvaralac ljepote ne morate imati nikakve čudesne moći. Pisac vas ovom bajkom podstiče da učinite nešto lijepo.

VUČJA GORA

Kad zakorači u snijeg, Fahir, u bijedoj svjetlosti tmurna praskozorja, ustanovi da je preko noći zaista napadalo; noge su mu potanjale skoro do koljena. A prohладan vjetar je donosio još. Jedva vidljive u sivoj polutami, ali sasvim čujne, nekako šumne i siktave, pahulje u gustim i sve jačim naletima bile su vrlo nasrtljive.

- Eh, moj sine, - čuo se majčin bolećiv glas.- Kako li ćeš mi otić jutros do te škole? Katal ćeš bit.

- Ne brini, majko! – Odgovorio je on ne osvrćući se, glasno, da bi zazvučalo veselije. Sad je namještao na grudima i ramenu kaiš svoje prosto skrojene platnene torbe sa knjigama, sveskama i priborom, podešavao tako da mu džaklja na ledima stane zgodno, uravnoteženo.

- Navuči bolje tu kapuljaču na vrat, - začu se majka još jednom.

- Dobro je, bogati, - reče on, radi nje, nabaci vunenu kapu malo na kragnu.

Znala je stara kakav put joj očekuje mališana, i koliko dug, a slutila je, sigurno, i koje ga opasnosti vrebaju na toj stazi – zato je brinula.

- S melajćetima, dijete, - ču kako ona izgovori. – Sahbija da te čuva.

Na ovakvoj sloti dosta mu je samo tu do hrašća, a ne što mora da prođe tolike šume i savlada grdne uzbrdice, smetove i vjetrometine.

Uza stranu iznad Pribrda, pa gore uza ždrijelo, više kojeg ga sreta dubok namet, a potom dočekuje fijukan, zadržava ga bezobrazno, prosto neda naprijed. Zatim kroz donje bučje, sam, a divina počela i na tom terenu da pokazuje trag, svojim očima je video onomad jedan. Onda novim uzbrdicama i puhanderu izloženim goletima. Sve do nadomak gornjeg bučja bez ikoga sa sobom; tek tu, pred tom šumom, stiže saputnike. Jakšu i Salka.

- Sačekaćeš drugove ako ne bidu još izišli gore; nemo dalje da ideš sam. – doviknu majka za njim, dosta strogo.

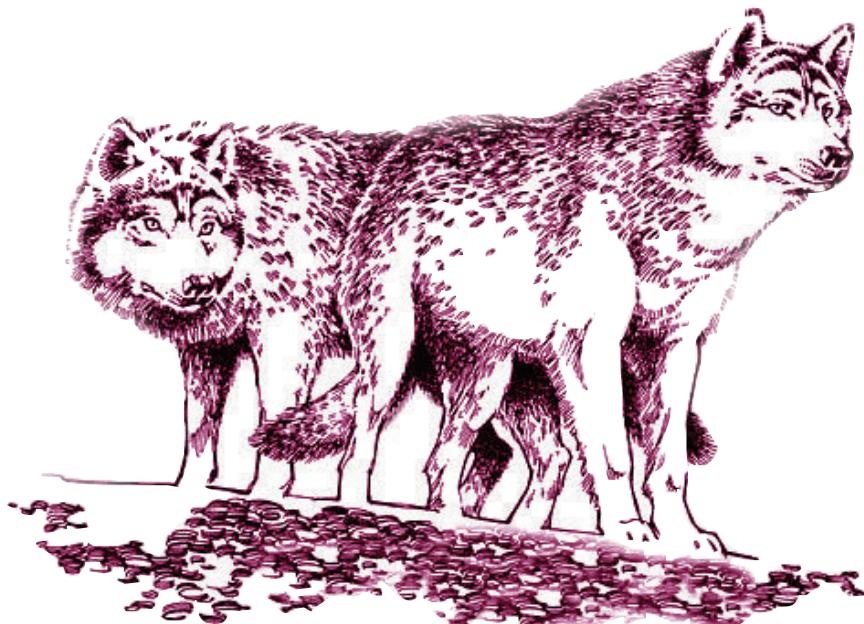
- Hoću, hoću, majko, čekaću ih.

Uvijek ih pričeka, ako nijesu već prispjeli. Jesen je to bilo lako, ali sad u zimu nerijetko mora, ne samo da svraća s puta u stranu, do vidikovca, nego i da siđe malo nizbrdo, u zaklon od izljućena sjevera, i da poigrava tu da mu ne zebu noge, sve dok se oni ne dopentraju odozdo do njihova sela. Isto oni, kad prvi izidu gore, ako ga vide kako se pomalja odovud od bučja, i sami zastanu, ili idu polako sve dok ih ne stigne. A on ne dozvoljava da čekaju mnogo na nj, nego čim ih ugleda – ubrza korake. Ako ga, pak, nema na vidiku, oni, naravno, idu, jer vremena za duže čekanje nedostaje, i on u tim slučajevima, ne vidjevši ih nigdje odozdo, odnosno uvjerivši se po ostavljenu tragu da su prošli, putuje i dalje sam. Takvi slučajevi, istina, nijesu česti, ali kroz šumetinu što slijedi dosta je i jedanput proći sam samcit.

Iza te velike, tamne šume je, opet, brisan prostor, zvani Pohitiš, gdje se u prošlosti neko premeo i sada kraj puta ima ograđen grob. A mora se, bogme, poprihitati i onamo pokraj brežđa, jer ono slabo štiti od puhnjave. E, homar je za to bolji, ali je, zato, kroza nj veoma strašno.

Iznad četinara izdiže se vrletno i visoko Sedlo. Kako će tek preko njega biti jutros!...

Ne brine majka bez razloga dok motri za njim što, još nejačak, i oskudno odjeven zamiče u mećavu i u jedva malo razrijedenu tavninu. Zato se dječak trudio da korača

što snažnije, ne bi li je uvjerio da će i jutros on sve to lako prevaliti. A želio je i da, opet zbog nje, što prije napusti selo i zamakne kroz kleče i onamo kroz trnjak i šipražje, put hrašća.

Prolazeći pored stričeve kuće, sjeti se jednog strašno tmurnog jesenjeg jutra s lednom kišom, kad ga je amidža video i zapitao: „A kud, bre sinovče, jutros, po ovom zlu?“

Fahira je ljutilo ovakvo pitanje kad čovjek u stvari zna kuda on ovo ide. Ali dječak je bio učтив. „Moram, bogami, u školu“. „Ada prođi se, jadan, te tvoje škole jutros“. Govorio je midžo ravnodušno, ogrnut nekim starim gunjem, hitajući ka otvorenu ulazu u kuću.

* * *

Izlazio je iz svog seoceta od pet-šest kuća u pasivnoj strmini pod klečjem, dračom i siljcima ljuta krša. Iz seoceta među vrletnim brdima sa, uglavnom kržljavim, raznim rastinjem, i sa stijenjem i odronima, urvinama i vododerinama, sada prekrivenim snije-

gom, koji je, od tame, u daljini došao nekako smurgav, dok se nebo nad njim, teško od oblaka, crni kao da je tušem natopljeno.

Jednom ga u selu i žene dirnuše. Predući vunu pogledivale su ga nešto sa strane, onda, pljuckajući u prste, pitale:

- Bogati, šta ima to tako lijepo u tu školu te svako jutro ideš čak tamo?

I njima je odgovorio kratko.

- Ima ponešto,- rekao je.

Ali tu je bilo i djece, i neka od one što su se spremala da kroz godinu ili dvije krenu u prvi tražila su da priča. Stadoše ga nagoniti molećivo:

- Hajde, hajde!

I on morade još nešto reći.

Kazao je da se tamo uči o svemu na svijetu i naveo da se uči, na primjer, kako se koja riječ pravilno izgovara, radi tačnijeg izražavanja i uspješnijeg sporazumjevanja sa drugima, a uči se i jedan od stranih jezika, da bi se moglo razgovarati i sa ljudima iz drugih zemalja. Kazao da se saznaće, isto, kolika su prostranstva na zemlji i koliko bogatstva i ljepote ima na njoj. Sve što se sa najvišeg brda može okom obuhvatiti – samo je busenčić prema cijelu zemljinu šaru, objasnio je pri tom. A kolika je tek vasiona! Sva zemlja je zrnce praha prema njoj – eto kolika je. A u školi se, kazao je, uči da se otvore oči, da se ne pređe žmureći kroz svijet.

Tako je odgovorio, i djeca prosto nijesu treptjela. A i žene, koje su sve čule, bijahu prestale na časak sa pljuckanjem u prste. Pogledivale su na nj, a onda se zgledale među sobom, uvijajući glavama.

(Odlomak iz istoimenog romana)

Safet Sijarić

MANJE POZNATE RIJEČI

KATAL BITI - propasti od studi, od nevremena

DŽAKLJA - torba za knjige priručne izrade

MELAJĆE - anđeo

SAHBIJA, SAHIBIJA – gospodar, Bog

SMET - sniježni nanos

FIJUKAN - vjetar koji fijuče

DIVINA - divlje životinje, vukovi

PUHANDER – promaha, mjesto gdje vjetar duva, vjetrometina

PREMESTI SE, BITI PREMETEN - biti zatrpan snijegom, smrznuti se

AMIDŽA - očev brat

SLOTA - loše vrijeme, nevrijeme

INTERPRETACIJA

U kojoj situaciji upoznajemo Fahira?

Obrati pažnju na opis dječaka Fahira. To je opis:

- fizičkog lika
- unutrašnjeg lika.

Kako se u književnosti naziva opis fizičkog izgleda?

Kako pisac opisuje jutro?

Kako majka doživljava jutro i polazak sina u školu?

Kako se u književnosti naziva opis prirode?

Kakav je odnos dječaka prema školi?

Kako školu shvata dječakov amidža, a kako majka?

Potkrijepi odgovor na ovo pitanje djelovima iz teksta.

Na koji način pisac postiže slikovitost i dinamičnost pripovjedanja?

Kako je Fahir govorio o saznanjima u školi?

Kako su dječaci i žene prihvatile Fahirovu priču?

Šta znači za Fahira škola i znanje?

KULTURA IZRAŽAVANJA

U književnom djelu (romanu, pripovjeci) razlikuju se *glavni* i *sporedni likovi*. Glavni lik je onaj čijem je izgledu, ponašanju, mislima i osjećanjima posvećena pažnja pisca. Glavni lik je nosilac radnje u romanu ili priči, dok su sporedni likovi u drugom planu, ali doprinose boljem razumijevanju glavnog toka radnje.

Roman je obimno prozno književno djelo čija tematika može biti različita: ljubavna, pustolovna, kriminalistička, historijska. Postoji i roman za omladinu u kojem su glavni junaci djeца. Radnja romana za djecu i omladinu često je vezana za uzbudljive doživljaje glavnog junaka.

ZADATAK

Razmisli i ispričaj neku priču na temu: „Upoznao sam đaka pješaka“. Možeš se poslužiti motivima iz odlomka „Vučja gora“ Safeta Sijarića.

ĐACI PJEŠACI

(Filmski scenarij)

Svaki put kad sam automobilom putovao asfaltnim drumom od Srednjeg prema Kladnju, viđao sam dječake koji sa svojim školskim i domaćim radovima, izrađenim od kartona, pješače od kuće do škole i obratno. Saznao sam da su ta djeca dobri đaci, da su hrabri, odvažni... Bilo mi je žao što niko ne zna za te njihove svakodnevne muke i napore. Ako im ne mogu pomoći – mislio sam – onda bar da ih izvučem iz anonimnosti. Da se zna da postoje takva djeca, da se zna za njih!... Onda sam razgovarao sa njima, pitao njihove nastavnike i počeo da pravim filmsku priču o ovim izuzetnim dječacima.

Dječak sjedi na kućnom pragu i pravi petlju na školskoj torbi.

Tu je njegova kuća i torba.

U njegovom selu nema škole, zato on mora da dugo pješači do nje.

Ali on nije sam.

Mnogi dječaci iz njegovog sela i drugih susjednih sela pješače zajedno s njim do daleke škole.

Kao brzoni hitri planinski potočići dječaci se slivaju u rijeku koju predstavlja široki asfaltni drum što vodi prema varoši u kojoj se nalazi škola.

Dječje noge savladaju kilometar po kilometar.

Na ovom modernom saobraćajnom drumu automobili jure u oba pravca.

Dječak diže tablu na kojoj piše da on pješači do škole 12 kilometara, tražeći od šofera da ga primi u kola do škole.

Rijetko koji šofer zaustavi svoja kola.

Nekoliko dječaka u karakterističnom koračanju.

Vidi se, to su iskusni, prekaljeni pješaci.

Malo ko bi mogao s njima ukorak.

Jedan šofer zaustavlja kola i prima dječaka koji nosi natpis na leđima.

I šofer velikog vučnog kamiona prima jednog dječaka.

Ostali pješače.

„Svakog jutra, svake večeri... hodaj, uči, spavaj, opet hodaj... Otiđi i vrati se... i opet otidi, i opet se vrati.“

Dvanaest kolometara tamo i dvanaest kilometara ovamo – koliko je to?

To je – za pohađanje osnovne škole – kao odavdje do Amerike i natrag. I to dvaput!

Da bi prekratili vrijeme i naučili, ovi đaci, dok pješače, na cesti čak i uče.

Neko uči njemačke riječi...
neko astronomiju...
drugi biologiju...
geografiju...
uče nešto o kilometrima...
nešto o našoj industriji saobraćajnih vozila...
Nekad ovoj djeci zaprijete grom i kiša.
Oni trče, zaustavljaju kola, zovu, preklinju šofere.
Evo: kiša!
Pljusak!
Evo: smračilo se.
Kisnu dječaci i njihovi đački radovi...
Kisnu glavice, čela...
Ipak neki od vozača zaustavi vozilo i primi pokisle dječake.
To su obično vozači kamiona.
Djeca su takvima vozačima zahvalna, osjećaju ih kao svoje roditelje, prijatelje.
Kad dođu do škole – najzad! – ovi dječaci su mokri, umorni.
Skidaju pokislju odjeću, brišu lica...
Poneki dječak se rasplače nad svojom raskvašenom kućicom od kartona koju je bio izradio kao domaći zadatak...
Nastava je počela.
Vidimo naše đake - pješake u klupama.
Kraj njih suše se odijela.
Cijedi se voda, kaplje...
Negdje čas pjevanja, negdje čas geografije, a u jednom razredu čas crtanja. U ovom razredu jedan od naših đaka – zamislite! – uzeo boje i mašta o autobusu koji bi samo prevozio njega i njegove drugove...
Kad sjednu u klupe, ovim đacima – pješacima noge se ne vide, niti se vidi kilometraža.
U školi oni samo slušaju što ih pitaju i odgovaraju.
Odmaraju noge ali zamaraju glavu.
„Slušaj šta te pitaju – i odgovaraj“! – kaže onaj mali junačina koji je na početku ovog filma vezivao čvor na školskoj torbi ispred svoje kuće.

Vefik Hadžismajlović

MANJE POZNATE RIJEČI

PETLJA - čvor, zavežljaj

VAROŠ - mali grad

ANONIMAN - nepoznat.

RAZGOVARAJMO O FILMU

Đaci-pješaci je dokumentarni film. Prikazuje pravi život, prave događaje i prave dječake i ljude. Svojim sadržajem, odabranim detaljima, izaziva u nama osjećanja i nagoni nas da razmišljamo o njihovom životu i naporu da stignu do škole da nauče nešto novo.

Kako je autor filma došao na ideju da snima film o đacima-pješacima?

Koje događaje iznosi autor u ovom filmu?

Ko je glavni junak filma?

Koje slike nam pokazuju da je baš on glavni junak Filma?

Koji nam detalji otkrivaju osobine našeg junaka?

Kakvi su ostali dječaci?

Kakva osjećanja u nama izazivaju đaci - pješaci?

Koje se misli javljaju u nama dok gledamo ovaj film ili čitamo scenarij?

Kakva osećanja u nama izazivaju vozači koji prolaze pored đaka-pješaka?

Koja je osnovna poruka ovog filma?

Da li u tvojoj školi ima đaka-pješaka?

Kako treba da se odnosimo prema đacima-pješacima?

Šta je film?

UPAMTI

Film je umjetnost pokretnih slika.

ZADATAK

Napiši satav na temu: Moj put od kuće do škole.

DOK SE DVOJE SVAĐAJU - TREĆI SE KORISTI

(Preko štange za klofanje čilima obješene dvije koperdeke. Ne primjećuje se da su dvije. Očekuje se neko klofanje, ali, otvaraju se po sredini, kao pozorišna zavjesa)

NATAŠA: A sada će, dragi posetioci, pioniri Kerim, Dino i Joža izvesti poučni skeč „Dok se dvoje svađaju – treći se koristi“.

(Kerim ima jako nagaravljenu nausnicu: blaga asocijacija na V.S.C. Dino i Joža šetaju prostorom „pozornice“. Nakon nekog vremena Joža ugleda na tlu povelik orah.)

JOŽA: Vidi, druže, nekome ispaо orah!

DINO: Gdje ti to vidiš, druže?

JOŽA: Eno, kod onog kamena!

(Dino dočri i brže-bolje uzme i stavi u džep orah.)

JOŽA: A zašto ga, druže, stavljаш u džep?

DINO: Pa da ga ponesem kući.

JOŽA: Pa nije, druže, orah tvoj pa da ga nosiš kući. Orah je moj.

DINO: Kako, druže, tvoj? Ja sam ga uzeo sa zemlje.

JOŽA: Ti si ga uzeo, ali ja sam ga prvi ugledao. Orah je moj.

DINO: Nije nego moj!

JOŽA: Moj!

DINO: Moj!

(„Scenu“ kao sa strane posmatra Kerim.)

KERIM: (forsiranim basom) A zašto se vi, drugovi, svađate?

JOŽA: Ja sam prvi ugledao orah i rekao ovom drugu „Druže, eno oraha“ a on je potrčao i uzeo ga u džep i kaže da je orah njegov i hoće da ga nosi kući. Je li to pravilno, druže?

KERIM: To vam, drugovi, nije pravilno. Dajte ovamo orah. Daj orah, druže.

(Dino daje orah Kerimu. Ovaj čučne, prihvati kamen i razbije orah na dvije polovine. Jezgru uzima sebi a pola ljske daje jednom, pola drugom. Jezgru s apetitom stavlja u široko razjapljena usta.)

KERIM: Evo tebi pola, a evo i tebi pola, druže.

(Dok se ovi začuđeno gledaju on se udaljava uz glasan smijeh: „Ha ,ha, ha.“)

Abdulah Sidran

MANJE POZNATE RIJEČI

SKEĆ - kratak šaljiv dramski komad

DRAMA - književno djelo namenjeno za izvođenje na pozornici

POZORNICA - mjesto gdje se odigrava radnja drame

FORSIRATI - naglašavati, uložiti napor da se nešto istakne, uradi i sl.

BAS - dubok muški glas

RIJEČ – ZNAČENJE, OBLIK I PORIJEKLO RIJEČI

Skeć *Dok se dvoje svađaju – treći se koristi* je odlomak Sidranovog pozorišnog komada *Dječja bolest*. Djeca su pripremila poučni skeć i izvode ga na improvizovanoj pozornici kao dio radnje pozorišnog komada. Ali, ovaj skeć se može izvoditi i kao zaseban igrokaz za djecu, ima jasno izražene likove, dramsku radnju i pouku.

Šta je šaljivo u ovom tekstu?

Šta zamjerate Dinu, a šta Joži?

Zašto se Kerim smije?

Šta vam se ne dopada kod Kerima?

Kako bi se drugačije mogao zavržti ovaj skeć a da zadrži pouku?

Kako bi ti postupio da si bio na mjestu Kerimovom?

Gdje se izvodi pozorišni komad?

Koju pozorišnu predstavu si gledao i gdje?

Kako je izgledala scena, šta si zapazio?

Kojim scenskim efektima se reditelj služio u predstavi?

Kako su izgledali kostimi (odeća) na glumcima?

Koja je razlika između filma i pozorišta?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Pored **lirike** i **epike**, drama je treći književni rod. **Drama** je književna tvorevina namijenjena izvođenju na pozornici. Ako u drami govorи jedno lice to je **monolog**, a ako govorи dva ili više lica to je **dijalog**.

Pozorište je prostor namenjen za izvođenje drame, opere, baleta. U pozorišnoj predstavi najbitnija su tri elementa: **glumci**, **prostor**, **publika**. Važnu ulogu u svakoj pozorišnoj prestavi ima **scenografija** koja podrazumijeva pripremanje pozornice za predstavu. O izgledu pozornice brine se scenograf. Scena je mjesto gdje nastupaju glumci i drugi izvođači u pozorištu. Kulise predstavljaju jednu od dekoracija smještenih na stranama pozornice.

ZADATAK

Posjeti pozorište i pogledaj predstavu za djecu. Utiske zapiši u svoju radnu svesku.

SLIKA ISFAHANA

Jurili smo nekim ružnim i neuglednim dijelovima grada skorašnjeg porijekla kojih kao i obično nema ni u jednom turističkom prospektu. Ovi sokaci bili su puni najamnih kućerina na orijentalni način. Onako neispavan i mahmuran, zapamtio sam da smo se probijali između nekih silnih pletara punih voća, povrća i svakojakih zerzevata i izbjegli nekoliko opasnih sudara sa kamilama, konjima i autobusima. Iz kapija su kuljala djeca. Svaka ova kućerina ličila mi je na školu punu đaka. Te kuće bile su kao ogromne lubenice, pune košpica koje je neko iz nehata tresnuo o zemlju i onda otišao za svojim poslom.

Pred kafanama su sjedili ljudi, pušili prve jutarnje nargile, pili mirisavi zeleni kineski čaj i bili neobično zamišljeni za ovo doba dana. Neki su igrali šeš-beš. Šeš-beš je prastara persijska igra i igra se i dan-danas u mome Konjicu, daleko odavde na zapad, pa onda na sjever, čak do hladnih zelenih voda Neretve...

Carski činovnik me usput uvjerava kako je sva mudrost svijeta došla sa Orijenta i nikako da mi objasni kako se i on obreo na Istoku. Ipak, u jedno sam siguran, ograda je izmišljena na Istoku. Visoki zidovi kojima su ogradene ove kuće na Orijentu imaju višestruki smisao. Prije svega, dvorište je postalo još jedna odaja dobro skrivena od urokljivih i radoznalih očiju stranaca. Ona postoji da sakrije siromaštvo ubogih od očiju silnika, ali isto tako i da zakloni bogatstvo i raskoš moćnih od očiju zavidljivaca i pakosnika. Visoki zidovi oko ovih kuća u Isfahanu su jednolični i ne govore ništa putniku kao da su se zarekli svojim gospodarima da nikome i nikada neće odati tajnu koju svojim nabojem čuvaju.

(*Odlomak iz putopisa
Dolina plodnog polujeseca*)
Zuko Džumhur

MANJE POZNATE RIJEČI

PROSPEKT - turistička reklama

ORIJENTALNI - istočnjački

ZERZEVAT - povrće, zelen

KULJATI - izlaziti

NARGILA - naprava koja služi za pušenje posebnog duhana, a sastoji se od staklene boce ispunjene vodom kroz koju prolazi izuvijana cijev kroz koju se vuče duhanski dim

ŠEŠ-BEŠ - vrsta persijske igre, kod nas se zove tavla

INTERPRETACIJA

Kako pisac opisuje mjesta i ljudi grada u kome se našao?
Kakve su ulice, ljudi, zamlja koju je posjetio pisac?
Kako pisac opisuje kuće grada u kome se našao?
Šta možemo da naučimo iz ovog putopisa o zemlji i narodu
koje je pisac posjetio?
Da li ste vi putovali negde u inostranstvu?

UPAMTI

Putopis je književni prikaz putovanja.

KULTURA IZRAŽAVANJA

EKSTERIJER - OPIS GRADA

Plan opisa

- Opšta slika dijela grada i osnovna obavještenja o tom dijelu,
- Atmosfera na ulicama sa detaljima izgleda ulica,
- Izgled kuća i avlija,
- Uvođenje ljudi i životinja u sliku i zapažanje njihovih radnji i izgleda,
- Opis zidova i ograda i razmišljanje o razlozima zbog kojih se podižu.

ZADATAK

Opiši i ti svoj grad ili selo. Koristi se planom opisa kojim se koristio pisac ovog putopisa. Opisuj od opštег ka pojedinačnom i u svoj rad unesi značajne i živopisne detalje. Pri pisanju svoga rada koristi stilske figure epitete, poređenja i druge.

RADIO

Radio je medij putem kojeg se emituju razni sadržaji pomoću govora, muzike, zvuka. Jedna cjelina koja se emituje na radiju u određenom vremenu i ograničenom trajanju zove se *emisija*. Sadržaji radijskih emisija su raznovrsni. Oni mogu biti informativni, politički, obrazovni, muzički, zabavni, sportski.

Putem radija emituju se ranije pripremljeni sadržaji ili se vrši direktni prenos sportskih, kulturnih ili nekih drugih događaja. Radio program podrazumeva i kontakt – emisije, tj. emisije gdje se uključuju slušaoci direktno putem telefonske veze, zatim emisije uživo, u kojima su uz novinara prisutni gosti koji direktno govore.

Radio aparat je uređaj koji služi za reprodukciju zvučnih informacija.

INTERPRETACIJA

Kada najradije služate radio?

Koje emisije ti se najviše dopadaju?

Zašto redovno služate baš tu emisiju?

Koje radio emisije se posebno sjećaš?

Koju si informaciju ili saznanje dobio slušajući tu emisiju?

Da li slušaš emisije iz dečjeg ili školskog programa?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Zamisli da si novinar i da imaš gosta u studiju. Napiši zamišljeni razgovor koji bi vodio tom prilikom. Odredi temu vašeg razgovora, način na koji ćeš predstaviti slušaocima svoga gosta, te sastavi listu pitanja koja mu želiš postaviti.

TELEVIZIJA

Za razliku od radija, čiji program se prati isključivo putem sluha, televizija je medij koji zuključuje i slušanje i gledanje. Različiti sadržaji koji se prikazuju na televiziji spadaju u neki od sljedećih televizijskih programa: informativno-politički, obrazovni, zabavni, kulturni, sportski.

U okviru svakog programa emituju se različite emisije: vijesti, intervju, kvizovi, muzika, sport.

Telivizija je najmoćniji i najprisutniji medij, jer omogućava praćenje događaja širom svijeta i to direktno kada se oni zbivaju.

Televizijski program ima svrhu da informiše, zabavi, obrazuje i odmori gledaoce.

Televizijski program čine i emisije za djecu. To su često dječje serije, obrazovni školski program, filmovi namijenjeni djeci, omladini, a emituju se zabavne i informativne emisije.

INTERPRETACIJA

Koju dječju seriju pratiš na TV?

Šta je tema serije i ko su njeni junaci?

U čemu treba da se ogleda obrazovna uloga programa namijenjenog djeci?

Koji bi sadržaj najradije uključio u program?

Šta najradije gledaš: muzički program, humoristički, naučnofantastični?

KULTURA IZRAŽAVANJA

Pročitaj isječak iz novina s dnevnim programom televizije koju pratiš.

Emisije iz programa razvrstaj prema vrstama:

- informativne emisije
- dokumentarni program
- igrani filmovi
- dokumentarne serije
- serijski igrani filmovi
- zabavni program
- muzički program
- kulturni mozaik

PISMO

Osim razgovora, ljudi mogu komunicirati i pismom. Pismo može biti *privatno* ili *poslovno*. Bez obzira o kojem se pismu radi, pismo se sastoji iz tri djela i to: naslov, sadržaj, potpis.

U naslovu se nalazi ime osobe kojoj šaljemo pismo. Naslov obično pišemo na sredini lista ili u lijevom uglu. Iza naslova obavezno stavljamo zarez ili uzvičnik. Ako u naslovu upotrijebimo zarez, tekst pisma počinjemo malim slovom, a ako upotrijebimo uzvičnik tekst počinjemo velikim slovom.

U sadržaju pisma pišemo sve ono što mislimo da će zanimati osobu kojoj pišemo. U njemu izražavamo naše osjećaje prema osobi kojoj pišemo (ako je u pitanju privatno pismo), ili iznosimo činjenice o kojima datu osobu ili instituciju želimo obavijestiti (ako je u pitanju poslovno pismo).

Pismo završavamo potpisom. Ako pišemo poslovno pismo obavezno u lijevom uglu pišemo mjesto i datum pisanja pisma. U privatnom pismu datum možemo naznačiti i na početku u desnom uglu tabaka.

DA ZNAMO

- Privatno pismo šaljemo u koverti bijele boje. (Plave koverte su za poslovno pismo).
- Privatno pismo pišemo rukom.
- Pisma obavezno potpisujemo.
- Nepotpisana pisma su anonimna.
- Pisma nepristojne sadržine ili ucenjivačka pisma je nepristojno slati.
- Pisma isključivo pišemo plavom ili crnom bojom.
- Sadržaj pisma je lična stvar, zato ga čuvjte samo za sebe.

UPAMTI

*U obraćanju jednoj osobi možemo se opredijeliti za veliko ili malo slovo: **ti, Ti / tvoj, Tvoj/ vi, Vi / vaš, Vaš.** U poslovnoj korespondenciji se uvijek obraćamo sa **Vi** i to sa velikim slovom **V**.*

ZADATAK

Napišite i vi pismo nekoj dragoj osobi.

SANDŽAK U PRAHISTORIJI I ANTIČKOM DOBU

Na osnovu ostataka materijalne kulture pronađenih arheološkim iskopavanjima može se zaključiti da su na Balkanskom poluostrvu, pa samim tim i na prostoru današnjeg Sandžaka u predslavenskom periodu živjeli Iliri i to u periodu dugom oko 4.000 godina. Živjeli su u plemenima, a kasnije su imali i svoje plemenske saveze od kojih su neki pre rasli u moćne države. Od ilirskih plemena na teritoriji Sandžaka najviše su bili rasprostranjeni Autarijati, zatim Pirusti i Dalmati. Na ovim prostorima su živela i plemena Dardanaca za koje neki historičari tvrde da su Iliri, a neki da se radi o plemenima Dačana i Mezijaca.

Materijalna kultura Autarijata je potvrđena duž čitave Limske doline, kao i u slivovima Raške, Ibra i Tare. Matično područje Autarijata je bila istočna Bosna i oblast između Tare i Lima. Ime Autarijata lingvisti vezuju za ime rijeke Tare, odnosno izvode ga iz hidronima Tara, koje je dalo naziv i planini Tari.

Autarijati, kao i druga starosjedilačka plemena na Balkanu su bili izloženi krajem IV stoljeća prije n.e. agresivnoj ekspanziji keltskih plemena Skordiska. Iako su Kelti prodri na ovo područje, Iliri su i dalje činili etničku većinu na ovim prostorima.

U drugoj polovini III stoljeća p.n.e. došlo je do stvaranja ilirske države u čijem sastavu su bile i teritorije današnjeg Sandžaka.

Pokušaj širenja ilirske države na jadransku obalu zaustavili su Rimljani pod kraj trećeg vijeka prije n.e. ratnim pohodima protiv ilirske kraljice Teute, da bi poslednji jači ilirski otpor bio slomljen ugušivanjem Batonovog ustanka od 6. do 9. godine n.e. Pokorenu teritoriju provincije Ilirik Rimljani su 10. godine n.e. podijelili na Panoniju i Dalmaciju. Rimljani organiziraju i svoje municipije, tj. gradove sa određenom samoupravom, koji su imali veoma zanačajnu ulogu u procesu romanizacije domorodačkog stanovništva. Proces urbanizacije ovih krajeva je naročito bio intenziviran u doba vladavine dinastije Severa (od 161. do početka III vijeka n.e.).

Na osnovu do sada nađenih arheoloških iskopina saznajemo da je teritorija novopazarske opštine bila naseljena od davnina i to gušće nego drugi krajevi. U predsjlovensko doba tu su živeli Iliri i, prema pretpostavkama naših arheologa na središnjem toku rijeke Raške bilo je sjedište jednog ilirskog plemenskog saveza, a po svemu sudeći imali su i svoju bogomolju koja se nalazila na mjestu gdje se sada nalazi Petrova crkva. U jednom ilirskom grobu starom oko dvije ipo hiljade godina pronađenom neposredno ispod crkve sačuvan je bogat nalaz predmeta od pećene gline, zlata i cibilara koji se čuvaju u Narodnom muzeju u Beogradu. Pretpostavlja se da je to grob nekog kneza.

Ilirski eksponati nađeni su još i u Neprelju, Dojeviću (porodična grobnica stara između 2500 i 3000 godina), na Piloretima i u pećini u Rasu kod Novog Pazara.

Uspomena na Ilire očuvana je i u nekim toponomima: Ibar (ibard - plav, bistar), Ras - (rasa - ploča), Pešter (peš - pretežno, terr - mrak, tersi - suvo), Vapa (žega - omorina), Lim (ljum - reka), kao i u nekoliko ilirskih gradina (Kašalj, Niš, Postijenje, Podbijelje, šaronje, Kuzmičevo, Osaonica, Police, Sebečevo, Cokoviće, Jablanica...)

Ilirska oruđa

rdanci su se povukli prema dolini Raške, gdje su tokom starijeg gvozdenog doba razvili svoju osobenu kulturu. Do tada je teritoriji Dardanaca vjerovatno pripadao i predeo sa planinom Rogoznom i većim dijelom Pešterske visoravni, sve do rijeke Lima.

Nakon osvajanja ovog područja od strane Rimljana, Sjenički i Dugopoljski kraj su bili u sastavu rimske provincije Dalmacije i bio je granično područje prema Gornjoj Meziji.

Tutinski kraj u cijelini je bio naseljeni krajem eneolita, odnosno početkom bronzanog doba. To dokazuju mnoge humke rasute po tutinskom kraju, u narodu poznate kao grčka i latinska groblja. Samo u okviru jedne manje cjeline visoravni Pešter - u Koštan-polju registrirano je 13 nekropola s humkama i dva naselja. Izvjesno je da su gradine vezane za te prve stanovnike tutinskog kraja, a gradina ovdje ima dosta: Klopotnik, Rezale, Gradac, Gradina u Šaronjama i Dobrinji, Đurđevici, Trojan i Gradac na Pešteri.

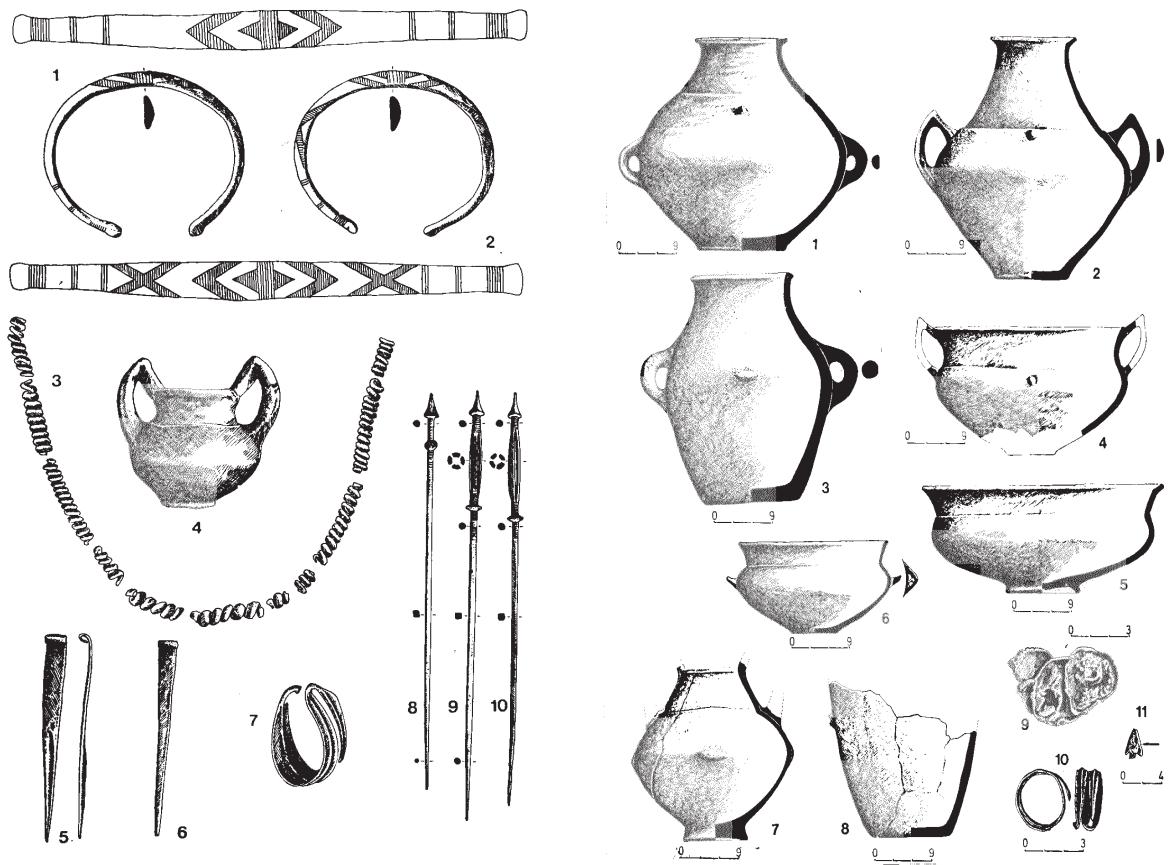
Veoma zanimljiva arheološka otkrića su napravljena u Smolućkoj pećini koja se nalazi na području tutinskog sela Smoluća, gdje su otkrivena kamena oruđa i oružje paleolitskog čovjeka.

Autarijati kao najvitalnija ilirska plemena bili su naseljeni i na područjima današnjih opština Prijepolje, Pribor i Nova Varoš, kao i opština u crnogorskom dijelu Sandžaka: Bijelo Polje, Rožaje i Berane, a zajedno sa plemenima Pirusta naseljavali su i područja Pljevalja, Plava i Gusinja.

U poznorimskom periodu, odnosno nakon Dioklecijanovih reformi Rimskog Carstva 297. godine, odvojen je južni dio provincije Dalmacije i na taj način je stvorena posebna provincija Prevalis sa sjedištem u Skodri (Skadru), pa je porečje Tare i Lima postalo granično područje Prevalisa prema provinciji Gornjoj Meziji. I u ovom periodu osnovnu masu stanovništva još uvijek čine Iliri. U IV stoljeću dolazi do kršćanizacije.

U rimskom periodu područje današnje novopazarske opštine pripadal je rimskoj provinciji Gornjoj Meziji:

Arheološkim istraživanjima koja su izvršena u sjeničkom kraju dobijeni su podaci na osnovu kojih se došlo do saznanja da su sjenički kraj prije tri hiljadu godina naseljavali Dardanci i da je to najstarije poznato stanovništvo koje je tu živjelo. Njih su, dolazeći sa sjeverozapada, vjerovatno iz Limske doline, tokom VI stoljeća p.n.e. sa sjeničko-pešterske visoravni potisli Autarijati, koji će biti stanovnici sjeničkog prostora sve do dolaska Rimljana. Da-

Eksponati nađeni na lokalitetu Latinsko groblje u blizini raskrsnice Delimeđe-Melaje (opština Tutin)

Kasnije u vrijeme cara Teodosija I (379-395), rimska država je podijeljena na Istočno i Zapadno Rimsko Carstvo. U sastav Istočnog Rimskog Carstva ušle su provincije Prevalis i Gornja Mezija, kojima je pripadala teritorija današnjeg Sandžaka.

Od svog nastanka Istočno Rimsko Carstvo je bilo izloženo upadima raznih varvarskih plemena. Tako 400. godine Zapadni Goti (Vizigoti) izbijaju na granicu Prevalisa, a 459. na granicama Prevalisa se pojavljuju i Istočni Goti (Ostrogoti), gdje su upali sa područja Epira i okoline Skadra. Vladavina Istočnih Gota zapadnim dijelovima Balkanskog poluostrva u periodu 493-535, odakle su protjerani za vrijeme vojnih poduhvata bizantskog cara Justinijana I.

Atiline hunske čete su 40-tih godina V stoljeća opustošile provinciju Gornju Meziju. Nažalost nemamo podataka šta se tada dešavalo sa Prevalisom.

Namjeće se pitanje koliko su pokreti germanskih i hunske plemena utjecali na promjenu etničke slike na teritoriji današnjeg Sandžaka. Uprkos svemu, čini se da je ovdje sve do dolaska Slavena preovladavalo ilirsko-romansko stanovništvo.

Esad Rahić

PRVI PISANI SPOMENICI

Osim pisanih spomenika kao što su Povelja bana Kulina, Hvalov zbornik, Humačke ploče, najljepši su oni, kako reče Miroslav Krleža BOGUMILSKI MRAMOROVI, čija je *RIJEČ U KAMENU UKLESANA*.

Srednjovjekovni nadgrobni spomenici, poznati pod imenom stećci, kameni spomenici, (najčešće na bogumilskim grobljima) na kojima su urezani razni zapisi, pjesnički oblikovani tekstovi, poruke, kao i crteži posvećeni mrtvima, jedinstven su dragulj naše kulturne baštine i tragovi prvih početaka naše pismenosti i civilizacije. Nema slovenske zemlje, niti jezika, koji ima toliko natpisa na kamenu kao Bosna. Ti natpisi se zovu *epitafi*, a najčešće počinju sa riječima: *A se leži... A se neka se zna...* Oni najčešće predstavljaju cijelovita umjetnička djela, kao ovaj u kome čovjek sagledava cijeli svoj život u trenutku smrti.

*Stah
Boga moleć
I zlo ne misleć
Ovdan ubi me grom.*

Ovakvih i sličnih zapisa, uklesanih u kamenu možemo naći širom Bosne i Hercegovine i Sandžaka.

SLOVO O VITEZU
(Dobrun, XIV vijek)

*Si bilig kneza
Tvrdislava brsnića.
Počten vitez
Ovdan jadan dojde...*

Dijak iz Bujakovine

Ovi natpisi, hronogrami, upućuju i poruke i pouke da su Bošnjaci vijekovima čuvali, nje-govali plemenitost, pravednost i pismenost. Oni govore i o vremenu u kome su se naši preci rađali, živjeli i umirali. Stoga, ovi spomenici predstavljaju kulturnu baštinu koju po svaku cijenu treba sačuvati.

Osim lokaliteta u Bosni i Hercegovini, nekropole stećaka možemo vidjeti i širom Sandžaka. Naročito su dobro sačuvane one u okolini Prijepolja (Gostun, Vodice, Hisardžik, Dućevo, Oračac, Hrta), Priboja (Bučje, Krajčinovići). Stećaka ima i na mnogim likalitetima u okolini Pljevalja, Bijelog Polja kao i drugih sandžačkih gradova, gdje još uvi-jek nijesu vršena arheološka istraživanja i nalazišta nisu registrovana.

MANJE POZNATE RIJEČI

NEKROPOLA - (NEKROPOLIS - grad mrtvih) groblje

Stećci na lokalitetu Kasidol kod Priojepolja

UPAMTI

*Natpis na nečijem nadgrobnom spomeniku u stihu ili prozi, najčešće sa jezgrovitom porukom, naziva se **epitaf**.*

ZADATAK

Primjetili ste da na nekim građevinama, zgradama, mostovima, nadgrobnim spomenicima postoje natpisi. Kako se zovu takvi natpisi? Zabilježi u svoju svesku neki od njih i pokušaj da ga objasniš. Uz pomoć nastavnika odredite kada je i ko sagradio tu građevinu i saznajte nešto više o njoj i graditelju.

ŽIVOT I OBIČAJI BOŠNJAKA

Bošnjaci Sandžaka su južnoslavenskog porijekla. Sandžački Bošnjaci su vrlo ponosni ljudi, pravog hoda, bistrog pogleda i uzdignutog čela. Takvo držanje sandžaklija opjevano je i u narodnoj pjesmi:

*Ja kakav je Suljo bajraktare,
Tanka stasa, rumena obraza,
Crna oka kano u hajduka,
A pleća mu šira od aršina.*

Bošnjaci su veliki ljubitelji pjesme i igre. Pjesma (sevdalinka) vijekovima traje, a i danas se pjeva svuda tamo gdje Bošnjaci žive. Igra, kao i pjesma prenosi se vijekovima sa generacije na generaciju, kao svjedok i izraz vremena, sa istim ili sličnim pravilima.

Igra kao oblik kulture, pošto se jednom uobliči, ostaje kao duhovna tvorevina i jedan je od izraza duha i temperamenta jednog naroda. Narodne igre svojim ritmom, melodičnošću i krakterističnim pokretom izražavaju sponu sa prošlošću i dio su kulturnog nasljeđa karakterističnog za identitet jednog naroda.

Igre i pjesme kod Bošnjaka su uglavnom neraskidivo vezane i izvode se istim prigodom (svadbe, suneti i slične prigode). Uz igre su se uglavnom pjevale ljubavne pjesme. Djevojke su uglavnom igrale u kolu i pjevala sa ili bez muzičke pratnje.

*Jesi l' išla Fato u šeher Saraj'vo
Jesi l' vidla Fato šeherske dilbere,
Kako lijepo hode, kako đuzel nose,
Fesić nad očima ko u Visočana,*

Kod djevojaka su karakteristične igre laganih pokreta ruku i lepršavih okreta oko sebe. Djevojke su na svadbama, skupovima uvijek bile obučene u bogate nošnje vezene zlatnom niti, a na glavi su nosile kape ukrašene dukatima i biserima. To je, uglavnom, nasljeđena gradska nošnja koja se još uvijek čuva u folklornim društvima zajedno sa igrama.

Bošnjačke igre su se izvodile uz muzičku pratnju i to najčešće uz saz, tamburu, šargije, ut, bendžo, darbuku, def, a u novije vrijeme uz harmoniku i druge instrumente. U nekim krajevima se igralo i pjevalo uz tebpsiju.

Tradicionalne igre Bošnjaka danas rijetko možemo vidjeti na svadbama, veseljima i drugim svečanostima. Uglavnom ih srećemo prilikom nastupa folklornih grupa koje nam pokušavaju dočarati život i običaje naših predaka.

RAZGOVOR O IGRI

Da li si vidio nastup neke folklorne grupe?
Kako su bile obučene djevojke, a kako muškarci?
Šta ti se najviše svidjelo kod izvođača?
Kako si se osjećao dok su izvođači igrali i pjevali?
Da li bi i ti volio da se uključiš u rad folklorne sekcije u tvojoj školi?
Na času fizičkog ili muzičkog vaspitanja naučite neku od tradicionalnih bošnjačkih igara.

Nastup KUD-a "SANDŽAK" iz Novog Pazara na Smotri bošnjačkih narodnih igara - SBONI

BILJEŠKE O PISCIMA

Alikadić, Bisera je rođena u Podhumu kod Livna 1939. godine. Piše pjesme, pripovjetke i romane za djecu i odrasle. Objavila je sljedeće knjige: *Pjesmica-ljestvica, Kraljica iz dvorišta, Tačkasti padobran.*

Živi i radi u Sarajevu.

Bašić, Husein je rođen 1938. godine u Plavu. Studirao je književnost. Sakupljač je narodnih pjesama i priča. Piše poeziju i prozu. Poznate knjige su mu: *Od sunca ogrlica, Utra, Uzma, Čuma, Neviđena zemlja, Tuđe gnijezdo, Zamjene, Crnoturci, Kad su gorjele Božje kuće i druge.*

Živi i radi u Podgorici.

Bekrić, Ismet je rođen 1943. godine u Banja Luci. Školovao se u rodnom gradu. Rano je počeo da piše poeziju za djecu. Poznate su mu knjige: *Zlatni zarobljenik, Da zvone brda, Na leđima vjetra, Jutro tate Mrguda, Klupa kraj prozora, Otac s kišobranom.*

Živi u Slovenskoj Bistrici (Slovenija).

Deraković, Kasim je rođen 1935. godine u Doboju. Osnovnu i srednju školu je završio u rodnom gradu. Studije književnosti završio je u Sarajevu. Poznate su mu knjige: *Trave na asfaltu, San vodoskoka, Srebrni konjanik, Sunce u farmericama, Za mame i učiteljice, Dživdžan.* Umro je 1990. godine u Doboju.

Dizdarević, Zija je rođen 1916. u Vitini kod Ljubuškog. Djetinjstvo je proveo u fojnici gdje je i učio školu. U Sarajevu završava učiteljsku školu. U književnosti se javio vrlo rano i to kao pripovjedač.

Umro je u logoru Jasenovac 1942. godine.

Dubočanin, H. Alija je rođen 1949. godine u Bosanskom Dubočcu. Osnovnu i srednju školu učio je u mjestu rođenja, a studije književnosti na Filološkom fakultetu u Sarajevu. Urednik je dečjeg lista *Lastavica*. Objavio je sljedeće knjige: *Brod na vidiku, Vatre na rijeci, Lađa za daljine, Lađarski put, Jedna mama i 12 sinova, Nemirno ljeto, Zagrljeni vidik.*

Živi i radi u Sarajevu.

Džafić, Rizo je rođen 2. 09. 1945. godine u Bosanskoj Krupi. U rodnom mjestu završio je osnovnu i srednju školu. Studije završava na Filološkom fakultetu u Beogradu. Poznata su mu djela: *Brodolom, Planinci, Očev zavičaj, Neispričane priče, Naglavačke.*

Živi i radi u Bihaću.

Džubran, Halil je rođen u Libanonu 1883. godine. Jedan dio života proveo je u SAD. Pisao je na arapskom i na engleskom jeziku. Omiljena forma mu je pjesma u prozi. Najpoznatije djelo mu je *Prorok.*

Umro je 1931. godine u SAD.

Džumhur, Zuko je rođen 1921. godine u Konjicu. Bio je putopisac, slikar i scenarist. Putovao je po svijetu i bilježio riječju ali i perom. Džumhur je bio pravo vrelo podataka o krajevima kroz koje je putovao. On je putopisu dao sasvim nov smisao i ljepotu. Poznata djela su mu: *Nekrolog jednoj čaršiji*, *Pisma iz Azije*, *Hodoljublja*,
Umro je u Herceg Novom 1990. godine.

Đikić, Osman je rođen 7. 1. 1879 godine u Mostaru. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom gradu, a trgovačku akademiju u Beogradu, Istambulu i Beču. Godine 1909. u Sarajevu uređuje „Gajret“.

Napisao je tri knjige poezije: *Pobratimstvo*, *Muslimanskoj mладеžи*, *Ašiklje*.

Umro je u Mostaru 1912.

Hadžismajlović, Vefik je rođen 1929. godine u Sarajevu. Školovao se u rodnom gradu. Završio je studije umjetnosti na Filozofskom fakultetu. Režira animirane i dokumentarne filmove gdje je postigao dobre rezultate. Poznati su mu filmovi iz dječjeg života: *Đaci-pješaci*, *Neka druga ruka*, *Dva zakona*, *Sanjari i drugi*, *Dvije polovine srca*.

Živi i radi u Sarajevu.

Hromadžić, Ahmet je rođen 1923 u Bjelaju kod Bosanskog Petrovca. Školovao se u rodnom kraju i u Sarajevu. Bio je novinar „Oslobođenja“. Objavljuje priče za djecu koje su prevede na više stranih jezika. Njegove najpoznatije knjige za djecu su: *Patuljak iz zaboravljene zemlje*, *Patuljak vam priča*, *Okamenjeni vukovi*, *Zelena šuma*, *Zlatorun*, *Dječak jaše konja*.

Živi i radi u Sarajevu.

Hozić, Advan je rođen 06. 07. 1926. godine u Kotor-varoši. U rodnom mjestu je završio osnovnu školu, a gimnaziju u Banja Luci. Hozić je pjesnik, pripovjedač, romansijer. Objavio je više romana, nekoliko knjiga pripovjedaka i pjesama. Njegove knjige su prevedene na više stranih jezika.
Živi i radi u Sarajevu.

Ibrišimović, Nedžad je rođen 20. 10. 1940. godine u Sarajevu. Školovao se u rodnom gradu. Piše poeziju, prozu i drame. Dobitnik je mnogih priznanja i nagrada za književni rad. Djela su mu prevodjena na mnoge strane jezike. Najpoznatija djela su mu: *Ugursuz*, *Braća i veziri*, *Karabeg*, *Knjiga Adama Kahrimana...*, *Kuća zatvorenih vrata*, *Car si ove hefte*, *Živo i mrtvo*, *Kuća bez vrata*, *Nakaza i vila*, *Dva dana u Al Akaru*, *Vječnik*.

Živi i radi u Sarajevu.

Isaković, Alija je rođen 1932. godine u selu Bitunja kod Stoca, gdje je učio osnovnu školu. Srednju školu je učio u više gradova: Zagrebu, Crikvenici, Pančevu, Beogradu. Filozofski fakultet je završio u Sarajevu. Autor je više knjiga priča i rpmana: *Taj čovjek*, *Semafor*, *Pobuna materije*, *Jednom*, kao i drama: *To, Generalij*.

Umro je 1977. godine u Sarajevu.

Kapetanović, Ljubošak Mehmed-beg je rođen 1839. godine u Vitini kod Ljuboškog. Osnovao je i uređivao časopis „Bošnjak“. Sakupljač je narodnih umotvorina (poslovice, priče, bajke, zagonetke. Poznate knjige su mu: *Narodno blago*, *Istočno blago*.

Umro je 1902. godine u Sarajevu.

Kajan, Ibrahim je rođen 1944. godine u Mostaru. Učiteljsku školu završio u Mostaru, Pedagošku akademiju u Dubrovniku, a Defektološki fakultet u Zagrebu. Objavio je sljedeće knjige: *Arabija ljubavi, Od kraja do beskraja, Al Sajab i kamena vaza, Kuću dok nađeš, Žuta ptica, Smijeh koji je pobjegao*.

Živi i radi u Zagrebu.

Kikić, Hasan je rođen 1905. godine u Gradačcu, a poginuo 1942. na planini čemernici u drugom svjetskom ratu. Poznata mu je knjiga proze: *Provincija u pozadini*.

Kišević, Enes je rođen 1. 5. 1947. godine u Bosanskoj Krupi. Osnovnu i srednju školu završio je u Ključu. Akademiju filmske umjetnosti završio je u Zagrebu. Napisao je desetak knjiga poezije za djecu i odrasle, a najpoznatije su: *Snijeg u očima, Sonata od sna, Jutarnja molitva, Ptice ne pjevaju zbog Jeke nego zbog sebe, Havino preklinanjeDever čuprija*. Preveden je na više svjetskih jezika.

Živi i radi u Zagrebu.

Latić, Džemaludin je rođen 1957. godine u Pridvorcima kod Prozora. Školu je učio u mjestu rođenja, a medresu u Sarajevu. Filozofski i Islamski teološki fakultet završio je u Sarajevu. Autor je sljedećih knjiga: *Srebrena česma, Mejtaš i vodica, Dome Davudov*.

Živi i radi u Sarajevu.

Mahmutefendić, Kemal je rođen 1942. godine u Konjicu. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom gradu i Sarajevu. Završio je književnost u Beogradu. Piše pjesme, priče, romane i putopise. Poznate su mu knjige: *Djetinjstvo pod vrtaljicom, Noćni vlakovi, Roman o novčiću, Rasulo miurisa, Zaključana šuma. Iz bezdanih usta, Otok*

Živi i radi u Zenici.

Nametak, Alija je rođen 1906. godine u Mostaru. Uređivao je više listova i časopisa. Bio je vrlo plodan pisac. Poznata su mu djela: *Bajram žrtva, Travka zaboravka, Lovačke priče*. Umro je u Sarajevu 1987. godine.

Nerkezi je rođen oko 1584. godine u Sarajevu. Pravo ime mu je Muhamed Nerkezi Es-Saraji. Potpisivao se kao Nerkezi. Školovao se prvo u Sarajevu, a zatim u Istanbulu kod čuvenog pjesnika Kafzade Fejzulaha. Kao historiograf pratio je sultana Murata IV. Pisao je na turskom i persijskom. Njegove pjesme se i dan danas proučavaju u okviru stare književnosti. Umro je 1635. godine.

Osmančević – Ćurić, Enisa je rođena 1945. godine u Banjaluci. U rodnom gradu je završila pedagošku akademiju. Objavila je sljedeće knjige pjesama: *Pramičak, Klempav oblak, Svjetlac u koprivama, Predaj vedrine*.

Živi i radi u Banjaluci.

Rebronja, Ismet je rođen 1942. godine u Goduši kod Bijelog Polja. Bio je novinar i urednik. Piše prozu i poeziju. Poznate su mu knjige: *Knjiga Rabja, Izložba, Gazilar, Keronika, Paganska krv, Jesen praznih oraha, Suze Lejle Šehović, Cl priča, Sinje more*.

Umro je 2006. godine u Novom Pazaru.

Sarajlić, Izet je rođen 16. 3. 1930. u Doboju. Školu je učio u rodnom gradu, a studije filozofije završava u Sarajevu. Uređivao je najprije omladinski list „Zora“, a onda književni časopis „Život“. Autor je sljedećih knjiga poezije: *Stihovi za laku noć, Sarajevska ratna zbirka, Neko je zvonio i druge*.

Umro je u Sarajevu 2004. godine.

Sarajan, Viljam je rođen 1908. godine u Kaliforniji. Porijeklom je Ermenac. Rano je ostao bez oca. Još kao dječak je bio prinuđen da zarađuje za život. Raznosio je novine, telegrame. Kasnije je bio i novinar, a onda upravnik pošte. Napisao je dosta knjiga, poznate su mu: *Zovem se Aram, Pet zrelih krušaka, Mama, volim te, Tata, ti si lud, Ljudska komedija*.

Umro je 1981. godine

Sidran, Abdulah je rođen 1944. godine u Sarajevu. Sidran piše poeziju, prozu i filmske scenarije. Poznate knjige su mu: *Šahbaza, Kost i meso, Sarajevska zbirka, Zašto tone Venecija, Sarajevski tabut*. Potnati su mu scenariji za filmove: *Sjećaš li se Doli Bel, Otac na službenom putu, Kuduz*.

Živi i radi u Sarajevu.

Sijarić, Čamil je rođen u Šipovcima kod Bijelog Polja 1913. godine. Osnovnu školu učio je u Godijevu, a Veliku medresu u Skoplju. Pravni fakultet je završio u Beogradu. Bio je urednik Radio-Sarajeva. Napisao je sljedeće knjige: *Ram – Bulja, Bihorci, Rimski prsten, Francuski pamuk, Putnici na putu, Konak, Pesme*.

Umro je u Sarajevu 1989. godine.

Sijarić, Safet je rođen 1952. godine u Godijevu kod Bijelog Polja. Osnovnu i srednju školu učio je u rodnom mjestu, a studije književnosti u Sarajevu. Poznate su mu knjige: *Vučja gora, Rod i dom, Udar orla, Zmijski vez, Glas divine*.

Živi i radi u Sarajevu.

Šarić, Muhidin je rođen 1944. godine u Prijedoru. U rodnom gradu je završio srednju školu, a Višu pedagošku akademiju u Banjaluci. Napisao je sljedeće knjige: *Spava li dan u mraku, Na krilima neba, Kada plava ptica sanja, Cvrkutanka, Zaljubljena baka, Tespih, Crna dvorišta*.

Živi i radi u Gracu (Austrija).

SADRŽAJ

PJESME KOJE SE SAME PJEVAJU

LIRSKA NARODNA PJESMA.....	6
DJEVOJKA I BEHAR - Narodna sevdalinka.....	7
DJEVOJKA JE RUŽU BRALA - Lirska narodna pjesma.....	9
SEVDALINKA.....	11
PO TASLIDŽI PALA MAGLA - Narodna sevdalinka.....	12
USPAVANKA - Romska narodna pjesma.....	13
BALADE I ROMANSE	14
U SRID ŠEHERA, U SRID BAJNE LUKE - Narodna balada.....	14
EPSKA NARODNA PJESMA.....	18
MUJO HRNJICA ŽENI BRATA HALILA - Epska narodna pjesma.....	18
TALE LIČANIN DOLAZI U LIKU - Epska narodna pjesma.....	24
RIJEČ-ZNAČENJE, OBLIK I PORIJEKLO.....	30
NARODNA PROZA.....	31
BAJKO O PRSTENU - Narodna bajka.....	31
LISICA I GAVRAN - Narodna basna.....	37
PUTNIK I GOSTIONIČAR - Šaljiva narodna priča.....	38

SLOVO O NEBU I ZEMLJI

MAJKA - Zija Dizdarević.....	42
ZEMLJA - Husein Bašić.....	46
O PERO - Nerkesi	49
NEKA NAM OPROSTE TRAVE - Izet Sarajlić	50
SELMANOVA KRUŠKA - Ismet Rebronja	51
PRVI SNIJEG - Osman Đikić	52
HRT - Ćamil Sijarić.....	53
SREBRENA ČESMA - Džemaludin Latić.....	57

SLOVO O LJUBAVI I PRIJATELJSTVU

OTAC S KIŠOBRANOM - Ismet Bekrić.....	62
SIJELO MUDRACA - Nedžad Ibršimović.....	64
TRI LICA MOGA OCA - Rizo Džafić.....	68
HIMNA CVIJETA - Halil Džubran.....	71
PET ZRELIH KRUŠAKA - Vilijam Sarojan.....	72
KIŠA - Enes Kišević.....	75
NIKO - I - NIŠTA - Alija Isaković.....	77
SAN - Bisera Alikadić.....	82

LAĐARSKI PUT - Alija H. Dubočanin.....	83
SVICI - Kasim Deraković.....	86
ROMAN O NOVČIĆU (Sasvim čudan džep) - Kemal Mahmutefendić.....	88

SLOVO O LIJEPIM RIJEČIMA

RAZLIČAK - Enisa Osmančević Čurić.....	92
VELIKI PLJUSAK - Hasan Kikić.....	93
KUĆU KUĆOM ČINE DJECA - Muhidin Šarić.....	95
MAJSTORIJA - Advan Hozić.....	96
ODIJELO - Ibrahim Kajan.....	98
ZA OBRAZ - Alija Nametak	100
VODENI CVJETOVI - Ahmet Hromadžić.....	102
VUČJA GORA - Safet Sijarić.....	104
ĐACI PJEŠACI - Vefik Hadžisalihović.....	108
DOK SE DVOJE SVAĐAJU - TREĆI SE KORISTI - Abdulah Sidran.....	111
SLIKA ISFAHANA - Zuko Džumhur.....	113
RADIO.....	115
TELEVIZIJA.....	116
PISMO.....	117
SANDŽAK U PRAHISTORIJI I U ANTIČKO DOBA.....	118
PRVI PISANI SPOMENICI.....	121
ŽIVOT I OBIČAJI BOŠNJAKA.....	123
BILJEŠKE O PISCIMA.....	125